

Годишња студентска награда

Награђени и истакнути радови
2025. године

2025.

Аутори:
Сања Гвозденовић
Андреј Филиповић
Огњен Бојанић
Милица Шљиванчанин
Драгана Делић
Ивана Мацак
Марија Бежановић
Анђелија Добријевић
Миљана Бојковић
Тијана Лазаревић
Душан Ђурђевић
Алекса Миловановић
Ана-Марија Јокић
Катарина Миловановић
Катарина Минић
Петар Петровић
Наталија Томић
Драгана Симић
Томислав Томић
Теодора Станисављевић
Душан Чурић

Издавач:
Фондација „За српски народ и државу“
Београд

Лектура и коректура:
Ана Ђукић

Дизајн корица:
Алекса Тодоровић

Припрема за штампу:
Јелена Панић

Штампа:
Бирограф, Београд

Тираж:
300 примерака

ISBN-978-86-81728-31-4

Садржај

Предговор | 5

Награђени радови

Сања Гвозденовић

Србија у светлу светских геополитичких промена | 11

Андреј Филиповић

ЕКСПО: будућност која је већ почела | 28

Огњен Бојанић

Србија у светлу светских геополитичких промена | 38

Милица Шљиванчанин

ЕКСПО: будућност која је већ почела | 54

Драгана Делић

Србија у светлу светских геополитичких промена | 76

Ивана Мацак

ЕКСПО: будућност која је већ почела | 84

Истакнути радови

Марија Бежановић

ЕКСПО: будућност која је већ почела | 97

Анђелија Добријевић

Србија у светлу светских геополитичких промена | 116

Миљана Бојковић

ЕКСПО: будућност која је већ почела | 132

Тијана Лазаревић

Србија у светлу светских геополитичких промена | 135

Душан Ђурђевић

ЕКСПО: будућност која је већ почела | 152

Алекса Миловановић	
Србија у светлу светских геополитичких промена	160
Ана-Марија Јокић	
ЕКСПО: будућност која је већ почела	176
Катарина Миловановић	
Србија у светлу светских геополитичких промена	191
Катарина Минић	
ЕКСПО: будућност која је већ почела	208
Петар Петровић	
Србија у светлу светских геополитичких промена	222
Наталија Томић	
ЕКСПО: будућност која је већ почела	239
Драгана Симић	
Србија у светлу светских геополитичких промена	252
Томислав Томић	
ЕКСПО: будућност која је већ почела	269
Теодора Станисављевић	
Србија у светлу светских геополитичких промена	282
Душан Чурић	
Србија у светлу светских геополитичких промена	297
Образложење награђених радова	307

Предговор

Годишњу студентску награду Фондација већ четврту годину додељује како би подстакла студенте да допринесу критичком промишљању тема које су од значаја за наше друштво. Теме су биле концептиране тако да умногоме надилазе национални ниво и студенте мотивишу на размишљање о геополитичким променама у свету и позицији Србије на светској геополитичкој сцени насталој као резултат промена у глобалном поретку моћи и ратним сукобима који се тренутно воде, али и позицији Србије коју ће она имати након 2027. и организовања специјализоване изложбе ЕКСПО. На конкурс смо понудили две теме: „Србија у светлу светских геополитичких промена“ и „ЕКСПО: будућност која је већ почела“.

Овогодишњи конкурс изазвао је велико интересовање студената што доказује рекордан број пријављених радова. Пристигла су чак 62 изузетно квалитетна рада те је стручни жири имао тежак задатак да одабере оне који су се нарочи-

то истакли. На наше велико задовољство, радови су имали нулту стопу плагијаризма што је јасан показатељ озбиљности и великог напора који је уложен у израду есеја.

Комисија у саставу: Синиша Мали, министар финансија и председник комисије, Немања Старовић, министар за европске интеграције и члан Управног одбора Фондације, Миша Стојадиновић, директор Института за политичке студије, Иван Мркић, бивши министар спољних послова, Дина Јаневски Фарчић, директорка маркетинга ЕКСПО 2027, и проф. др Срђан Перишић са Универзитета у Источном Сарајеву изабрала је чак шесторо студената за лауреате на овогодишњем конкурс за студентске награде за најбољи есеј. Награде су рангиране од првог до трећег места на обе теме, а признања су понели: Сања Гвозденовић и Андреј Филиповић за освојено прво место, друго место припало је Огњену Бојанићу и Милици Шљиванчанин, док су треће место освојиле Драгана Делић и Ивана Мацак.

Поред награђених радова, ове године посебно издвајамо радове још 15 студената које је комисија препознала као изузетно квалитетне, а њихов рад и марљивост награђујемо објављивањем у овој публикацији.

Конкурс за годишњу студентску награду један је од пројеката којим Фондација „За српски народ

и државу“ пружа подршку младима, промовише знање и труди се да укаже на значај неговања патриотског и одговорног промишљања о будућности Србије. Захваљујемо студентима који су учествовали на конкурс и позивамо све студенте да и наредне године, у још већем броју, учествују у трци за добијање Годишње студентске награде наше фондације.

НАГРАЂЕНИ РАДОВИ

Сања Гвозденовић

Универзитет у Новом Саду

Економски факултет

Суботица (Србија)

Србија у светлу светских геополитичких промена

Како бисмо разумели положај Србије у контексту савремених геополитичких токова, неопходно је најпре теоријски дефинисати сам појам геополитичких промена. Ове промене представљају динамичне трансформације у расподели моћи, интереса и утицаја међу државама и другим актерима на глобалном нивоу и настају као последица промена у међународним политичким, економским и безбедносним околностима. За разлику од историјских епоха, када су доминирали територијални сукоби, савремене геополитичке промене све више добијају геоекономски карактер. У том смислу, инструменти као што су стране инвестиције, трговински односи, финансијски токови и енергетска зависност постају кључни механизми глобалног утицаја.

У таквом контексту, Србија се налази у позицији у којој је принуђена да балансира између различитих глобалних центара моћи – Сједињених Америчких Држава, Европске уније, Руске Федерације и Народне Републике Кине. Геополитичке промене тиме постају кључни фактор не само у спољнополитичком позиционирању Србије, већ и у њеном економском развоју. Иако се чини да је фокус глобалног надметања премештен на Блиски исток и у Источну Европу, Балкан и даље задржава свој геостратешки значај. Због укрштања интереса водећих светских сила на овом простору, Србија као политичко и географско језгро Балкана заузима посебно сложenu и осетљиву позицију.

Геополитика се као научна дисциплина развијала кроз више историјских фаза – од класичне географско-политичке анализе до модерне интердисциплинарне науке. У савременом тумачењу, она обухвата не само просторне и територијалне аспекте, већ и политичке, економске, културне и енергетске чиниоце који обликују положај држава у свету. Према Миомиру Степићу, геополитика данас превазилази своје почетке у географији и политикологији, те представља „науку која разматра просторне услове политичких процеса и настоји да објасни положај држава у оквиру глобалног и регионалног система моћи“ (Степић, 2019, стр. 78).

Док је на Западу геополитика већ дуго основа за стратешко планирање и очување глобалних

моћи, на Балкану она добија на значају тек у последњим деценијама 20. века. Геополитички начин размишљања и деловања од суштинске је важности за државу као што је Србија, која се налази у средишту интереса великих сила. Ипак, у домаћем политичком контексту геополитика је често сведена на идеолошке интерпретације и недовољно је теоријски заснована. Српска геополитика, иако у повоју, све више добија значај кроз анализу односа великих сила на Балкану, што захтева институционално јачање ове области и њену интеграцију у доношење спољнополитичких одлука.

Савремена теоријска тумачења геополитике често се ослањају на приступе реализма и геоекономије. Како истиче Слободан Михајловић (2020): „Реалистички приступ међународним односима заснива се на претпоставци да су државе примарни актери који делују у анархичном поретку ради заштите сопствених интереса.“

С друге стране, геоекономски приступ наглашава да се утицај и моћ у савременом свету све више остварују кроз економске инструменте попут инвестиција, трговине, енергетике и финансијских услова. Према Марку Јовановићу (2018): „Геоекономија подразумева употребу економских инструмената ради остварења геополитичких циљева државе.“

У том контексту, мала држава попут Србије мора да балансира између великих сила које своје интересе не исказују искључиво кроз војну

силу, већ све више кроз трговински притисак, инвестиције, условљавања и енергетску зависност. Теоријски оквир овог рада зато почива на комбинацији реалистичког и геоекономског приступа: Србија као држава у транзицији делује у окружењу интензивних глобалних трансформација, настојећи да заштити сопствене интересе, очува спољнополитичку равнотежу и постигне економску стабилност.

Један од најзначајнијих примера савремених геополитичких промена јесте трговински рат између Сједињених Америчких Држава и Народне Републике Кине. Као основни разлог овог трговинског рата можемо навести растући трговински дефицит који САД има у односу на Кину, у знатно већем обиму извози у САД него што увози од САД, док САД знатно више увози производе и услуге од Кине него што у њу увози. Оваква ситуација између ове две светске силе не треба да нас изненади, с обзиром на то да се Кина још од седамдесетих година 20. века отвара према светском тржишту и самим тим је врло рано ушла у Светску трговинску организацију (2001. године). Током деведесетих година 19. и почетком 20. века Кина наставља свој раст и постаје водећа „фабрика света“. Ово је присилило САД да почну са антидампиншким мерама и царинама како би заштитиле сопствену домаћу производњу од кинеске конкуренције.

До значајне промене у трговинској политици САД долази с Доналдом Трампом као 45. и

47. председником државе. Његова администрација отпочела је са масовним преиспитивањем постојеће трговинске политике, оптужујући Кину за нефер трговинску праксу која је, према Трамповом мишљењу, допринела кинеској доминацији тржишта кроз манипулацију сопственом валутом, односно намерним потцењивањем јуана, као и кроз субвенционисање државних компанија и ограничење приступа страним фирмама кинеском тржишту.

Овај трговински сукоб између два гиганта довео је до увођења вишеструких кругова царина, повећане неизвесности у глобалним трговинским токовима и поремећаја у ланцима снабдевања. Преливање последица осетиле су многе економије широм света, па тако и Србија, иако није директно укључена у овај конфликт. Земље као што су Вијетнам и Малезија осетиле су смањене трговинске прилике, а слични ризици погодили су и државе Источне и Југоисточне Европе.

У случају Србије, индиректне последице огледају се у неколико кључних области. Прво, повећање цена нафте и енергената на светском тржишту довело је до поскупљења горива на домаћем тржишту. С обзиром на то да Србија увози велике количине нафте и гаса, ово је довело до пораста цена у саобраћају и индустријској производњи. Као пример, НИС, у коме већински удео има руски Гаспром, налази се под ударом глобалних

енергетских колебања и политичких притисака, што додатно оптерећује домаћу енергетску стабилност.

Друго, долази до раста цена прехранбених производа, што је последица поремећаја у ланцима снабдевања мултинационалних корпорација које послују и на територији Србије. Криза у секторима као што су агроиндустрија и трговина, која захвата америчке, кинеске и европске фирме, може се лако прелити и на српско тржиште.

Треће, финансијски ризици су у порасту. Услови кредитирања постају неповољнији услед глобалне нестабилности и пораста каматних стопа, што може довести до смањења инвестиција и отежаног финансирања развојних пројеката. Неизвесност која долази са глобалног финансијског тржишта подсећа на кризу из 2008, која се у Србији одразила кроз пад кредитне активности и успоравање раста БДП-а.

Иако Србија није директан актер у овом сукобу, њене институције и економска политика морају да одговоре на ове глобалне изазове. До сада је држава спроводила прагматичну стратегију: одржавање партнерстава са западним инвеститорима, али истовремено и интензивирање сарадње с Кином кроз инфраструктуру и пројекте као што су изградња брзих пруга и путева, као и развој ИТ сектора. На тај начин Србија настоји да одржи равнотежу у све непредвидљивијем глобалном амбијенту.

Укупан ефекат трговинског рата између САД и Кине на Србију огледа се у повећаној осетљивости мале отворене економије на глобалне трговинске шокове, расту инфлације, угроженој енергетској стабилности и притиску на финансијски систем. Истовремено, он открива потребу за јачом економском дипломатијом и дугорочним планирањем у условима све интензивнијих геополитичких конфликта.

Други значајни геополитички догађај који има утицај на Србију јесте рат између Русије и Украјине.

Руски интереси у Србији имају дугу историјску основу – од културних и верских веза до енергетске и економске сарадње. Москва је деценијама подржавала Србију у вези с питањем Косова и имала важну улогу у домаћој енергетској инфраструктури, пре свега преко компаније Гаспром, која је већински власник Нафтне индустрије Србије. Уз то, сарадња две православне цркве (Српске и Руске православне цркве) остаје чврста и симболички важна унутар српског друштва.

Ипак, рат у Украјини који је започео у фебруару 2022. потпуно је променио међународне околности у којима Србија доноси спољнополитичке одлуке. Русија је покренула инвазију на Украјину која је изазвала оштре реакције западних земаља – пре свега САД и Европске уније, које су одговориле увођењем низа санкција, прекидањем енергетске сарадње и војном подршком Кијеву.

Последице овог сукоба за Русију су више-струке: економски пад, губитак приступа технолошком тржишту Запада, одлив капитала и одсуство директних страних инвестиција. Рубља је краткорочно доживела стабилизацију, али је економија ослабљена, нарочито у домену извоза гаса ка ЕУ, где је „Северни ток 2“ практично укинут као пројекат. Ово доводи до преусмеравања руске економије ка Азији (Кина, Индија), али и ка државама које Русији нису увеле санкције, међу којима је и Србија.

Утицај овог конфликта на Србију комплексан је и видљив у неколико кључних области:

Прво, Србија је одбила да уведи санкције Руској Федерацији, што је изазвало одређене тензије са ЕУ, али је истовремено очувало снажне енергетске везе. Нафтни и гасни уговори с Русијом и даље су активни, што је омогућило релативно стабилно снабдевање током 2022. и 2023, али и довело до критика због „проруских“ ставова. Истовремено, Србија је подржала неке декларације УН које осуђују рат, покушавајући да задржи неутралност у дипломатском окружењу.

Друго, овај рат је допринео расту инфлације и ценама енергената на глобалном нивоу, што се директно одразило и на Србију. Поред поскупљења горива и гаса, дошло је до нестабилности у снабдевању храном, као и до раста цена житарица и уљарица, пошто је Украјина један од главних светских извозника у пољопривредном сектору.

Треће, политичка неизвесност у региону је порасла. Јачање НАТО активности у суседству и повећано интересовање ЕУ за стабилизацију Западног Балкана отварају и прилике и изазове за Србију. Док се, с једне стране, јављају нови услови за европске интеграције, с друге стране расте и притисак на Београд да се јасније определи у геополитичком смислу.

Упркос свему, Србија покушава да одржи политику војне неутралности и економске отворености, што је посебно изражено у развоју односа са земљама које не намећу ограничења попут Кине, УАЕ или Мађарске. Такође, све више се ослања на алтернативне енергетске изворе (нпр. интерконекција с Бугарском за довод гаса из Азербејџана), што указује на покушаје диверзификације и смањења енергетске зависности од Русије.

Из ових разлога рат у Украјини представља један од најважнијих геополитичких изазова за Србију у 21. веку, јер захтева стално балансирање између Истока и Запада, економских интереса и политичких вредности. Србија се, бар засад, налази кроз стратегију адаптивног прагматизма и ограничавања политичког сврставања.

У светлу текућих геополитичких промена, Србија се све више налази између два глобална пола моћи – Европске уније, којој тежи у политичком и економском смислу, и блока земаља БРИКС (Бразил, Русија, Индија, Кина, Јужна Африка), који се све снажније афирмише као алтернатива

западној хегемонији. Док Европска унија представља оквир институционалних и вредносних стандарда којима Србија формално стреми, земље БРИКС-а нуде економску сарадњу засновану на узајамним интересима без политичког условљавања, што чини овај савез привлачним за државе у развоју.

Србија настоји да искористи своју специфичну позицију тако што истовремено развија односе са ЕУ и БРИКС-ом, водећи политику коју многи стручњаци описују као „вишесмерну неутралност“. С једне стране, Србија се налази у процесу приступања Европској унији – отворила је велики број преговарачких поглавља, ускладила део законодавстава с Унијом и спровела реформе у јавном сектору, правосуђу и тржишној привреди. ЕУ је највећи трговински партнер Србије, као и највећи донатор кроз фондове IPA (Инструмент претприступне помоћи).

С друге стране, сарадња са земљама БРИКС-а, пре свега с Кином и Русијом, има изразито економски и политички значај. Кина је један од највећих инвеститора у Србији у секторима инфраструктуре, енергетике и телекомуникација, док Русија има пресудан утицај у области енергетике. Србија учествује у кинеској иницијативи „Појас и пут“ и у оквиру формата Кина–ЦИЕЗ (Кина и земље Централне и Источне Европе). Истовремено, Београд одбија да се придружи санкцијама против Русије, чиме додатно показује тежњу за очувањем партнерства с Истоком.

Оваква спољна политика омогућила је Србији да буде у политичком дијалогу с Бриселом, а да истовремено задржи приступ алтернативним изворима финансирања и подршке. Управо тај маневарски простор утицао је на релативну стабилност српске економије упркос глобалним шоковима, али и на дипломатске изазове, јер западни партнери све више траже усаглашавање са својом спољном политиком.

Позиција Србије између ЕУ и БРИКС-а симболично и практично одражава дубљу дилему српске спољне политике – да ли је могуће остати неутралан у свету који се све брже подваја дуж геополитичких линија. Та дилема ће све више долазити у фокус како БРИКС буде институционално јачао и све више се појављивао као ривал западним структурама.

Услед тога, неопходно је поставити питање: Како Србија може одржати равнотежу у свету који се све више поларизује? То је питање које нас води у завршна разматрања.

Савремене геополитичке промене обликују нову мапу глобалних односа, у којој су конфликти, трговинске тензије, борба за енергетске ресурсе и стратешка позиционирања великих сила све интензивнији и комплекснији. Србија се, као мала земља на раскрсници Истока и Запада, налази у изузетно осетљивом положају – истовремено изложена глобалним токовима и условљена својом историјом, географијом и економском структуром.

Примери попут трговинског рата између САД и Кине и оружаног сукоба у Украјини показују како регионални и глобални догађаји имају директан и индиректан утицај на унутрашњу стабилност и спољну политику Србије. Енергетска зависност, инфлаторни притисци, трговинске осцилације и политички притисци чине да спољнополитички маневарски простор буде све ужи. Упркос томе, Србија настоји да спроводи прагматичну политику која се ослања на концепт „вишесмерне неутралности“, одржавајући односе са свим релевантним актерима.

Посебну димензију оваквом приступу даје позиција Србије између Европске уније и блока БРИКС. С једне стране, Србије се већ деценијама налази у процесу евроинтеграција, користећи предности трговинског режима, инвестиција и фондова. С друге стране, сарадња с Кином и Русијом доноси политичку подршку, инфраструктурне пројекте и алтернативне канале финансирања. Такав биланс је до сада омогућавао одређени степен стабилности и економског напретка, али га је све теже одржати у условима појачаних глобалних подела.

Србија мора из свих ових разлога да унапређује своје институционалне капацитете, енергетску независност, дипломатску спремност и економску отпорност како би се успешно адаптирала на свет у коме су геополитичке промене постале норма, а не изузетак. Уколико жели да остане стабилна, предвидива и конкурентна,

неопходно је да спроводи јасну и дугорочно одрживу стратегију која ће надживети краткорочне интересе и изборне циклусе. У томе лежи и кључ будућности Србије – у способностима да препозна изазове, али и да искористи могућности које настају у временима глобалне нестабилности.

Литература

- Андрић, Г. (2023, октобар 30). *Кина и Србија: Шта је Београду донела иницијатива Појас и пут, а шта значе нови споразуми са Пекигом*. Преузето мај 29, 2025. са BBC NEWS NA SRPSKOM: <https://www.bbc.com/serbian/lat/srbija-67221186>
- Билбија, Б. (2024, октобар 29). *БРИКС има огроман потенцијал за сарадњу*. Преузето мај 29, 2025. са ПОЛИТИКА: <https://www.politika.rs/sr/clanak/640980/briks-ima-ogroman-potencijal-za-saradnju>
- Вељковић, М. (2025, мај 26). *Гасни аранжман са Русима продужен до јесени под истим условима*. Преузето мај 26, 2025. са Bloomberg Adria: <https://rs.bloombergadria.com/trziste/sirovine/80344/srbija-do-jeseni-kupuje-ruski-gas-po-starim-uslovima/news>
- Врачар, М. & Шарановић, Ј. (2017). Геополитичко позиционирање ЕУ у мултиполарном свету и његов утицај на стратешка опредељења Републике Србије. *Војно дело*, 69(8), 113–128.
- Дугин, А. (20204, март 23). *Александар Дугин: Доба велике транзиције из униполарности у мултиполарност*.

- Преузето мај 23, 2025. са РТ Балкан: <https://lat.rt.rs/svet/81858-aleksandar-dugin-fundamentalne-promene-u-svetskoj-arhitekturi-multipolarnost/>
- Јовановић, М. (2018). Геоекономија – нова димензија геополитике. *Међународна политика*, 69(1172), 5–20.
- Компас инфо. (2025, април 11). *Трговински рат Кине и САД: Какве ће бити последице за свет?* Преузето мај 23, 2025. са КОМПАС: <https://kompasinfo.rs/trgovinski-rat-kine-i-sad-kakve-ce-biti-posledice-za-svet/?script=lat>
- Кратак водич кроз трговински рат између САД и Кине.* (2020, јануар 16). Преузето мај 23, 2025. са BBC: <https://www.bbc.com/news/business-45899310>
- Макбрајд, Џ. (2023, новембар 21). *Утицај Русије на Балкану.* Преузето мај 24, 2025. са COUNCIL on FOREIGN RELATIONS: <https://www.cfr.org/backgrounder/russias-influence-balkans>
- Михајловић, С. (2020). Реализам и глобална безбедност у XXI веку. *Политологија религије*, 14(1), 33–50.
- Нова економија. (2024, фебруар 7). *Предлог за приступање БРИКС-у предат српском парламенту.* Преузето мај 29, 2025. са НОВА ЕКОНОМИЈА: <https://novaekonomija.rs/vesti-iz-zemlje/predlog-za-pristupanje-briks-u-predat-srpskom-parlamentu>
- Нова економија. (2025, март 3). *Трамп представио нове царине на увоз, и Србија ће бити погођена.* Преузето мај 23, 2025 са НОВА ЕКОНОМИЈА: <https://novaekonomija.rs/vesti-iz-sveta/tramp-predstavio-nove-carine-na-uvoz-i-srbija-ce-biti-pogodjena>

- Пророковић, Д. (2017). Геополитичке детерминанте спољнополитичког позиционирања Србије на почетку 21. века. *Међународни проблеми*, 69(4), 401–422.
- Пртајин, В. (2024). *Утјецај трговинског рата између САД-а и Кине на извоз кључних америчких индустрија*. Загреб: Свеучилиште у Загребу, Економски факултет.
- Радовић, З. (2024, децембар 14). *САД прете санкцијама НИС-у: Какве би могле бити последице за Србију*. Преузето мај 23, 2025. са РТ Балкан: <https://lat.rt.rs/srbija-i-balkan/122226-nis-sankcije-posledice-srbija/>
- Ројтерс (2024, мај 13). *Србија потврђује подршку Украјини, али уздржава санкције*. Преузето мај 24, 2025 са Reuters: <https://www.reuters.com/world/europe/serbia-reaffirms-support-ukraine-holds-back-sanctions-2024-05-13/>
- Ројтерс (2025, мај 19). *Руски Гаспром ради на новом уговору о испоруци гаса са Србијом, јавља ТАСС*. Преузето мај 24, 2025 са Reuters: <https://www.reuters.com/business/energy/russias-gazprom-works-new-gas-supply-contract-with-serbia-tass-reports-2025-05-19/>
- РТ Балкан. (2025, мај 6). *Нови пакет санкција ЕУ против Русије усмерен и на компаније у Србији*. Преузето мај 23, 2025 са РТ Балкан: <https://lat.rt.rs/svet/140620-eu-sankcije-rusija-srbija/>
- РТС (2025, мај 25). *Инвестиције, извоз и брзе пруге – економски замах српско-кинеског партнерства*. Преузето мај 29, 2025. са РТС: <https://rts.rs/lat/vesti/politika/5718785/pojas-i-put-srbija-i-kina.html>

Сарадња Србије и Европске уније. Преузето са Делегација Европске уније у Србији: <https://www.mei.gov.rs/srl/fondovi/isdakon/fondovi-evropske-unije/ipa-instrument-za-pretpristupnu-pomoc/instrument-za-pretpristupnu-pomoc-2021-2027/>

Славковић, С. (2023, септембар 20). *Време националних држава није прошло.* Преузето мај 23, 2025. са НИН: <https://www.nin.rs/arhiva/vesti/39818/vreme-nacionalnih-drzava-nije-proslo>

Србија и Русија настављају 'блиску сарадњу' у енергетици, рекао Вучић после састанка са директором Росатома (2025, фебруар 13). Преузето мај 29, 2025. са Радио Слободна Европа: <https://www.slobodnaevropa.org/a/vucic-rosatom-saradnja-energetski-sektor/33313534.html>

Степић, М. (2019). Геополитика: од географске и политиколошке дисциплине до самосталне науке. *Српска политичка мисао*, 1(1), 75–96.

Стојановић, Д. (2025, мај 22). *EU foreign policy chief calls on Serbia to make a 'strategic choice' between West and East.* Преузето мај 24, 2025. са AP News: <https://apnews.com/article/356972b28d08d7f0835ab7036d4b31bf>

Тадих, В. (2020). Савремена геополитичка позиција Србије – поглед из угла класичне геополитике. *Култура полиса*, 17(43), 223–235.

Танјуг/Бета (2025, мај 9). *Вучић са Путином: Енергетска сарадња кључна тема разговора, Србија се не одриче европског пута.* Преузето мај 29, 2025. са ИНСАЈДЕР: <https://www.insajder.net/prenosimo/vucic-se-sastao-sa-putinom-u-kremlju>

А. Ткалчевић, И. Матић & Ј. Шегота (2021). Трговински рат између Сједињених Америчких Држава и Кине. *Обновљени Живот: часопис за филозофију и религије знаности*, 76(3), 385–401.

ФоНет (2025, март 3). *Бајатовић: Дугорочни уговор Србије и Русије о снабдевању важиће најмање три деценије*. Преузето мај 26, 2025. са EURO NEWS SRBIJA: <https://www.euronews.rs/biznis/biznis-vesti/159570/srbija-nastavlja-saradnju-sa-rusijom-novi-ugovor-o-gasu/vest>.

Андреј Филиповић

Универзитет у Новом Саду

Правни факултет

Нови Сад (Србија)

ЕКСПО: будућност која је већ почела

Још од прве Светске изложбе 1851. у Лондону у чувеној Кристалној палати, ЕКСПО је представљао сцену за највећа достигнућа човечанства. Баш ту су први пут представљене иновације које су касније обликовале свет. Од телефона и телевизије до лифта и мобилних робота. Била је то парада напретка и моћи, али и отворени позив на сарадњу. Од тада, ЕКСПО се одржавао у великим градовима попут Париза, Чикага, Осаке и Шангаја, и сваки је оставио свој траг. На пример ЕКСПО 1889. у Паризу остао је упамћен по изградњи Ајфелове куле, тада омражене од многих, а данас симбола целе Француске. ЕКСПО 1939. у Њујорку донео је визију будућности у којој су се представљали први телевизори и роботи. ЕКСПО 1970. у Јапану први пут окупио је теме као што су

глобална одрживост и културна размена. Свака изложба била је одраз духа времена, али и позив на визију онога што тек долази. Шта то говори о ЕКСПО 2027? Да то неће бити само регионални догађај, већ наставак велике традиције. Историја нас учи да највећи пробоји настају управо у временима кризе и прелома. Данас, као и некад, свет се суочава с великим питањима. Климатским изазовима, неједнакошћу, технолошким ризицима. Као што је ЕКСПО 1851. прославио индустрију, а ЕКСПО 1939. технику, ЕКСПО 2027. може прославити човечност, солидарност и праведност у доба технологије. ЕКСПО је место где свет дели идеје, где се културе прожимају и где се могу видети први кораци ка ономе што ће сутра бити део нашег свакодневног живота. Замислимо ЕКСПО као временску капију. Пролаз из садашњости у будућност. Свака земља доноси своју визију онога што сматра напредним, иновативним и хуманим. Одрживи градови, обновљиви извори енергије, вештачка интелигенција, виртуелна стварност. Све ово није више само „план“. То је већ реалност и ЕКСПО нам то показује у најбољем светлу. ЕКСПО 2027 није само догађај, то је катализатор промена. Развијају се цео град, држава, свет... Али и оно што се не види – развијају се идеје, подстичу млади таленти, јача свест о одрживости, дигитализацији и иновацији. Једна од највећих вредности овог догађаја јесте то што повезује људе различитог порекла, вере, културе и професије, подсећајући нас на то да је људски напредак увек

био резултат сарадње. Одрживост је кључна тема будућности. Како ћемо као човечанство одговорити на климатске промене, енергетску кризу, изазове у храни и води зависи од тога колико ћемо данас бити храбри у промени својих навика. ЕКСПО пружа прилику да се представе најбоље праске: зграде с нултом емисијом угљеника, паметне мреже за управљање енергијом, урбана пољопривреда, рециклажа и кружна екологија. Поред тога, дигитализација и вештачка интелигенција ће бити теме које ће обликовати наредне деценије. ЕКСПО 2027 може бити простор за питања: Како ћемо користити АИ на етичан начин? Како ће се технологија интегрисати у здравство, образовање, безбедност? Србија има талентовану информациону технолошку сцену и младе који већ сада учествују у глобалним пројектима. Ово је прилика да се ти успеси представе свету и охрабре нове генерације. Кроз културне догађаје и уметничка дела, ЕКСПО ће истовремено бити и простор за емоције, за осећај припадности човечанству. Замислите музику која спаја традицију и технолошке звукове, изложбе које приказују историју идеја, предавања визионара који инспиришу како и младе тако и старије грађане овог света. Ипак, да би ЕКСПО имао трајан утицај, морамо се запитати шта долази после њега. Да ли ће идеје које се представе на изложби бити спроведене? Да ли ће пројекти добити подршку? Ту је пресудна улога друштва: младих, грађана, наставника, истраживача, да наставе да траже,

предлажу и граде. ЕКСПО није крај, већ почетак, инспирација која нас води да будемо више од обичног посматрача. Мој сан је да 2030. погледамо уназад и кажемо: „ЕКСПО 2027 је био тачка прекретнице.“ Да се тада већ осећају резултати онога што је започето. Еколошки свесније школе, паметни градови, бољи закони о технологији, већа солидарност, равноправност, развијеност у сваком могућем културном, научном и хуманом пољу. Да покажемо свету да и Србија може мислити на велике ствари и да се не плаши великих промена. Светске изложбе су одувек биле више од архитектонских спектакла и технолошких иновација. Оне су биле места сусрета генијалних умова, научника, мислилаца и визионара. Њихове речи и дела обликовале су начин на који данас доживљавамо будућност. На ЕКСПО-у у Чикагу 1893, научник српског порекла, Никола Тесла, први пут је представио наизменичну струју у великом стилу, осветливши читаву изложбу. Тај тренутак обележио је нову еру у енергетици. Својом визијом, предвидео је свет у којем ће безжични пренос енергије и информација бити нормална појава. Његови изуми су се касније појавили на ЕКСПО-у 1900. у Паризу, остављајући утисак на читав свет. Он није само демонстрирао технологију, већ и веру и човечанство. У духу Николе Тесле и његове визионарске мисли: „Оног дана када наука почне да проучава нефизичке појаве, напредоваће више за једну деценију него у свом постојању до тада.“ Поставља се

питање: Шта ако је будућност науке не само у технологији и машинама, већ и у разумевању свести, утицаја мисли, емпатије и међуљудских вибрација. Наука и духовност нису супротности, већ две стране исте истине. ЕКСПО као глобална платформа не служи само као приказ технологије већ и као огледало колективне визије човечанства. У времену када квантна физика поставља питања о природи стварности, а неурологија испитује где почиње људски ум, ЕКСПО 2027 може постати простор за ново научно и људско јединство, где ће иновација подразумевати и унутрашњи напредак. Баш као што је Тесла размишљао о енергији, вибрацији и фреквенцијама као суштини универзума, нови научници биће позвани да проуче нефизичке слојеве постојања, попут интуиције, колективне свести и менталног здравља. Не као алтернативу науци, већ као њено проширење. Можда ЕКСПО у Србији 2027. године може бити управо та прекретница где ће наука отворити врата и ономе што је невидљиво, али ипак дубоко присутно у људској свести. Наравно, присетимо се још неких битних људи који су присуствовали Светској изложби ЕКСПО у прошлости. Велики астрофизичар Карл Сејган, осврћући се на своје детињство и посету Светске изложбе 1939. у Њујорку, написао је: „Свет је очигледно био пун чуда каква нисам ни слутио...“ Та искуства подстакла су његову страст за истраживање свемира и научни рад. ЕКСПО није био само сајам, већ капија у свет незамисливог. Ричард Никсон,

председник Сједињених Америчких Држава, на отварању ЕКСПО-а 1974. у Спокејну: „Ниједна нација не може поносно тврдити да је само она пронашла решење за проблеме човечанства. Генијалност може доћи с било ког краја света.“ Док Србија 2027. отвара врата свету као домаћин првог ЕКСПО догађаја у овом делу Европе, већ знамо да ће Париз бити организатор 2030. године. Овај глобални град, симбол историје, уметности и дипломатије донеће визију будућности кроз призму развијеног света. Управо је контраст између Париза и Београда оно што ЕКСПО 2027 чини посебним. Док ће Париз приказати еволуцију технолошке зрелости, Београд нуди свежину, нову енергију и пример како и мали народи могу имати велике идеје. Будућност није привилегија великих, она је за све. И управо то је порука коју Београд 2027. шаље свету. Моја генерација је прва која је одрасла с паметним телефонима у џепу, интернетом као извором знања и глобалном повезаношћу као нормом. Ми не чекамо будућност, ми је већ живимо. Зато ЕКСПО 2027 за нас није само прилика да нешто видимо, већ да у нечему учествујемо. То је наша шанса да кроз културне перформансе, спортске догађаје, научна истраживања и технолошке иновације покажемо свету шта значи бити млад у 21. веку. Свака светска изложба доносила је технолошке револуције, али и нешто тише, а можда и важније, веру у то да ће генерације које долазе надмашити све што је до тада створено. Млади су увек били они

који разумеју будућност. ЕКСПО 2027. у Србији може и мора бити платформа за младе мислиоце, иноваторе, уметнике и научнике, који не само да разумеју технологију већ постављају питања: Како технологија утиче на човека? Како да знање постане доступно свима? Како да емпатија и одговорност у 21. веку прате прогрес технологије, културе, уметности...? У данашње време, млади имају кључну улогу јер не носе терет старих идеологија – спремни су да комбинују различите области знања попут науке, уметности и филозофије. Млади мисле глобално, а делују локално. Како је рекао Алберт Ајнштајн: „Не можемо решити проблеме истим размишљањем због којег смо и створили те проблеме.“ Управо зато су млади позвани да донесу ново размишљање. Не само о томе шта можемо да изградимо, већ зашто и за кога то градиво. ЕКСПО 2027 у Србији може да буде почетна тачка образовне ренесансе, где ће школе, универзитети и омладинске иницијативе бити део глобалног дијалога о будућности. Место где ће се и чути гласови младих који говоре о напретку, миру, климатским изазовима, медицини и праведном друштву. Као младе људе, често нас питају шта желимо да будемо кад порастемо. Али сада са ЕКСПО 2027 на хоризонту можемо да одговоримо: „Ми већ јесмо то што желимо да будемо. Будућност није сутра, она се дешава сада. Она је у нашој креативности, идејама и храбрости да мислимо другачије.“ ЕКСПО 2027 у Србији није само догађај који траје три месеца. То је позив за

буђење, за друштво, за младе, за државу. То је прилика да покажемо шта знамо, шта можемо и у шта верујемо. У свету који се брзо мења, ЕКСПО је као тренутак у којем се време успори, да бисмо сви заједно размислили куда идемо, шта нас спаја и шта значи бити човек. ЕКСПО је као време, али не оно које тече равномерно, већ као венац у коме се прошлост, садашњост и будућност сусрећу и прожимају. Претходне генерације, са својим визијама и достигнућима утрле су пут идејама и технологијама које ми данас посматрамо као стандард, али које су некад биле само сан. Сваки ЕКСПО је својеврсни споменик тим сновима. Симбол напретка и наде. Садашњост нам пружа прилику да учествујемо у том бескрајном дијалогу између онога што је било и онога што ће бити. У времену које је све брже и сложеније ЕКСПО нас подсећа на то да није довољно само гледати напред, потребно је разумети контекст, учити из прошлости и применити то знање како бисмо као грађани будућности могли изградити свет у коме ће технологија и хуманост бити у хармонији. Будућност је отворена као празан лист, али није случајна. Она је уткана у сваки избор који правимо данас. У сваку иновацију, у сваку идеју која изникне на ЕКСПО-у. Млади који посећују ову светску изложбу нису само посматрачи, већ и креатори будућности, носиоци одговорности да не понове грешке већ да креирају бољи свет. У том смислу, ЕКСПО постаје филозофска поука о времену као циклусу који нам нуди прилику

да повежемо и ујединимо оно што јесте, што је било и оно што ће бити. Он нас позива да будемо свесни повезаности свих генерација и да заједно изградимо свет који заслужујемо. Будућност није место на које идемо, већ је то место које сами стварамо. Ове нас речи подсећају на то да свет у коме ћемо живети сутра зависи од избора које правимо данас. У дубини сваке светске изложбе, иза светлећих панела и најновијих технологија, лежи нешто много старије и битније. То су култура и традиција људи који је стварају. ЕКСПО није само место иновација, већ светионик људске заједнице, где се размењују приче, обичаји и вредности који су се кроз векове неговали. Култура представља скуп симбола и значења кроз који људи разумеју свет око себе и себе у самом свету. Традиција са друге стране, није само пренос старих обичаја, већ живи разговор између генерација, мост који повезује прошлост са садашњошћу, пружајући нам осећај припадности. Међутим, у времену које обележавају наука и технологија, овај мост добија нови смисао. Технологија није одвојена од културе. Напротив, она је њен продужетак и средство кроз које човечанство изражава своје најдубље тежње. Наука, као највиши облик људске радозналости и систематског трагања за истином, омогућава да разумемо законе природе, али и да те законе применимо у служби човека и његове заједнице. ЕКСПО нам показује како традиција и култура не само да опстају у овом технолошком свету, већ се и интегришу с њим, стварајући нове облике знања и уметности. Технологија и наука

постају алати којима чувамо нашу заоставштину, али и градимо мостове ка будућности, где ће различити културни идентитети моћи да сарађују у решавању глобалних изазова. Тако, кроз призму ЕКСПО-а, видимо симбиозу која чини суштину човечанства. Способност да унапређује себе кроз науку и технологију, а да притом не заборавља корене из којих је израсла. Не заборавља културу и традицију. Истинска иновација лежи у једнакости ових напоменutih елемената, који нам омогућавају да градимо свет бољи за све генерације. ЕКСПО није само обична изложба. То је жива манифестација људске жеље за напретком, разумевањем и заједништвом. Кроз призму прошлости, видимо како су култура и традиција темељи на којима је човечанство градило своје вредности и идентитет. Садашњост нам показује да се управо у споју науке, технологије и тих вековних вредности рађа нови свет, у којем различитости не раздвајају људе, већ повезују све нас. Зато, посматрајући ЕКСПО, учимо да истински напредак није само у технологији и иновацијама, већ у разумевању, поштовању и повезивању људи и култура широм света. Тако човечанство корача ка будућности са свешћу о својој прошлости и снагом за креирање света у коме ће сваки глас бити важан, а свака идеја вредна слушања. У 16. веку су се људи трудили да помере земљу, хајде да у 21. веку померимо границе наше реалности. Да наши снови постану стварност, јер будућност припада онима који верују у лепоту снова.

Огњен Бојанић

Универзитет у Београду

Правни факултет

Београд (Србија)

Србија у светлу светских геополитичких промена

Геополитика, уопштено речено, представља научну дисциплину која истражује односе између простора, моћи и становништва. Чарлс В. Кегли и Јуџин Р. Виткоф одређују је као „однос између географије и политике и њихових последица по националне интересе и релативну моћ државе“. Геополитика поседује способност да препозна опасност, као и да опише свет на начин који ће дефинисати одговарајућа политичка дешавања, чиме се обезбеђује „сигурност“ против тих опасности. Александар Дугин сматра геополитику „науком како владати“. Иако млада дисциплина, геополитика постаје незаменљив инструмент у проучавању међународних односа. Николас Спајкман је приметио да „геополитика представља најзначајније оруђе у вођењу спољне политике“.

Геополитички положај представља геополитичку категорију. То је скуп географских и политичких обележја која одређују значај једне политичкотериторијалне јединице, најчешће државе. Ипак, то није статична већ променљива категорија условљена утицајем бројних фактора (географски положај, војностратешка позиција, унутрашње уређење, међународна политика и сл.) од којих зависи функционисање државе.

Србија се налази у срцу Југоисточне Европе. Услед географске специфичности сврстава се у балканске и у средњоевропске државе. Наша земља заузима и повољан саобраћајно-географски положај, јер кроз њену територију пролазе међународне саобраћајнице и трговински путеви који повезују Европу с Блиским истоком. Збигњев Брежински опажа да је Балкан, као јужни, ободни део „медитеранске кључаонице“, од суштинског значаја у поморској трговини и повезивању Европе с азијским и афричким континентом.

Србија има велики број суседа, чак осам, и као држава без маритимне партиципације заузима острвски положај спрам околних земаља које су листом НАТО чланице. Иако суочена с искушењима, Србија успева да остане војно неутрална и да самостално унапређује одбрамбени систем. Само током протекле деценије удвостручена су улагања у целокупни одбрамбени сектор. То је значајно јер се у периоду од 2000. до 2012,

под кринком реформи по стандардима НАТО, систематски радило на урушавању одбрамбеног сектора.

Балкан заузима важно место у теорији Николаса Спајкмана јер се налази између западног (Европа) и средишњег (Блиски исток) Римланда који одваја Х. Џ. Макиндеров концепт Хартланда од приступа светским морима. Другим речима, ради се о судару четири концепта, три водећа културно-цивилизацијска типа: Запада, који преко средње Европе продире ка Медитерану; Оријента, који с источног Средоземља тежи ка Европи; Евроазије, која је преко копнене масе усмерена ка Медитерану; Атлантиста, такође западног цивилизацијског одређења, који контролишу светска мора и спречавају стварање велике копнене силе која би угрозила њихове интересе. Стога су српске земље у средишту простора који је до данас остао мост између цивилизација али и арена за надметање великих сила.

По унутрашњем уређењу Србија је уставна, парламентарна и демократска република у којој је владавина права на завидном нивоу. Та оцена не произилази само из Устава који гарантује поделу власти, независност правосуђа и заштиту основних људских права већ и из посвећености институционалним реформама. Србија услед релативно скромног природног богатства и рудних потенцијала нема приметнији геоекономски значај. Ипак, она економски развој подстиче кроз директне стране инвестиције, подстицаје

за привреду и индустријску производњу. Таква пракса јасно се одражава и на увећање привредног раста који је на крају 2024. износио 3,9%, што је био један од запаженијих резултата у Европи. У Србији је присутна и политичка стабилност која доприноси функционисању институција што је од кључног значаја за спровођење циљева Владе. Тако се подстиче унутрашњи напредак земље и истовремено јача углед у свету. Важна карактеристика Србије јесте и способност да очува демократски поредак и институционалну зрелост. То се показује у понашању државних органа спрам покушаја, подстакнутих из иностранства, да се насилним путем смени легитимно изабрана власт. Реч је о сличном обрасцу дестабилизације с којим се сусрела Грузија крајем 2024. године.

Територија Србије дефинисана је Уставом кроз Преамбулу и члан 8. који је одређује као „јединствену и недељиву“. Важно је указати и на Резолуцију 1244 (1999) СБ ОУН којом се прописује обавеза поштовања „суверенитета и територијалног интегритета СРЈ“. Такође, Повеља ОУН у члану 2. наглашава: „Сви чланови се у својим међународним односима уздржавају од претње силом или употребе силе против територијалног интегритета или политичке независности сваке државе...“ Наведени акти представљају највиши међународноправни стандард и обавезујући су за све чланице ОУН. Услед инсистирања на свему наведеном, Србија се налази пред жестоким притисцима западних сила које настоје да уруше

њен територијални интегритет. Кршењем међународноправних норми, водеће западне земље више од две деценије пружају јасну подршку сецесионистичком режиму у Приштини, који континуирано гази основна људска права Срба и других неалбанаца на КиМ. Само од 2021. и доласка Аљбина Куртија на власт, на Србе и друге неалбанце извршено је 645 етнички мотивисаних напада, од којих ниједан напад није добио судски епилог. Евидентно је да се ради на стварању атмосфере неподношљиве за живот чији је циљ протеривање свих Срба и других неалбанаца с КиМ. Међутим, Србија својом међународном политиком и дугорочном унутрашњом стратегијом јасно показује да до тога неће доћи. То је и председник Србије Александар Вучић потврдио: „Сви који мисле да ће бити нових Олуја, погрома, протеривања српског живља – моја порука је да се то неће десити.“

Поштујући Устав, Србија је дужна да „штити и интересе својих држављана у иностранству“. Стога, она држи чврсто своје позиције и по питању Републике Српске, поштујући суверенитет и територијални интегритет БиХ. Као гарант мира потписаног у Дејтону, Србија успева да, заједно с Републиком Српском, одоли све интензивнијим захтевима за његову ревизију, што би напослетку подразумевало стварање унитарне БиХ. О томе говоре контроверзни потези нелегитимног високог представника за БиХ Кристијана Шмита. Последњи потез у низу свакако је

доношење одлуке да се, без правног основа, укине буџетско финансирање водећим странкама у Републици Српској. Једностране кораке прави и политичко Сарајево којима жели да укине међународно дефинисана овлашћења Републике Српске. Упоредо, спроводе се и политички прогони врха Републике Српске кроз монтиране судске поступке. Са оваквом оценом сагласио се и Интерпол, одбијајући два пута захтев Суда БиХ да се за Милорадом Додиком и Ненадом Стевандићем распишу међународне потернице. Образлажући став Интерпол се позвао на члан 3. Статута: „У организацији је строго забрањено било каква активност или интервенција у питањима или случајевима који имају политичку, војну, верску или расну позадину.“ Стога, неопходно је да Србија у перспективи очува стабилност како би остала ослонац Републици Српској. То је и Милорад Додик потврдио: „... Србија, снажно стоји уз Српску, и Србија, упркос свим изазовима, остаје стуб подршке за сваког Србина.“

Користећи реплику *put two and two together* из филма *The quiet American*, можемо рећи да је геополитички положај Републике Србије комплексан. У ери мултиполарног света, који је за Хенрија Кисинџера услов „стабилног међународног система“, дуж читавог света, па и Балкана, преплићу се интереси великих сила.

Сједињене Америчке Државе уз европске државе, као предводнице НАТО, још од хладног рата деловале су с циљем да потисну Русију (некада

СССР) из Европе. Ова политика је доживљавала зенит почетком 21. века. Међутим, потпуни обрт догодио се отпочињањем Специјалне војне операције 2022. и директним сукобом Украјине, потпомогнуте чланицама НАТО, и Русије. Међутим, отклон од политике конфронтације са Русијом догодио се поновним доласком Доналда Трампа на власт. За разлику од претходних администрација које су, под велом борбе за демократске вредности, инсистирале на продужавању конфликта кроз војну и финансијску подршку једној страни, политика актуелног председника САД заснована је на реалполитичком тумачењу односа снага у свету. Стога, Доналд Трамп је кроз дипломатско ангажовање направио евидентне кораке ка постизању мира. О томе најбоље говоре рунде мировних преговора у Ријаду и Истанбулу, као и његова објава на друштвеној мрежи X: „Имали смо веома добре и продуктивне разговоре са председником Русије... постоје веома добре шансе да се овај ужасни, крвави рат коначно заврши.“ Окончање сукоба у појасу Газе такође је истакнуто као приоритет са стране САД што су назначили председник и, његов специјални изасланик, Стив Виткоф. Последице заокрета спољне политике САД приметне су и у односу према ЕУ. Поред критика због подршке Украјини, САД су и истиснуле ЕУ као релевантног посредника у мировним преговорима. Такође, председник САД је у контексту политике подизања „тарифног зида“ отишао дотле да

ЕУ назове и „непријатељском и злонамерном“. Увођење тарифа на међународну размену, из визуре нове администрације, има за циљ јачање САД, кроз оживљавање индустријске производње и повећавање запослености, што је сагласно и њиховом предизборном слогану *Make America great again*. Шансу да прекоре државе ЕУ користе и други званичници САД, попут Џеја Ди Венса, који је критиковао њихов став према председничким изборима у Румунији: „... Ако се ваша демократија може уништити с неколико стотина хиљада долара дигиталног оглашавања из стране земље, онда то није било много јако.“ Нова администрација САД направила је и позитиван искорак привременим замрзавањем програма помоћи иностранству, као и затварањем Америчке агенције за развој. Називајући је „леглом корупције“, званичници САД указали су на њено контроверзно и штетно деловање које се осетило на Балкану, посебно у Србији, кроз финансирање невладиног сектора. Изузев поменутих царина, у вези са западним Балканом нису донесене друге конкретне одлуке. Но, Србија од самог почетка инсистира на успостављању добрих односа, што се показало кроз пријатељске посете Доналда Трампа Млађег Александру Вучићу. Добри сигнали су свакако и именовање Марка Брновића за новог амбасадора САД у Србији, као и одлагање пуне примене санкција НИС-у. Жељка Цвијановић је исто имала позитивне

утиске после састанака с новом администрацијом у САД: „Њихов интерес је да нам помогну да одржимо мир као и да са нама развију добре економске односе.“ Међутим, мандат председника САД траје тек неколико месеци и стога још увек не можемо закључити да ли ће његова политика према Западном Балкану бити политика континуитета или ће подразумевати радикалне резове. Али, уз дозу опрезног оптимизма, можемо рећи да ће нова администрација ипак имати више слуха за ставове Србије.

Супротно политици САД, лидери водећих држава Европе и ЕУ, уз подршку Велике Британије, настављају с наративом о угрожености од нове „руске инвазије“ којом ће бити захваћен читав континент. О томе сведоче све звучније гласине о неопходности „стратешке аутономије“ као и план Европске комисије *ReArm Europe* који предвиђа додатну секуритизацију. Упоредо, Француска и Немачка настављају с војном подршком Украјини и најавама нових санкција Русији. С тим у вези, канцелар Немачке Фридрих Мерц истакао је да ће ускоро с Украјином отпочети и „заједничка производња оружја дугог домета“. Евидентна је и дихотомија унутар ЕУ јер су гушење основних слобода и медијска пропаганда постали постулати функционисања. Није реч само о Виктору Орбану и Роберту Фицу, сада су на мети сви актери који кроз политичку агенду инсистирају на суверенитету своје земље спрам Брисела. Елиминисање из политичког живота

Калина Ђорђееска, медијска сатанизација Ђорђа Симиона као и читав изборни процес у Румунији јесу пример тога. Потом, дискредитација странке Алтернативе за Немачку, класификовање као „десноекстремистичке странке“ и „претње за демократију“, од стране Савезне канцеларије за заштиту уставног поретка Немачке такође је забрињавајуће. Сличан третман трпи и Србија којој се на европском путу постављају захтеви и изричу осуде о чему сведочи ранија критика Српске православне цркве од стране Европског парламента, као и француско-немачки *non-paper* о БиХ. Циљ је јасан – потребно је задржати наратив о Србији као искључивом кривцу у случају евентуалне дестабилизације Балкана. Иако Србија има највишу стопу робне размене и директних страних инвестиција из ЕУ, она, услед оваквих притисака, мора преиспитати свој спољнополитички курс. Уз то, евидентно је и да економија ЕУ, навикнута на стабилност и предвидивост, не може, без тешких последица, поднети негативне економске шокове попут царина САД, губитка ресурса и тржишта у Русији и Украјини. Најбољи пример јесте Немачка која се, као мотор европске економије, налази већ две године у рецесији. Изјава председника Хрватске Зорана Милановића да „ниједна држава више неће ући у ЕУ“ јасно упућује на то да оваква ЕУ вапи за променама. А до покретања тих реформи много пута ћемо се још уверити да су европске вредности суштински антипод интересима водећих европских сила. Стога, на Србији

је да проналази нова тржишта и да настави с позитивним трендом развијања добрих економских и политичких односа с државама азијског и афричког континента које су се, поштовањем њеног територијалног интегритета, доказале као пријатељи.

Русији је припајање Крима и отпочињање Специјалне војне операције било од суштинског значаја како би заштитила руски народ у Украјини, али и виталне геостратешке интересе. То је било питање не само територијалне безбедности већ и показатељ да је, након деценија унутрашњих реформи, спремна да адекватно одговори на експанзионистичку политику НАТО. С друге стране, Украјина је за водеће државе ЕУ и претходну администрацију САД, од отпочињања операције па до данас, остала последња линија одбране „поретка заснованог на правилима“. Одатле и енорман интензитет политичке, војне и медијске подршке. Како је председник Француске Емануел Макрон изјавио: „Ако Украјина падне, имаћемо империјалну силу на нашим границама. Морамо све предузети да се то не деси.“ Ипак, доласком Доналда Трампа на власт и жељом за „великим рестартом“ у односима с Русијом направљени су, до пре неког времена незамисливи, кораци ка миру. О томе сведочи и договорена размена „1.000 за 1.000“ ратних заробљеника с Украјином током прве рунде преговора у Истанбулу. С друге стране, Русија данас

као јединог релевантног саговорника у преговорима о миру у Украјини види САД. На тај начин она ставља до знања да не гаји више илузије о искреним намерама водећих држава ЕУ, које су Минске споразуме, према речима бивше канцеларке Немачке Ангеле Меркел, користиле како би „Украјина добила на времену и ојачала војне капацитете“. На глобалном плану Русија је војном операцијом урадила много, убрзала је процес настанка мултиполарног света, истовремено оголивши мане униполаризма. Напросто, апологете униполарног света нису могле прихватити да се интервенционистичком политиком не може зауставити настанак нових центара моћи и економског развоја који делују аутономно спрам „колективног запада“. Русија је под деценијским санкцијама одржала финансијску стабилност, ојачала војну индустрију и проширила економске везе са земљама ван западног света. Како је председник Русије Владимир Путин рекао: „Процес формирања мултиполарног светског поретка је у току, и то је динамичан и неповратан процес.“ Томе у прилог говоре и бројне иницијативе ваневропских држава попут економског савезништва БРИКС који чини више од 40% светске популације и готово трећину глобалног БДП. Његово ширење, економско и политичко повезивање чланица биле су само неке од тема на последњем самиту у Казању што јасно указује на жељу за стварањем модела глобалне

сарадње у којем доминира принцип суверених и равноправних држава. На овом самиту присуствовала је и четворочлана делегација Владе Србије на позив Владимира Путина што је била потврда нераскидивих односа Русије и Србије. Русија је и кључни савезник на међународном нивоу, преваходно због статуса сталне чланице СБ ОУН. Поштујући територијални интегритет Србије, подржавајући њен став о КиМ, Русија и активно спречава покушаје Приштине да постане део најважнијих међународних организација. Уз то Русија пружа и подршку врху Републике Српске у одбрани изворног Дејтонског споразума. На то је и Владимир Путин указао врху Републике Српске: „Оцене о ситуацији у БиХ наших и ваших политичких руководства се потпуно поклапају.“ С друге стране, Србија је упркос притисцима успела да до данас остане при ставу да неће уводити санкције Русији. Од отпочињања Специјалне војне операције наша земља је међу малобројнима у Европи задржала директан авионски саобраћај с Москвом и није укинула присуство руским медијима у домаћем медијском простору. Русија и Србија развијају и одличне спољнотрговинске односе од чега је најважније истаћи да Србија увози готово 90% гаса и 16% нафте из Русије. Док ће по питању новог дугорочног уговора, према речима Александра Вучића, „Србија добити веома повољне услове за добијање руског гаса.“ Русија је и трећа најзначајнија економија порекла страних инвестиција у

Србији. Највиђенија руска компанија у Србији јесте НИС (Гаспромњефт) и спада у ред највећих српских извозника. Русија и Србија, упркос забранама и притисцима, и током Специјалне војне операције успеле су да одрже билатералне односе на високом нивоу. Најјаснији доказ јесте тај да су на позив Владимира Путина за прославу Дана победе над фашизмом у Другом светском рату у Москви присуствовали Александар Вучић, Жељка Цвијановић и Милорад Додик. Дугорочно гледано, императив за Србију мора представљати наставак јачања пријатељских односа с Русијом на свим пољима, чему и стреми власт у Србији, јер она је несумњиво корифеј мултиполарног света.

Као архитекта равноправнијег поретка уз Русију јавља се и Кина, позиционирајући се све снажније као економска, војна и дипломатска сила. Својим међународним деловањем кроз иницијативе попут „Пријатељства без граница“ с Русијом и „Појаса и пута“ с остатком Евроазије јасно је показала да јој је циљ успостављање низа партнерстава у свету. Растућа кинеска економија у протеклим годинама постала је и евидентан такмац САД што се најбоље показује кроз актуелни „рат царина“. Како је министар трговине Кине Ванг Вентао рекао: „Ако САД инсистирају на свом путу, Кина ће се борити до краја.“ У том смислу Кина је позвала и ЕУ на удруживање против „једностраних аката малтретирања“ које спроводе САД. Иако је Кина за ЕУ незаменљив трговински

партнер, ЕУ све јасније редефинише однос према њој сматрајући је „више ривалом него партнером“. О томе говоре и царине које је ЕУ увела на кинеску субвенционисану индустрију електричних кола као и пооштрени став нове коалиционе владе Немачке која ће у перспективи тежити израженијем ривалству са Кином. Међутим, и Кина с подозревањем гледа на политику „колективног запада“ у контексту територијалних проблема које има у вези с Тајваном. На такав став Кине делом је утицала и агресије НАТО на СРЈ и бомбардовање њене амбасаде, као и потоња политика западних земља у вези с једностраним проглашењем независности тзв. Косова. Стога, данас је Кина поуздан ослонац Србији при одбрани њеног територијалног интегритета. Државе су у протеклој деценији развиле изврсне билатералне и економске односе што је крунисано понајвише кинеским улагањима у инфраструктуру Србије, Споразумом о слободној трговини као и обећањем председника Кине Си Ђинпинга, током посете Београду, да ће његова држава пружити подршку при организацији светске изложбе ЕКСПО 2027 у Београду. У контексту пријатељских односа треба истаћи и безрезервну помоћ коју је Кина пружала Србији током пандемије ковида 19. Будући да је Кина најбрже растућа економија у свету, на Србији је да настави с истим трендом јачања „челичног пријатељства“ посебно у области образовања и високе технологије.

За Србију као државу у овом изазовном и тешком геополитичком моменту, од суштинског значаја јесте да остане на путу који је утемељен вером, историјом и традицијом. Јер је победа над светским поретком, којем су се Срби због неправде први супротставили на Романији и Кошарама, налик Леонидиним Спартанцима код Термопила, никада извеснија. Стога, не дозволимо да нас након свега његови последњи трзаји савладају. Имајмо веру у нашу истинску духовну, политичку и интелектуалну елиту која чува, вековима сањану, слободу и води нас кроз буре и вихоре светске политике. Јер како је владика Данило, у *Горском вијенцу* Светог Ловћенског Тајновица, рекао:

*Ко на брдо ак' и мало стоји
више види но онај под брдом;
ја повише нешто од вас видим –
то је срећа дала ал' несрећа...*

Милица Шљиванчанин

Универзитет у Београду
Факултет политичких наука
Београд (Србија)

ЕКСПО: будућност која је већ почела

Сажетак

Организација специјализоване међународне изложбе ЕКСПО 2027 у Београду представља пресудан моменат у стратешком развоју Републике Србије, отварајући нове перспективе за њену трансформацију у технолошки и економски конкурентну државу. Додела овог престижног догађаја резултат је дугорочне и конзистентне државне политике, интегрисаног визионарског руководства и стабилног дипломатског деловања, чиме се Србија позиционира као поуздан и уважен партнер на међународној сцени.

ЕКСПО 2027, под називом „Игра(ј) за човечанство“ (*Play for Humanity*), представља значајну платформу за афирмацију иновационих капацитета, промоцију одрживог развоја и унапређење културне и научне сарадње. Овај комплексни пројекат пружа Србији

јединствену прилику да ојача свој геополитички утицај и учврсти позицију регионалног лидера у областима дигиталне економије, обновљивих извора енергије и креативних индустрија.

Сматра се да ће ЕКСПО 2027, као вишедимензионални развојни пројекат, допринети унапређењу економске отпорности, институционалне модернизације и социјалне кохезије, постављајући чврсте основе за одржив и дугорочан развој Републике Србије.

Кључне речи: ЕКСПО 2027, економски развој, иновације, геополитика, технолошка трансформација

Увод

Међународна специјализована изложба ЕКСПО 2027 Београд представља једну од најзначајнијих глобалних платформи за интердисциплинарну размену знања, технолошких иновација и културних достигнућа, чија традиција започиње првом манифестацијом одржаном у Лондону 1851. године (*Great Exhibition Report*, 1851). Од тада, ЕКСПО изложбе су еволуирале у сложене и свеобухватне догађаје на којима државе, научне институције, привредни субјекти и креатори јавних политика представљају своје иновативне концепте и стратегије, са циљем унапређења међународне сарадње и подстицања одрживог развоја (Headrick, 2009; Rydell, 1993).

Кључни историјски моменти, попут изложби у Чикагу 1893, Паризу 1889, Шангају 2010. и Дубаију

2020, показали су како овакви догађаји служе као катализатори економског раста, технолошког напретка, урбане трансформације и културне промоције (Rydell, 1993; *UAE Ministry of Economy*, 2022; *Serbian Ministry of Foreign Affairs*, 2024). Искуство Дубаија представља посебно значајан студијски пример који илуструје како ЕКСПО може да подстакне свеобухватан развој и постави нове стандарде у иновацијама и одрживости.

У том контексту, избор Београда као домаћина ЕКСПО 2027 представља значајно међународно признање Републици Србији. Ова победа, остварена у конкуренцији Минесоте (САД), Пукета (Тајланд), Малаге (Шпанија) и Сан Карлос де Барилочеа (Аргентина), резултат је системског и доследног приступа унапређењу политичке стабилности, економске модернизације и технолошког развоја, као и успешне спољнополитичке стратегије засноване на мултилатерализму, регионалној сарадњи и интеграцији Западног Балкана (*Ministry of Foreign Affairs of Serbia*, 2024; *Serbian Ministry of Foreign Affairs*, 2023). Процес селекције укључивао је израду кандидатурних досијеа и посете мисија Међународног бироа за изложбе (BIE), што додатно одсликава институционалну зрелост Србије. У прилог томе говоре и велике инфраструктурне инвестиције вредне преко 18 милијарди долара, које обухватају изградњу нових саобраћајних веза, Националног стадиона капацитета 52.000 места и аква-центра (*Serbian Ministry of Infrastructure*, 2023). Република

Србија је током последње деценије реализовала бројне стратешке пројекте у областима образовања, енергетике и саобраћаја, постављајући чврсте темеље за успешно организовање овако захтевне манифестације од глобалног значаја (*Serbian Ministry of Innovation, 2023*).

ЕКСПО 2027 у Београду с темом „Игра(ј) за човечанство“ (*Play for Humanity*), одражава глобалне токове технолошке трансформације, енергетске транзиције и неопходност развоја инклузивних и одрживих друштава (*Expo 2027 Official Theme Document, 2024*). Одабрана тема афирмише концепт игре као методолошког, когнитивног и друштвеног алата за иновативно промишљање и трансформацију постојећих знања, институција и пракси. У ширем смислу, манифестација се позиционира као стратешки инструмент који подстиче домаће иновације, активира младе стручњаке и јача међународни углед Србије у 21. веку.

У светлу наведеног, овај рад има за циљ да систематски анализира значај ЕКСПО 2027 за Републику Србију, не само као једнократног међународног догађаја већ и као покретача дугорочних институционалних, економских и културних трансформација. Посебна пажња биће посвећена технолошкој модернизацији, дипломатском позиционирању, регионалном развоју и активном укључивању младих, уз анализу политичко-институционалних предуслова који су омогућили овај историјски успех.

Историјски, теоријски и геополитички значај ЕКСПО изложби: Пут Србије ка регионалном и глобалном позиционирању

Почев од прве светске изложбе одржане 1851. у Лондону, ЕКСПО је еволуирао у сложен и мулти-димензионалан догађај који омогућава државама да активно дефинишу свој национални идентитет и улогу у глобалним процесима (*Great Exhibition Report*, 1851; Rydell, 1993). Историјска искуства бројних домаћина, укључујући последње организаторе као што је Дубаи 2020, потврђују да ЕКСПО има значајан утицај на технолошки развој, одрживост и међународну сарадњу (*UAE Ministry of Economy*, 2022).

Теоријски оквир ових манифестација може се сагледати кроз класичне теорије модернизације, према којима друштва пролазе кроз развојне фазе ка модерности, а институционализоване светске изложбе доприносе убрзању овог процеса (Rostow, 1960). С друге стране, теорије глобализације указују на то да ЕКСПО делује као простор транснационалне интеракције која надмашује традиционалне облике дипломатије, повезујући државе, институције, компаније и научне заједнице у сложене мреже сарадње (Robertson, 1992).

Победа Београда у конкуренцији водећих светских метропола, као што су Минесота и Малага, представља резултат координисаног

приступа који обухвата инфраструктурни развој, дигиталну трансформацију, економску консолидацију и отвореност ка међународној сарадњи (*Serbian Ministry of Foreign Affairs*, 2024). Такав приступ одговара концепту „меке моћи“ Џозефа Наја, где државе граде свој утицај на основу привлачности и вредносног система, а не путем присиле (Nye, 2004).

С економског аспекта, очекује се да ће ЕКСПО 2027 донети значајне дугорочне користи српској привреди. Пројектовани прилив од преко 20 милиона посетилаца представљаће снажан импулс за секторе туризма, саобраћаја, угоститељства и услуга, као и за индустрије попут грађевинарства, трговине и високих технологија (*World Expo Economic Impact Report*, 2021). Искуства претходних домаћина – Милано (2015), Шангај (2010), Дубаи (2020) – илуструју мултипликативне ефекте ових догађаја на раст БДП-а, развој урбане инфраструктуре и повећање међународне видљивости.

Србија дочекује овај изазов као регионални лидер у дигитализацији, вештачкој интелигенцији, биотехнологији и ИТ иновацијама. То је резултат доследне примене националне стратегије дигиталне трансформације у сарадњи са академском заједницом и привредом. Овакав модел развоја усклађен је са ендогеном теоријом раста, која наглашава значај знања, иновација и људског капитала као покретача економског напретка (Romer, 1990).

Поред економских и технолошких ефеката, ЕКСПО 2027 има и снажну симболичку димензију. У контексту глобалних изазова попут климатских промена, енергетске неизвесности и социоекономских неједнакости, Србија кроз организацију овог догађаја шаље поруку да више није периферни посматрач већ активан, одговоран и конструктиван актер међународне заједнице. Стратешки акценат на стабилност, инклузивност, технолошку отвореност и регионалну сарадњу потврђује спремност земље да преузме водећу улогу у промоцији иновација и одрживог развоја на глобалном нивоу.

ЕКСПО 2027 у Београду представља не само организациони успех, већ и визионарски искорак у изградњи Србије као технолошки напредне, економски снажне и дипломатски релевантне државе, земље која активно учествује и предводи развојне токове 21. века.

ЕКСПО 2027: Стратешка полуга развоја за Србију и регион

ЕКСПО 2027 представља далеко више од традиционалног изложбеног простора. За Србију, овај догађај носи историјску вредност јер пружа могућност да аутентично и свеобухватно презентује свој нови технолошки, економски и друштвени идентитет, као држава која успешно синтетиче

националну традицију са савременим токовима дигитализације, еколошке одрживости и економске отпорности.

Кључни аспект развоја везан за ЕКСПО 2027 јесте системска изградња критичне инфраструктуре: путне, железничке, енергетске и дигиталне, која, у комбинацији с реформом јавне управе и подршком домаћој привреди, ствара чврсту основу за дугорочни структурни раст. Подаци указују на значајан пораст страних директних инвестиција, отварање нових радних места и експанзију услужних и високотехнолошких сектора, што јасно одражава поверење међународних партнера у институционалне капацитете Србије (*Ministry of Economy*, 2023).

Уз овај развојни модел, Србија се активно позиционира као одговоран и еколошки свестан актер у складу с глобалним циљевима одрживог развоја. Инвестиције у обновљиве изворе енергије, паметну инфраструктуру и енергетску ефикасност потврђују оријентацију ка зеленој транзицији, што је и стратешки економски корак који доприноси енергетској безбедности и технолошкој аутономији земље (UNDP, 2023).

Један од кључних фактора дугорочног развоја јесте улагање у људски капитал, што је у складу са ендогеним теоријама економског раста које наглашавају образовање и иновације као покретаче економског напретка (Romer, 1990). Реформа образовног система, с посебним

фокусом на СТЕМ програме, развој стартап еко-система и системска подршка истраживању и развоју, имају за циљ задржавање младих и талентованих кадрова у земљи, чиме се смањује одлив мозгова и гради конкурентна, отпорна економија (*Ministry of Education, 2024*).

Друштвено-политички контекст ЕКСПО 2027 одражава тежњу ка демократској инклузивности, промовишући вредности равноправности, социјалне кохезије и културне разноликости. Овај пројекат ствара простор у којем су сви грађани, без обзира на етничку, верску или родну припадност, равноправни учесници у процесу националног развоја.

Са аспекта регионалне стабилности, Србија путем ЕКСПО 2027 потврђује свој значај као кључни фактор мира, економске сарадње и инфраструктурног повезивања на простору Западног Балкана. Овај пројекат представља платформу за јачање добросуседских односа и конструктивног дијалога са суседним земљама, укључујући Мађарску и иницијативе попут „Отвореног Балкана“, што је усклађено са европским интеграционим принципима и мултилатералном сарадњом (*Ministry of Foreign Affairs, 2024*).

На глобалном нивоу, ЕКСПО 2027 посматра се као манифестација концепта „меке моћи“ према Џозефу Нају (Nye, 2004). Утицај државе у савременом свету више није ограничен војном или економском снагом, већ укључује и способност да привуче и инспирише посредством културе,

знања и иновација. Србија овим догађајем шаље јасну поруку о својој зрелости и прагматизму у управљању комплексностима модерног доба, истовремено афирмишући тежњу ка одрживом миру и инклузивном напретку.

ЕКСПО 2027 ће остати упамћен као прекретница која је премашила своју почетну мисију, постајући катализатор трајних позитивних промена у Србији и региону. Овај догађај симболизује способност Србије да дефинише и реализује свој пут ка модерности, градећи уједно и нови геополитички и развојни идентитет. У времену глобалне мултиполарности, где су доминантни актери Сједињене Америчке Државе, Европска унија и Кина, представници различитих развојних модела и утицајних сфера, Србија својом политиком иновација, дигитализације и регионалне сарадње настоји да парира њиховом утицају и да се позиционира као значајан партнер у глобалном и европском развојном простору.

Србија 2027: Технологија, култура и млади у служби одрживе будућности

ЕКСПО 2027 у Београду представља значајну прекретницу за Републику Србију, прилику да у срцу Европе покаже како модернизација, иновације и очување културног идентитета морају

ићи руку подруку (Влада Републике Србије, 2023). Ова манифестација има стратешки значај као глобална платформа за технологију и иновације, али и као доказ зрелости државе која гради свој развојни модел на знању, националним вредностима и одрживом напретку (ЕКСПО Београд, 2024).

У претходним годинама Србија је системски улагала у кључне секторе савремене индустрије, као што су вештачка интелигенција, интернет ствари (IoT), обновљиви извори енергије, биотехнологија, роботизација и блокчејн технологије (Министарство науке, технолошког развоја и иновација, 2023). Такође, држава је остварила статус регионалног лидера у примени дигиталних решења, а институционалне реформе створиле су подстицајну средину за развој стартап еко-система и високотехнолошких компанија (World Bank, 2022).

У складу са енергетском политиком усмереном ка зеленој транзицији, Србија инвестира у соларне, ветроенергетске и хидроенергетске капацитете, градећи енергетски модел који комбинује одрживост и технолошку самосталност (IEA, 2023). Паралелно, развијају се и правни и етички оквир за дигитални развој, с посебним акцентом на заштиту приватности, одговорну примену вештачке интелигенције и инклузивност дигиталних услуга, што доприноси очувању друштвене кохезије у новом технолошком

добу (UNESCO, 2021; Савет за информационо друштво, 2022).

Препознајући важност СТЕМ области, образовни систем прилагођен је захтевима четврте индустријске револуције (OECD, 2022). Развијени су иновациони хабови у Београду, Новом Саду и Нишу, унапређена је научноистраживачка инфраструктура и подржан стартап еко-систем, што већ даје конкретне резултате (NALED, 2023). Србија је, такође, пуноправни придружени члан програма *Horizon Europe*, што омогућава приступ значајним европским истраживачким фондовима (*Horizon Europe*, 2021). Учење и интердисциплинарни приступи образовању постали су темељ образовне политике, с нагласком на развој критичког мишљења, креативности и емоционалне интелигенције (UNDP, 2021). Тако се ствара друштво у којем млади представљају главне носиоце промена.

Млади су највреднији ресурс Србије у 21. веку. Њихова енергија, отвореност и спремност за изазове чине их покретачком снагом иновација. ЕКСПО 2027 неће бити само изложба технолошких достигнућа, већ и простор у којем ће млади активно учествовати у развоју паметне пољопривреде, дигиталног здравства, енергетске ефикасности и урбаног развоја. Кроз иновационе кампове, студентске конференције и радионице, омогућена је директна сарадња младих с индустријом, академском заједницом

и међународним партнерима. Држава подржава овај процес кроз стипендије, дигиталне учионице, фондове за иновације и интернационализацију образовања (Министарство просвете, 2023).

Србија се позиционира као технолошки и иновациони центар Балкана, с амбицијом да до 2030. постане водећи европски стартап еко-систем у агротехнолошком сектору, регионални центар блокчејн технологија и пример дигитализованог, ефикасног и приступачног јавног здравства. При томе користи искуства Естоније у е-управи, Финске у одрживој енергији и Израела у развоју стартап културе, али развија свој јединствени модел који интегрише технолошку изврсност и културни континуитет (WEF, 2023; *Digital Serbia Initiative*, 2022).

ЕКСПО 2027 јесте и прилика да се културна баштина Србије истакне као суштински део визије будућности. Традиција, уметност, језик и национални идентитет добијају нови израз кроз иновативне форме и дигиталне технологије (UNESCO, 2021; Матица српска, 2022), показујући да је одржива модернизација могућа само ако почива на чврстим вредносним основама и аутентичном културном моделу.

С младима као носиоцима напретка, и са знањем и културом као темељима, Србија корача ка 2030. години не само пратећи светске трендове, већ креирајући их активно.

Закључак: Србија као активни носилац и градитељ будућности

Савремено доба обележавају брзе и дубоке геополитичке и технолошке промене. У таквом окружењу државе које на време препознају значај дугорочне визије, улагања у иновације и људски капитал, успевају да се позиционирају као значајни чиниоци на глобалној сцени. Србија је, под одлучним и одговорним вођством, управо на том путу.

Искуства великих светских изложби, попут ЕКСПО-а у Осаки (1970) и Сеулу (1993), указују на њихову улогу као снажних подстицаја економском, технолошком и друштвеном напретку. У том контексту, предстојећи ЕКСПО 2027, који ће се одржати у Београду, представља изузетну прилику за Србију да се профилише као водећи регионални центар иновација, одрживог развоја и међународне сарадње у југоисточној Европи (*World Bank*, 2018).

Упркос структурним ограничењима у погледу величине тржишта и расположивих ресурса, Србија у последњој деценији бележи напредак у више кључних области. Идентификација приоритетних сектора, агротехнологије, дигиталног здравства, блокчејна, обновљивих извора енергије и индустрије 4.0, резултат је фокусиране државне стратегије усмерене ка изградњи отпорне, инклузивне и конкурентне економије (*European Commission*, 2025).

Резултати већ данас говоре у прилог исправности нашег пута: стабилне јавне финансије, модернизација образовања, нове инвестиције и стратешки пројекти који потврђују да Србија иде у добром правцу. Захваљујући политичкој стабилности и одлучном државном руководству, наша земља више није пасиван посматрач, већ активан учесник који обликује глобалне токове.

Конкретни примери, као што су развој концепта „паметних фарми“, дигитализација здравственог сектора, изградња технолошких паркова у Новом Саду и Београду, као и успостављање блокчејн инфраструктуре, показују да Србија не само да прати већ и активно учествује у креирању глобалних технолошких токова. Ови процеси су подржани институционалном стабилношћу, повећаним улагањима у истраживање и развој, као и континуираним унапређењем регулаторног оквира (Фонд за иновациону делатност, 2025).

На међународном плану, Србија све више гради мултивекторску спољну политику, засновану на технолошком партнерству и дугорочној сарадњи. Односи са Народном Републиком Кином прелазе са домена инфраструктурних инвестиција на дубље стратешко повезивање у области вештачке интелигенције, дигиталне трансформације, зелених технологија и образовања, што Кину позиционира као једног од главних технолошких партнера Србије (Министарство науке и иновација, 2024).

Истовремено, сарадња с Руском Федерацијом интензивира се у областима енергетике, агротехнике, образовања и иновација. Русија представља други стратешки стуб унутар српске спољне политике, с акцентом на заједнички развој нових енергетских капацитета и дигиталних решења, као и институционализовану научну сарадњу. Последњих година сарадња у области безбедности добија на значају, чиме се додатно учвршћују стабилност и унутрашња отпорност државе.

Наглашену димензију економске и инвестиционе стабилности представља партнерство с Уједињеним Арапским Емиратима, које Србија развија у духу узајамног поверења и визионарске кооперације. Сарадња с Емиратима обухвата не само инфраструктурне и технолошке пројекте већ и улагања у образовање, енергетику и урбани развој, чиме се Емирати профилишу као један од најпоузданијих економских савезника Србије на Блиском истоку.

Истовремено, односи са Сједињеним Америчким Државама улазе у нову фазу, обележену отварањем хоризоната стратешког партнерства, заснованог на узајамном уважавању и заједничком интересу за изградњу модерног, прагматичног и одрживог оквира сарадње. Као некада, али сада с јаснијом визијом, стабилнијом позицијом и одлучнијим кораком, Србија се афирмише као поуздани партнер и конструктивни актер глобалне сцене.

Упркос овим оријентацијама, истрајно наставља процес европских интеграција, усаглашавајући домаће политике са европским правним тековинама. Тако се профилише као кредибилан и предвидив партнер Европске уније, који тежи да активном улогом учествује у креирању европских политика, уместо да буде пасивни посматрач (*European Commission*, 2025). Посебан значај у регионалној димензији добија сарадња с Мађарском, која се све интензивније развија у областима енергетике, инфраструктуре, дигиталних технологија и заједничког наступа на трећим тржиштима. Овај модел регионалног повезивања представља пример функционалне интеграције и додатно потврђује ниво поверења које Србија ужива у свом непосредном геополитичком окружењу (TEMPUS, 2025).

У свету у којем је „мека моћ“ нова валута утицаја, Србија има све предуслове да се издвоји својом културом, знањем и способношћу да интегрише традицију и модерност. Наш нови глобални идентитет гради се на дигиталној отворености, одрживом развоју и културној самосвести (Nye, 2004; UNESCO, 2020).

ЕКСПО 2027 ће бити симбол свеукупног напретка – место сусрета иновација, младих талената, знања и културе. Ово је прилика да покажемо снагу српског образовног и научног система, али и нашег привредног потенцијала. Посебан акценат биће стављен на младе, јер је управо

нова генерација та која ће носити развој Србије у деценијама које долазе (OECD, 2023).

ЕКСПО 2027 није крајњи циљ, већ почетак нове етапе развоја. То је прилика да покажемо шта значи савремена, суверена и одговорна Србија. Србија која не прати, већ води. Србија која не тражи одобрење, већ даје пример. Србија која не заостаје, већ поставља стандарде.

Да би земља у потпуности реализовала свој зацртани пут и искористила пуни потенцијал, неопходно је очување друштвене стабилности и институционалне снаге. Овога пута, на испиту нису само државне институције, носиоци политике, привреда и наука. На испиту је читаво друштво – сви ми. Само као уједињена заједница, усмерена ка заједничком циљу, можемо искористити добру стартну позицију створену у претходној деценији и направити кључни искорак ка будућности у коју верујемо.

Литература

City of Belgrade. (2023). *Стратегија развоја града Београда 2023–2030: Визија паметног и одрживог града*. Градска управа града Београда, Секретаријат за привреду.

Digital Serbia Initiative. (2022). *Извештај о дигиталној трансформацији Србије 2022*. Београд: Иницијатива за дигиталну Србију.

- ЕКСПО Београд. (2024). *Званичан предлог Републике Србије за организовање специјализоване изложбе ЕКСПО 2027 у Београду*. ЕКСПО Београд 2027 д. о. о., Београд.
- European Commission. (2025). *Digital Education Action Plan 2021–2027: Resetting Education and Training for the Digital Age*. Luxembourg: Publications Office of the European Union. Преузето са <https://education.ec.europa.eu>
- Expo 2027 Official Theme Document. (2024). *'Play for Humanity – Sport and Music for All': Концептуални документ теме за ЕКСПО 2027*. Bureau International des Expositions (BIE), Париз.
- Fond za inovacionu delatnost. (2025). *Godišnji izveštaj za 2024. godinu*. Београд: Фонд за иновациону делатност. Преузето са <https://www.inovacionifond.rs>
- Great Exhibition Report. (1851). *Reports by the Juries...* London: William Clowes and Sons.
- Headrick, D. (2009). *Technology: A World History*. New York: Oxford University Press.
- Horizon Europe. (2021). *Horizon Europe – The EU Research and Innovation Programme (2021–2027): Strategic Plan*. Brussels: European Commission.
- IEA – International Energy Agency. (2023). *World energy outlook 2023: Energy at the crossroads*. Paris: International Energy Agency Publications.
- Matica srpska. (2022). *Савремене тенденције у културној политици Србије*. Нови Сад: Матица српска.
- Министарство науке и иновација Републике Србије. (2024). *План активности за ЕКСПО 2027*. Београд: Министарство науке и иновација.

- Министарство науке, технолошког развоја и иновација. (2023). *Стратегија научног и технолошког развоја Републике Србије...* Београд: Службени гласник РС.
- Ministry of Economy. (2023). *Economic Development Strategy of the Republic of Serbia 2023–2030*. Belgrade.
- Ministry of Education. (2024). *Strategy for Education Development in Serbia until 2030*. Belgrade.
- Ministry of Foreign Affairs. (2024). *Foreign Policy Strategy of the Republic of Serbia*. Belgrade.
- Ministry of Foreign Affairs of Serbia. (2024). *Serbia's Candidacy for EXPO 2027...* Belgrade.
- NALED. (2023). *Анализа пословног окружења у Србији...* Београд.
- Nye, J. S. (2004). *Soft Power: The Means to Success in World Politics*. New York: PublicAffairs.
- OECD. (2022). *Trends Shaping Education 2022*. Paris: OECD Publishing. <https://doi.org/10.1787/6ae8771a-en>
- OECD. (2023). *Education at a Glance 2023: OECD Indicators*. Paris: OECD Publishing. Преузето са <https://www.oecd.org/education/education-at-a-glance>
- Robertson, R. (1992). *Globalization: Social Theory and Global Culture*. London: SAGE Publications.
- Romer, P. M. (1990). *Endogenous Technological Change*. *Journal of Political Economy*, 98(5), S71–S102.
- Rostow, W. W. (1960). *The Stages of Economic Growth: A Non-Communist Manifesto*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Rydell, R. (1993). *World of Fairs: The Century-of-Progress Expositions*. Chicago: University of Chicago Press.

- Савет за информационо друштво. (2022). *Стратегија развоја информационог друштва и информационе безбедности...* Београд: Службени гласник РС.
- Ministry of Foreign Affairs. (2023). *Annual Report on Serbia's Foreign Policy Activities*. Belgrade.
- Ministry of Foreign Affairs. (2024). *Serbia's International Relations: Building Bridges...* Belgrade.
- Ministry of Infrastructure. (2023). *National Infrastructure Development Plan 2023–2027*. Belgrade.
- Ministry of Innovation. (2023). *Innovation Strategy of the Republic of Serbia 2023–2028...* Belgrade.
- TEMPUS. (2025). *Higher Education Reform in Serbia: Review and Prospects*. Београд: Tempus Foundation. Преузето са <https://erasmusplus.rs>
- UAE Ministry of Economy. (2022). *UAE Vision 2071: Economic Development and Innovation Strategy*. Abu Dhabi.
- UNDP. (2021). *Human Development Report 2021/2022: Uncertain Times, Unsettled Lives...* New York: UNDP.
- UNDP. (2023). *Sustainable Development Goals Progress Report 2023: Special Edition...* New York: UNDP.
- UNESCO. (2021). *Reimagining our Futures Together: A New Social Contract for Education*. Paris: UNESCO.
- UNESCO Institute for Lifelong Learning. (2020). *Embracing a Culture of Lifelong Learning: Contribution to the Futures of Education Initiative*. Hamburg: UNESCO Institute for Lifelong Learning. Преузето са <https://uil.unesco.org>
- Влада Републике Србије. (2023). *Национална стратегија одрживог развоја до 2030. године*. Службени гласник РС, бр. 12/2023.

WEF – World Economic Forum. (2023). *The Future of Innovation Ecosystems: Western Balkans Outlook*. Geneva: World Economic Forum.

World Bank. (2018). *World Development Report 2018: Learning to Realize Education's Promise*. Washington, DC: World Bank Group. Препузето са <https://www.worldbank.org>

World Bank. (2022). *World Development Report 2022: Finance for an Equitable Recovery*. Washington, DC: World Bank Group.

World Expo Economic Impact Report. (2021). *Economic Impact Assessment of World Expositions...* Bureau International des Expositions (BIE), Париз.

Драгана Делић

Универзитет у Бањој Луци

Факултет политичких наука

Бања Лука (Република Српска – Босна и Херцеговина)

Србија у светлу светских геополитичких промена

Свједоци смо свијета који пролази кроз дубоку, радикалну трансформацију и времена у којем се дешава нова прерасподјела геополитичке моћи. Стубови свјетског поретка годинама су се сматрали непомјеривим, готово вјечним, као неупитне тачке око којих се врте судбине цивилизација. Данас се ти „нерањиви“ ослонци међународног поретка љуљају под теретом нових сукоба који разарају старе хегемонистичке обрасце и намећу нова правила игре у свијету истинске неизвјесности. Куда даље и којим путем ће кренути свијет? На којим основама и принципима ће почивати будући поредак? Грамшијевим језиком речено: „Старо умире, а ново још не може да се роди.“ Чак и цивилизације које су деценијама диктирале ток историје сада се суочавају с питањима

на која немају одговоре. Борба се води на свим пољима – политичком, територијалном, економском, а без сумње и на културном и духовном пољу. У тренутку када се и велике силе колебају, значајни народи често проналазе снагу у ономе што су други заборавили – у памћењу, језику, историји, култури и свом коријењу. Савремене околности свједоче о томе да српски народ још није изашао из епохе оспоравања. Промијенио се само начин, не и циљ. Државност се данас не руши артиљеријом, већ изнутра, нарученим анализама, уцјењивачким механизмима и систематским потискивањем историјске истине. Од народа који је деценијама мученички страдао тражи се да заборави.

Зато данашњи тренутак није ништа мање судбоносан од оних из прошлости. Напротив, мало се тога од тада промијенило. Готово ништа – српско питање и дан-данас јесте питање свих питања. Оно је и данас, као и током читавог прошлог вијека, историјско питање које надвисује све личне и партијске интересе и истовремено постаје полигон преклапајућих интереса: народа с којима живимо, држава сусједства и великих глобалних сила. Тешко да се може оспорити тврдња о српском народу као најстрадалнијем јужнословенском народу у 20. вијеку. Прошло је више од 100 година од времена када су Срби, у доба великих уставних преокрета и експеримената с државним облицима, били увучени у Југославију као наводну заједничку домовину.

Тај простор, који је настојао да повеже различите народе у једну државу, показао се као историјска грешка јер су нам та „браћа“ тада, али и данас, често била више препрека, него савезници. Прошао је низ година, а Срби су поново, може се рећи, на истом раскршћу. Непријатељи се нису промијенили – само су научили да боље прикрију намјере. Исти они који су нам недуго прије бомбама рушили државу, данас ратују другим оружјем. Под покровитељством надржавних и наднационалних структура – оних што себе називају међународном заједницом, врши се континуирани притисак на Србе. Систематски се ради на затирању српске националне идеје, српске културе, косовског завјета и свега онога што чини нашу историјску и духовну вертикалу.

Данас, када оружје ћути, нови облици агресије преузимају сцену. Тихи, бирократски, дипломатски, али ништа знатно другачији од прошлих. Притисци више не долазе ни из пушке, ни из гелера, већ из кабинета. Умјесто експлозива – услови. Умјесто генерала – комесари. Српски народ је и даље на нишану, само су методе постале софистицираније. Оно што се некада рушило бомбама, сада се поткопава документима, наметнутим платформама и перфидним политичким наративима. Исти они који су нам рушили мостове, данас састављају извјештаје и диктирају услове. Исти они који су изнад наше земље бацали пројектиле, сада нам саопштавају дефиниције демократије. Исти ти актери, под плаштом

„европских вриједности“, покушавају да редефинишу саму суштину српског бића – да нам разграде историју, релативизују страдање, обезвриједе културу, одузму Косово и Метохију. Срби су два пута у прошлом вијеку опраштали оно што се људском мјером не опрашта. Послије страдања у Великом рату, када је скоро свака српска кућа остала без бар једног сина, а држава изгубила трећину становништва, Срби су се одрекли ратничке освете и умјесто тога пружили руку мира – у идеји братства створили су заједничку државу с онима који су до јуче стајали под заставом окупатора и крвнички се иживљавали над нашим прецима и потомцима. Умјесто огорчења, изабрали су наду. Умјесто освете, понудили су братство. Четврт вијека касније, поновило се исто. Послије логора Јасеновац, геноцида у НДХ, покоља у Пребиловцима, Дракулићу, Шарговцу, усташких злочина, прогона од албанских иредентиста и безброј других свједочанстава проливане српске крви и страдања, Срби су опет стали на исти пут – подигли су нову заједничку државу у којој се поново нису тражили ни кривци ни одговорност. Под заставом јединства, опет су опростили. У име Југославије положили су све – безбројне животе, материјална добра, државотворни занос, углед, морал, достојанство, културу, а највише вјеру да се братство може остварити вољом. Заузврат, дочекали су да буду прогнани као освајачи, етикетирани као агресори, обиљежени као кривци, непријатељи. Прошлогодишњим гласањем у

Генералној скупштини Уједињених нација о резолуцији о Сребреници још једном нам је дато до знања како нас гледају и шта нам желе прве комшије и некадашња „браћа“, за чију су слободу и уједињење наши преци гинули по ратишима читаво минуло стољеће. Сложно су се окупили Хрвати, Црногорци, Словенци, Македонци и Бошњаци и сврстали се на страну оних који су намјерили да жигошу читав српски народ и, намећући му колективну кривицу, залијепе етикету геноцидаша! Била је то захвалност за сву пожртвованост коју су Срби показали у, за њих најтурбулентнијем вијеку, и раздобљу у којем су убједљиво највише страдали. И опет су им данас, као и тада, Срби једина сметња. Иако је Југославија на својеврстан начин по српски народ била штетна, ипак је дио наше историје коју је у данашњим временима суштински важно објективно сагледати. Нарочито због чињенице да би се могло рећи да се стање у коме се данас налази наш народ од тада није много промијенило, те да смо опет „на самом почетку“. У епохи тектонских геополитичких промјена које снажно дрмају међународни поредак, једино се наоружани дубоким научним и истинским разумијевањем сопствене историје можемо одупријети вишеструким и континуираним притисцима, интензивној кампањи условљавања и систематским покушајима обликовања наше националне судбине. Зато је суштински битно осврнути се на прошлост која је неупитно важан чинилац нашег идентитета и

критичке самосвијести која ће бити мјера нашег рационалног дјеловања, али и предуслов за јасно дефинисање државног и националног курса у овим изазовним временима.

Свјетски поредак налази се на раскрсници – савременици смо транзиције из униполарности у мултиполарност, а истовремено и кризе западних вриједности и начина живљења који све више бива доведен у питање, првенствено због немогућности да постане универзалан. Сан о вјечној либералној хармонији распршен је пред налетом нове реалности. Историја, за коју је Фукујама тврдио да доживљава свој крај, показала се жилавијом него што су многи слутили. Назире се сумрак једне епохе – мучан крај западног империјализма који је деценијама, под плаштом демократије и људских права, фактички добијао „одријешене руке“ да намеће правила, спроводи демократију и обликује свијет по сопственој мјери и интересима. Та конструкција данас показује пукотине: геополитичка карта се мијења, глобална моћ се преусмјерава, а народи који су деценијама били објекат међународних односа, постају субјекти сопствене судбине. За наш народ и наше земље данас можда је прилика да, познавајући методе политичког Запада, пронађемо пут заједничког отпора систематским притисцима којима смо изложени у борби за наш културни, духовни и политички идентитет. Поново суочени с питањем како и куда даље, важно је да имамо на уму да ни у прошлости

често нисмо сами бирали свој пут, већ су нас други трпали у глобални систем у којем су настојали да прогутају наш српски духовни и политички идентитет. Неријетко смо у прошлом вијеку били подређени туђим плановима и рачуницама, но данас смо у прилици да сами обликујемо своју судбину. Није вријеме ни за наивне илузије, ни за слијепу вјеру у „партнерства“ у којима се од нас тражи све, а не даје ништа. Србија, као и српски народ у цјелини, могу и треба да остану кључни фактор стабилности у региону, чврсто ослоњени на своје интересе, историјско искуство и вриједносни систем који није настао у бриселским канцеларијама, већ у вијековној борби за слободу и достојанство. Српски народ има довољно политичког и интелектуалног потенцијала да подсјети све релевантне факторе на важност државе као институције и очувања јединствене српске националне идеје. Политика војне неутралности, очувања територијалног интегритета и ослањања на међународно право мора остати главни оријентир српске националне стратегије. То је политика која не тражи непријатеље, али истовремено не пристаје на уцјене. У томе јесте и треба да лежи снага Србије – у одлучности да остане усправна и своја. Неизвјесно окружење поново ставља Србију пред изазов да пронађе свој пут и улогу у новонастајућем међународном поретку. У Европи поново актуелизована питања суверенитета и очувања идентитета, слободе и политичке независности несумњиво су најважнија и

за српски народ. У науку да, на предака достојан начин, одговоримо на њих, једини извор истине и политичке и народне снаге биће наша историја. Зато многи, како је говорио књижевник и академик Дејан Медаковић, и „тврде да нас историја спутава, да подстиче наше нереалне снове. Као да осјећају да нам то мало подсјећање даје снагу да им пркосимо и да им, без обзира на то да ли смо бачени на кољена, ипак пљујемо у лице“.

Ивана Мацак

Универзитет у Новом Саду
Филозофски факултет
Нови Сад (Србија)

ЕКСПО: будућност која је већ почела

На половини треће деценије 21. века, као и много пута до сада – свет као да се поново нашао на размеђи прошлости и садашњости. Баш на таквим раскрсницама вековних промена ветар најјаче дува. Када би нас питали у каквом ми то времену живимо, засигурно прави одговор не бисмо могли да изнађемо тако лако. Али, најближе га описује стасавање прве дигиталне генерације – оне која не само што ће живети у будућности, већ ће је и обликовати. Једно питање се само намеће – шта је то будућност? И како изгледа тај прогрес у чије име марширамо? Питања је много, али пут само један – онај који води кроз човека.

Ту се укрштају визија Николе Тесле, који је веровао да „будућност, за коју заиста радимо, припада нама“, и скромна, али дубока опомена

патријарха Павла: да ипак и поред свега будемо људи. Управо на том раскршћу стоји и ЕКСПО 2027 – у нашем Београду. Не, то није пука технолошка изложба људских достигнућа, већ симбол нове светске платформе дијалога, сарадње и хуманизма. Једном свету – којем наша Србија припада. Кроз водећу идеју: „Играј за човечанство: спорт и музика за све“, ова манифестација не приказује само оно што можемо створити, већ и оно што можемо бити ако смо уједињени да стремимо ка бољој будућности како наше земље, тако и света. Србија, као земља са дубоким историјом и богатом културном баштином, не улази у ту будућност сама. Са собом носи кофере препуне духовних вредности предака и снаге народа који зна како се иде напред, али и како се остаје човек.

ЕКСПО 2027 у Београду је симбол отворених врата према будућности и ономе што нас у њој очекује. Ова специјализована изложба, која баштини традицију дужу од века, одржаваће се на простору изложбеног комплекса у Сурчину, на више од 243 хектара, где се и граде тематски павиљони који симболизују идеје, иновације и културе из преко 140 земаља учесница. У периоду од 15. маја до 15. августа, посетиоци ће имати прилику да доживе најсавременије технолошке и друштвене правце који обликују нашу, али и светску сутрашњицу. У том простору, на тлу наше земље, будућност више није апстрактна и

далека – она добија своје стварне обресе, своју моћ, своје отелотворење.

На обали где Дунав грли Саву стоји наш Београд – град који не припада само географији, већ историји духа. Као вечито раскршће између Истока и Запада, северног рационализма и јужњачке страствености. Београд је кроз векове био и бојно поље и трговачка капија, и раскршће војски и уточиште многобројних уметника. Он је, како је говорио Црњански, „град који памти више разарања него многи који су ишчезли“, али управо тај пепео постаје његова грађа за нову наду. Данас, Београд више није граница – он као што смо и рекли, симболички одсликава врата ка нашој будућности. На ЕКСПУ 2027 та врата постају портал према свету: место сусрета садашњости, која памти, и будућности, која пита и обавезује. Кроз његове калдрмисане улице још увек одзвањају кораци византијских царева, турских трговаца и аустријских официра, али изнад свега – кораци људи који долазе са свих меридијана, не да би се сударили већ да би се препознали. Београд није случајни домаћин ЕКСПА – он је његова метафора кроз векове.

О томе да спорт није само игра, нити пука физичка активност говори у прилог чињеница да га најбоље можемо дефинисати као друштвени феномен који обликује идентитете, гради заједнице и постаје платформа за поруке мира, толеранције и једнакости. На изложби која у своме

наслову носи овај феномен, спорт добија симболичку димензију: он се не приказује као такмичарски спектакл, већ као механизам цивилизацијског приближавања и мирног дијалога међу народима.

О спорту су писали и говорили многи, и они који су у његовим дисциплинама учествовали, али и они који су о њему само промишљали. Према социологу Норберту Елијасу (Norbert Elias) спорт представља „облик контролисаног насиља“, односно каналисање агресивних импулса кроз друштвено прихваћене форме, чиме доприноси културној социјализацији. Уместо конфликта, он нуди модел ферплеја, правила и поштовања норми и закона, што су основни принципи здравог и одрживог друштва. Управо ту лежи његова улога у формирању будућности коју ЕКСПО афирмише, а то су посвећеност и истрајност у нормативним дисциплинама. Спорт на светској изложби постаје алегорија човечанства које се такмичи са самим собом – за боље сутра. Такав наратив, у складу с поруком „играј за човечанство“, поништава границе и подсећа на то да нису битни само резултати, већ и дух који их покреће. Играјући за човечанство, Србија на ЕКСПУ не представља само своје спортске хероје, већ и своју филозофију заједништва. Наши спортски успеси – од Николе Јокића до Иване Шпановић – нису само резултат тренинга, већ одраз културе борбе, отпора и истрајности. Тиме се спорт повезује и с националним идентитетом

и универзалним вредностима које као национ већ вековима гајимо и пуног срца идентификујемо се са синтагмом – „спортска нација“.

Ако је реч симбол људске мисли, онда је музика њена емоција у покрету. У оквиру шире визије ЕКСПА, као експонента светске повезаности, музика се јавља као невидљива мрежа која спаја различите културе, традиције и генерације. Она није само звук, већ пулс заједничког прогреса човечанства, оно што превазилази све видљиве границе.

Она омогућава културну размену не кроз доминацију, већ кроз резонанцу. С тог становишта, музика у контексту ЕКСПА постаје звучна мапа глобалне солидарности, посвећености и успеха, а Београд – град с раскошном музичком традицијом, од гусала, до електронске сцене – добија улогу амфитеатра разноврсности и културне размене.

Ако тражимо логичку повезницу између музике и људског стваралаштва, можемо је пронаћи у парафрази изјаве композитора Лудвига ван Бетовена да је музика откровење, чак и више од филозофије и мудрости. Управо појам откровења означава окосницу музичке улоге у сусрету садашњости и будућности. Музика је та која нас уводи у оно што долази, не описујући га речима, већ изазивајући унутрашње духовно разумевање, које надилази националне и језичке баријере.

Симболички посматрано, музика је метафориичко наслеђе времена, у којем живе праисконски ритмови, али и звучне визије будућности

нашег друштва. У томе се огледа њена метафоричка моћ: док нас речи деле, музика нас напошетку окупља. ЕКСПО 2027 зато не нуди музику као забаву, већ као кључ комуникације у добу постиндустријске и дигиталне цивилизације у којој неке нове генерације стасавају. Будућност говори и пева нашим језиком.

Судбина нашег народа није исписивана мастилом погодности, већ крвљу, сузама, знојем и непоколебљивом вером. Наш историјски пут није одувек и увек био само линија напретка, већ често узбрдица бола, која нас је водила до највећих висина достојанства, чак и у најгорим патњама нашег народа. Од косовског завета до 20. века, обележеног балканским и светским ратовима, српски народ је показивао оно што су многи народи заборавили зарад брзе добити: да је достојанство народа способно да страда за вредности, али и да из страдања изнедри смисао.

Управо тај дух пожртвованости, у којем се не одустаје ни када се губи, представља темељ нашег националног идентитета. Србија је кроз векове градила мостове – не само преко река, већ и кроз жртву, који су водили ка бољој будућности чак и у најтежим временима. У Првом светском рату изгубила је трећину свог становништва, али ни тада није изгубила себе и свој борбени дух. Из Јадовна, Јасеновца, Крагујевца, Кошара и Пребиловаца, као и многих других стратишта нашег народа, одзвања глас историје која нас не

вуче уназад, већ нас обавезује: да радимо, гради-мо и стварамо да бисмо били достојни њихове жртве за бољу будућност која нам припада.

Српска историја није само прича о страдању – она је сведочанство уметности духовног опстанка, културе која се не предаје. Народ који је градио манастире у стенама, писао Мирослављево јеванђеље пре Гутенберга и уздизао се из пепела после сваког рата, није народ прошлости – то је народ будућности. Унутар ЕКСПО визије, та историја добија умивено лице у креативности, техничким иновацијама, спорту, уметности и култури – као неодвојив наставак завета наших предака.

Негде између страдања и наде, сећања и прогреса, српски народ и данас стоји као мост времена – не да би чувао прошлост као музејску слику, већ као светињу која осветљава пут ка будућности. На том путу, Србија не наступа са осироном амбицијом моћи, већ с мисијом тражења истинског смисла – да својим примером заједништва у сврси, покаже и докаже, да чак и из најдубљег бола може да изникне нова визија човечности и доброте која рађа успех.

У времену када се светске прилике убрзано мењају, а изазови постају глобалнији него икада, постоје тренуци који одређују судбину народа не за једну генерацију, већ неколико векова унапред. Један од таквих момената за Србију управо је прилика да организује Светску специјализовану изложбу ЕКСПО 2027 – не само као догађај,

већ као високо симболичан чин уласка у круг модерних, уређених и глобално релевантних и признатих земаља.

Наша Србија је у претходној деценији прошла кроз катарктичку обнову – период стабилизације, изградње и нових почетака, у коме се из пепела транзиције и изолације вратила у геополитички ток света. Тај процес, пажљиво и стратешки вођен, крунисан је управо добијањем организације ЕКСПА, као глобалног признања способности, кредибилитета и визије наше државе и народа.

ЕКСПО 2027, током 92 дана колико ће трајати ова специјализована изложба, претвориће Србију у епицентар светске пажње. Очекује се учешће преко 140 земаља, десетина међународних организација, присуство више милиона посетилаца, инвеститора, креативних лидера, младих истраживача и стваралаца. То ће бити прилика да Србија покаже богатство културе, снагу иновација, потенцијал младих и стабилност институција.

Пројекат ЕКСПО ГРАД, који се гради за ту прилику, није само просторни капацитет. То је град-визија, симбол модерности, одрживости и будућности. То је град по мерилима модерне, дигиталне генерације – место на ком ће се сусрести нове технологије, уметност, спорт, музика, културна размена и привредна сарадња. По завршетку изложбе постаће трајно наслеђе – иновациони и

образовни центар, економска матица и туристичка атракција. То је темељ визије дугорочног „скока у будућност“.

Сама изложба носи снажну поруку: „Играј за човечанство – спорт и музика за све“, што говори у прилог нашој отворености, хуманости и улози земље повезивања, мира и сусрета. То је и метафора Србије која је кроз историју знала шта значи страдати, али и како се изнова уздићи, и која сада шаље поруку да је спремна да своју судбину гради кроз сарадњу, мир и иновације.

ЕКСПО је зато више од догађаја – он је историјска прекретница. У њему се препознају зрелост једног народа, снага његове визије, резултати година континуитета и стабилности. Србија не корача само ка будућности – она је већ почела да је обликује.

У времену великих искушења и још већих нада, као што смо већ рекли, ветар на историјским прекретницама дува најјаче, а Србија му, као и увек, достојанствено одолева. ЕКСПО 2027 није обичан догађај већ раскрсница историје и будућности, место на којем се сабирају вековна искуства и нове визије. На таквим тачкама, где се судбина народа преобликује, потребна је вера јача од сумње и одлучност која се не мери дневним интересом, већ историјском мисијом.

Српски народ је преживео владавину многобројних царстава, ратове и уништења, али никада није изгубио духовно упориште. Како је говорио

Свети владика Николај: „Бог не пита колико смо јаки, него за шта смо јаки.“ А Србија је јака за истину, правду, за човечност. Данас када у свету где све брзо настаје и још брже нестаје градимо нешто што треба да остане, ми не наступамо као покорени, већ као народ који зна цену слободе, чисти и заједништва.

Нека нас ветрови не поколебају – јер то нису могли ни онда када су били олује. Нека нас туђе сумње не дотакну – јер разјединити наше јединство не могу. У свету подела, ми бирамо сусрет. У времену кризе, ми нудимо сарадњу. Србија не иде путем будућности као сапутник – већ као она земља која будућност с поносом крчи. Ми смо они који верују новим генерацијама, док за њих градим стабилне темеље по мерилима модерног света.

Јер народ који је знао да кроз историју и векове страда, зна и како се опстаје. А они које воде чиста намера, истрајност и истинска вера, мржња поколебати не може. Зато, кад ветар почне да дува, ми не клечимо – ми ширимо једра. Јер, будућност није оно што чекамо. Будућност је оно што постајемо.

Напоследку можемо рећи да историја шапуће наше име – Србија ЕКСПО 2027 – будућност која је већ почела.

Литература

1. Влада Републике Србије (2023, 27. октобар). Закон о посебним поступцима ради реализације међународне специјализоване изложбе EXPO BELGRADE

- 2027 („Службени гласник РС“, број 92/23). Преузето 6. јуна 2025. са <https://pravno-informacioni-sistem.rs/eli/rep/sgrs/skupstina/zakon/2023/92/7>
2. Стојчић, М. (2023, август). Интервју: *EXPO 2027 и други инфраструктурни пројекти*. Гласник Инжењерске коморе Србије, (49), 6–9. Преузето 5. јуна 2025. са https://ingkomora.rs/storage/media/glasnik/Glasnik_br_49.pdf
 3. Србија 2027 – *Скок у будућност*. (н. д.). Преузето 5. јуна 2025. са <https://srbija2027.gov.rs/>
 4. Ђоровић, В. (2004). *Историја Срба*. Горњи Милановац: Прима.
 5. Ђорђевић, Д. (2017). *Историја модерне Србије 1800–1918*. Београд: Завод за уџбенике.
 6. Црњански, М. (2019). *Београд*. Београд: Службени гласник.
 7. Elias, N., Dunning, E. (1986). *Quest for Excitement: Sport and Leisure in the Civilizing Process*. Oxford: Blackwell.
 8. Ло, С. (2018). *Никола Тесла – Ја сам будућност*. Београд: Драслар.
 9. Bureau International des Expositions (BIE). (н. д.). „Expo 2027 Belgrade“. Преузето 9. јуна 2025. са <https://www.bie-paris.org/site/en/2027-belgrade>
 10. Патријарх Павле. *Изјава патријарха Павла* [Видео]. Канал: Патријарх павле. YouTube. Преузето 7. јуна 2025. са <https://www.youtube.com/watch?v=b0-E6VSqVT4>
 11. Велимировић, Н. (2010). *Мисли о добру и злу*. Београд: IndMedia Publishing.

ИСТАКНУТИ РАДОВИ

Марија Бежановић

Универзитет у Београду
Факултет организационих наука
Београд (Србија)

ЕКСПО: будућност која је већ почела

Увод

Од најранијих дана људске цивилизације човек је показивао неугасиву потребу да истражује непознато, да унапређује своја знања и проналази решења за свакодневне изазове. Кроз векове, иновације и открића обликовали су ток људског развоја – од открића точка и писма, преко штампарije и парне машине, до интернета и вештачке интелигенције. Ипак, једно је остало исто: потреба да се достигнућа не само створе већ и поделе са светом.

У том контексту, светске изложбе, познате под именом ЕКСПО, представљају више од обичних сајмова технологије и културе. Прва Велика из-

ложба одржана у Лондону 1851. означила је почетак нове ере у којој су иновације постале друштвени догађај, доступне не само краљевима и научницима већ и обичним људима. Кроз павиљоне земаља и демонстрације технолошких чуда, ЕКСПО је симболизовао оптимизам епохе, веру у напредак и снагу међународне сарадње.

Како су деценије пролазиле, ЕКСПО манифестације развијале су се у складу с духом времена. Током индустријске револуције фокус је био на механичким и инжењерским достигнућима. У 20. веку пажња се преусмерава ка авијацији, електронници, свемирским истраживањима и информатици. У новом миленијуму ЕКСПО све више постаје простор где се расправља о глобалним изазовима – климатским променама, дигиталној трансформацији, одрживом развоју, образовању и здравству.

Управо та трансформација ЕКСПО манифестација – од представљања „визија будућности“ до демонстрације конкретних технологија које већ функционишу – чини основу савременог света теме „ЕКСПО – будућност која је већ почела“. Некада су светске изложбе биле „прозор“ у непознато – данас су „огледало“ садашњости. Технологије које су пре само неколико година биле прототипи, сада се свакодневно примењују: паметни градови, вештачка интелигенција, обновљиви извори енергије, дигитално образовање и телемедицина. Визије више нису резервисане за будућност – оне већ обликују свет у којем живимо.

Оно што ову тему чини изузетно релевантним јесте чињеница да се налазимо на раскрсници епоха. Свет излази из пандемијске кризе која је дубоко променила наше друштвене, економске и културне обрасце. Истовремено, суочавамо се с убрзаним развојем технологије који изазива бројна етичка и политичка питања. ЕКСПО манифестације данас нису само прослава људских достигнућа, већ и места суочавања с кључним питањима савременог света. Како обезбедити одрживост без успоравања иновација? Како омогућити једнак приступ будућности за све?

На крају, поставићемо питање да ли је будућност и даље „сутра“, или смо већ ушли у еру у којој се „сутра“ догађа данас.

1. Шта је експо – историја светских изложби

1.1. Почеци и циљеви

Прва међународна изложба, одржана у Лондону 1851. и позната као „Велика изложба радова индустрије свих нација“, имала је за циљ да прикаже технички напредак, уметност и индустријска достигнућа тадашњих земаља. Догађај је био револуционаран – у Кристалној палати, монументалној стакленој конструкцији, представљени су први индустријски стројеви, текстил, механика, али и примери уметности и културе из целог света.

Већ тада је идеја била јасна – ЕКСПО није само изложба, већ одраз духа времена, простора за размену знања, идеја и визија.

1.2. Епохе напретка кроз ЕКСПО

Кроз деценије, ЕКСПО манифестације пратиле су и одражавале кључне преокрете у цивилизацији. На Париској изложби 1889. године приказан је Ајфелов торањ, симбол индустријског духа и архитектонске иновације. Њујоршки ЕКСПО 1939. године представио је аутомобилску траку, телевизор и футуристичке градове, док је ЕКСПО 1967. године у Монтреалу био фокусиран на комуникације и свемирска истраживања.

Свака ЕКСПО манифестација била је место где је „будућност“ први пут добила облик, где је јавност могла да види како ће изгледати свет сутрашњице. Али оно што је некада било футуристички поглед, данас постаје свакодневица.

ЕКСПО 2027 ће се одржати у Београду и Србија ће бити у центру промена.

2. ЕКСПО 2027 Београд – Србија у центру глобалних промена

2.1. Игра за човечанство – спој уметности, спорта и иновација

Специјализована светска изложба ЕКСПО 2027, која ће се одржати у Београду, представља значајан

преокрет не само за Србију већ и за шири регион Југоисточне Европе. То је први пут у историји да ће једна земља с простора Западног Балкана бити домаћин глобалног догађаја оваквог формата. Сама та чињеница већ указује на промену у глобалном односу према регијама, које до сада нису биле у средишту пажње великих светских изложби.

Главна тема ЕКСПО-а гласи:

„Play for Humanity: Sport and Music for All“

(„Игра за човечанство – спорт и музика за све“) и већ у самом наслову најављује другачији приступ промишљању будућности. Уместо уобичајеног фокуса на напредак кроз технологију и дигитализацију, београдски ЕКСПО полази од човека као централне тачке развоја – његових потреба, емоција, креативности и здравља. Ова тема је изузетно савремена и универзална јер се не односи само на технички напредак већ на питања квалитета живота, менталне добробити, инклузије и друштвене повезаности. У свету који се суочава с последицама пандемије, убрзаног темпа живота, климатских изазова и глобалне отуђености, Београд предлаже ЕКСПО као простор поновног људског сусрета кроз најприродније и најуниверзалније облике изражавања – спорт и музику.

Уметност и спорт као језици универзалне повезаности

Спорт и музика нису само облици забаве – то су језици који превазилазе границе нација, језика,

религија и култура. ЕКСПО 2027 користи те елементе као основу за стварање нових модела заједништва, у којима су различитости прихваћене, а људске вредности стављене испред технологије саме по себи.

- Спорт ће бити представљен као средство за социјалну инклузију, развој здравих стилова живота, борбу против стреса и јачање заједништва. Посебан фокус биће стављен на доступност спорта особама с инвалидитетом, деци, старијима и маргинализованим групама.
- Музика ће бити осветљена као лековити, стваралачки и трансформативни феномен, а кроз савремене технологије биће приказано како звук може повезати људе широм света.

Мултидисциплинарни приступ: где се сусрећу креативност, наука и емпатија

ЕКСПО 2027 неће бити класична изложба павиљона, већ интерактивни град будућности, подељен у тематске зоне које окупљају више области – од уметности и технологије, преко образовања и науке, до здравства и друштвене интеграције.

Планиране тематске зоне укључују:

- Музику и технологију – кроз мултимедијалне инсталације, концертне просторе, интерактивне звучне пејзаже и виртуелне галерије биће приказано како дигиталне

технологије мењају начин на који стварамо и доживљавамо музику. Биће истражен и утицај музичке терапије на ментално здравље и емоционални баланс.

- *Sport-tech* иновације – ова зона ће приказати како најновије технологије, попут вештачке интелигенције, сензорских система, биомеханике и проширене стварности могу унапредити спортски учинак, сигурност, опоравак и инклузију. Биће представљене иновације у е-спорту, дигиталној рехабилитацији, праћењу физичког здравља, као и решења која чине спорт доступним свима, без обзира на физичке или финансијске препреке.
- Зону за младе и будућност – посвећену новим генерацијама. У њој ће млади имати прилику да учествују у креативним лабораторијама, програмерским хакатонима, едукативним радионицама и међународним дебатама. Циљ је да се подстакне њихово учешће у обликовању света у којем желе да живе.

ЕКСПО 2027 као простор за хуманизацију будућности

Београдски ЕКСПО шаље поруку да будућност не мора бити дигитална утопија искључена из стварног живота. Напротив – она може бити простор где технологија постоји у служби човека, где уметност

подсећа на емоције, а спорт на снагу заједништва и воље. Оваква концепција одговара на актуелне дилеме савременог света: како остати човек у доба аутоматизације, како сачувати заједницу у времену индивидуализма, и како градити одрживо друштво у ери хиперконзумеризма.

ЕКСПО 2027 у Београду не тежи да импресионира посетиоце технолошким чудима, већ да их инспирише, повеже и оснажи. У том смислу је његова тема можда најважнији допринос светској изложби у последњих неколико деценија – јер нас подсећа на то да је напредак могућ само ако задржимо људскост као његову суштину.

2.2. Припреме за ЕКСПО у Србији – како изгледа присуство ЕКСПО-а данас

Иако је ЕКСПО 2027 Београд догађај чије се званично отварање очекује за нешто мање од две године, његово присуство у Србији већ се осећа. Припреме за овај глобални догађај одвијају се на више нивоа – инфраструктурном, организационом, међународном и друштвеном нивоу. Управо та вишеслојна припрема показује колико је ЕКСПО не само симболички важан већ и конкретан развојни механизам за читаво друштво.

Инфраструктурни развој – темељи будућности

Једна од највидљивијих и најопипљивијих фаза припреме односи се на обимне инфраструктурне

радове који се спроводе у Сурчину, у непосредној близини новог Националног стадиона и Аеродрома „Никола Тесла“. На простору од око 110 хектара предвиђена је изградња целокупног ЕКСПО комплекса – тзв. ЕКСПО села, које је пројектовано не само као привремена манифестациона зона већ и као дугорочно функционалан урбани простор.

Тренутно су у току следеће активности:

- Уређење и припрема земљишта – укључујући нивелацију терена, постављање комуналне и електроинфраструктуре, као и заштиту природног окружења.
- Пројектовање и изградња саобраћајних система – биће изграђене нове саобраћајнице које повезују ЕКСПО локацију са ауто-путем и градом, планира се експресна железничка станица, као и продужење београдског метроа, чиме ће локација постати доступна из свих делова града за мање од 30 минута.
- Изградња павиљона и пратећих садржаја – планирано је да се на простору ЕКСПО села изграде тематски павиљони, културни центри, мултифункционалне хале, простор за отворене перформансе, али и хотелски, студентски и волонтерски смештај, чиме ће ЕКСПО постати прави микроград.

Важно је нагласити да се ЕКСПО село пројектује у складу са највишим стандардима одрживости, са акцентом на зелене површине, обновљиве

изворе енергије, рециклажне системе и дигитално управљање ресурсима. План је да се по завршетку изложбе овај комплекс претвори у трајни центар за иновације, образовање и културу, чиме ће остати у употреби деценијама након ЕКСПО-а.

Организација и међународна сарадња – Србија на светској мапи

Организацију догађаја води Организациони одбор ЕКСПО 2027, формиран од стране Владе Републике Србије, који окупља стручњаке из различитих области – урбанизма, међународних односа, привреде, културе и образовања. Њихова улога јесте да усклађују све нивое припрема: од инфраструктурних, до протоколарних, безбедносних и промотивних.

Посебан значај има сарадња са Међународним бироом за изложбе (БИЕ) са седиштем у Паризу, кровном организацијом која управља светским изложбама. Већ су одржане бројне презентације пред дипломатским представницима из Азије, Европе, Африке и Америке, а Србија активно позива стране земље да се пријаве и учествују у овом догађају. Преко 100 држава већ је исказало интересовање да представе своје виђење теме „Спорт и музика за све“.

Такође, министарства и привредне коморе Србије користе ЕКСПО као платформу за развијање билатералних пројеката, културних размена, едукативних партнерстава и привлачење инвеститора у области спорта, креативних индустрија.

стрија и образовања. ЕКСПО тиме постаје место где Србија повезује свет, али и позиционира себе као земљу отворену за иновације, културу и међународну сарадњу.

Укљученост грађана и младих – ЕКСПО за све, не само за елиту

Један од најважнијих аспеката ЕКСПО-а 2027 је-сте то што се не припрема иза затворених врата, већ у директном контакту с грађанима, посебно младима. Већ сада се кроз бројне активности ЕКСПО све више препознаје као пројекат целе земље, а не само државног врха.

Активности укључују:

- Образовне кампање у школама и на универзитетима, где се младима објашњава значај ЕКСПО-а, али и позива на учешће у његовом обликовању.
- Уметничке радионице, конкурсе и изложбе широм Србије, које имају за циљ да подстакну креативно изражавање на тему спорта, музике, здравља и будућности.
- Студентске радионице и волонтирање у сарадњи с факултетима, кроз које млади људи имају прилику да уче о организацији великих догађаја, управљању пројектима, интернационалној комуникацији и културној дипломатији.
- Дигиталне платформе и друштвене мреже, које служе као место информисања,

али и као виртуални ЕКСПО простор где грађани могу да предлажу, коментаришу и учествују у размени идеја.

Посебно је важно нагласити да млади не представљају само публику, већ активне ствараоце садржаја ЕКСПО-а. Многи од њих већ данас делују као амбасадори ЕКСПО-а, промовишући његове вредности у својим локалним срединама и онлајн заједницама.

2.3. Шта ЕКСПО 2027 доноси Србији: развојна шанса једне генерације

Домаћинство ЕКСПО 2027 за Србију не представља само симболични успех или признање међународне заједнице – оно је, пре свега, историјска развојна шанса која може значајно утицати на трансформацију земље у наредним деценијама. Овакав догађај није само „изложба будућности“ – он постаје покретач напретка у реалном времену, додирујући готово све кључне области друштва: од економије и инфраструктуре, до науке, образовања, културе и колективног идентитета.

2.3.1. Економија и запошљавање – нова динамика развоја

Очекује се да ће ЕКСПО 2027 у Београду привући више од 2,5 милиона посетилаца из земље и света

током трајања од три месеца, а индиректно и неколико милиона више кроз виртуелне платформе, партнерске догађаје и *post*-ЕКСПО програме.

Ова огромна концентрација људи, ресурса и пажње има потенцијал да покрене чврст и дуготрајан економски импулс, нарочито у следећим сегментима:

- Туризам и угоститељство: Београд, али и други градови у Србији, доживеће пораст туристичке активности што подразумева додатна ноћења, посете ресторанима, музејима, културним манифестацијама и тржним центрима. То значи и раст домаћих прихода, пореза и запошљавања.
- Тржиште рада: Само у фази припреме и реализације ЕКСПО-а очекује се отварање хиљада нових радних места – у грађевини, саобраћају, логистици, обезбеђењу, медијима, маркетингу, евент-индустрији и едукацији. Након ЕКСПО-а, део тих радних места постаће део сталне економске структуре ЕКСПО села.
- Укључивање малих и средњих предузећа: ЕКСПО представља изузетну прилику за локалне произвођаче, уметнике, дизајнере, угоститеље и занатлије да се повежу с глобалним тржиштем. Организатори планирају посебне програме за укључивање домаће привреде у снабдевање и логистику ЕКСПО догађаја.

- Инвестиције и пословно повезивање: Током ЕКСПО-а планиране су пословне конференције, међународни форуми и билатерални састанци, који ће послужити као платформа за спајање домаћих компанија с иностраним партнерима. То укључује посебно интересовање за области технологије, одрживе градње, дигиталних медија и спортских иновација.
- Подршка *start-up* еко-систему: ЕКСПО 2027 може постати централно место за презентацију домаћих *start-up* компанија, нарочито оних које се баве дигиталним уметностима, *sport-tech* решењима, здрављем, едукацијом и паметним градовима. Биће организовани *pitch* догађаји, инкубаторски програми и инвестициони кругови у сарадњи са страним фондовима.

2.3.2. Иновације и образовање – улагање у знање и будућност

ЕКСПО 2027 није замишљен само као презентација постојећих достигнућа, већ и као лабораторија будућности у којој се стварају нова знања и подстиче размена између истраживача, студената, наставника и привреде. По узору на претходне светске изложбе у Дубаију и Осаки, у Београду се планира низ образовно-иновативних иницијатива које ће имати трајан утицај на академску и научну заједницу.

- Развој науднотехнолошких паркова: У оквиру ЕКСПО села и непосредне околине планирана је изградња истраживачких и иновационих центара, који ће функционисати и након затварања изложбе. Ови центри ће бити места сарадње између универзитета, *start-up*-а, компанија и међународних истраживачких мрежа.
- Стручне праксе и усавршавања: Током припрема и трајања ЕКСПО-а, студентима ће бити омогућено ангажовање кроз волонтерске и радне праксе, где ће учити о организацији великих догађаја, управљању пројектима, интеркултуралној комуникацији и јавним политикама.
- Увођење нових образовних програма: У сарадњи с универзитетима и школама, биће развијени специјализовани курсеви и смерови у областима као што су: дигитална уметност, спортски менаџмент, културни менаџмент, одрживи развој, аудио-визуелне технологије, е-спорт и музичка технологија.
- Међународна академска размена: ЕКСПО 2027 може подстаћи долазак страних професора, истраживача и уметника у Србију, кроз размене, конференције и резиденцијалне програме. Тиме Србија постаје не само домаћин догађаја већ и учесник у глобалној производњи знања.

ЕКСПО 2027 биће снажан сигнал да Србија улаже у младе људе, образовање и креативност – што је најважнији фактор дугорочног развоја сваког друштва.

2.3.3. Друштвена трансформација – идентитет и самопоуздање једне нације

Осим економско-образовног значаја, ЕКСПО 2027 може имати дубок културни и психолошки ефекат на друштво. У времену које често карактеришу песимизам, неповерење и осећај маргинализације, овакав догађај може подстаћи национално самопоуздање, колективну креативност и друштвену солидарност.

- Културни идентитет у савременом контексту: ЕКСПО ће бити прилика да Србија свету представи најбоље из своје традиције и савремене уметности – од музике и плеса, до архитектуре, гастрономије и дигиталног дизајна. На тај начин, домаћа публика ће поново открити вредности сопствене културе, али у модерном, глобално релевантном оквиру.
- Позитивна слика Србије у свету: Кроз организацију једног оваквог догађаја Србија може променити начин на који је међународна јавност перципира – не као земљу транзиције или постконфликтне прошлости, већ као савремено, способно, гостољубиво и иновативно друштво.

- Грађански активизам и солидарност: ЕКСПО ће створити нове прилике за укључивање цивилног сектора, локалних заједница и уметничких колектива. Биће то простор за стварање дијалога између генерација, између града и села, између јавног и приватног сектора, чиме се ојачава друштвена кохезија.
- Фокус на доступност и инклузију: Посебна пажња биће посвећена инклузивним садржајима – павиљонима приступачним особама са инвалидитетом, програмима за децу из угрожених група, образовању девојчица у ИТ сектору, као и промоцији толеранције и различитости. Тако ће ЕКСПО 2027 постати и манифестација друштвене правде и једнаких шанси.

Закључак

Светске изложбе – од својих скромних почетака у 19. веку па све до данашњих мултидисциплинарних мегадогађаја – одавно су превазишле своју првобитну сврху простог приказивања технолошких иновација и културних артефаката. Данас, оне су постале глобалне платформе за промену, места на којима се разматрају кључна питања савременог света: одрживост, дигитализација, здравље, једнакост и будућност образовања.

Највећа историјска прекретница за Србију долази кроз ЕКСПО 2027 у Београду. Први пут, земља из региона Западног Балкана добија прилику да угости манифестацију светског значаја, и тиме се позиционира не само као географски мост између Истока и Запада већ и као симбол идејног и друштвеног повезивања. Тема „Игра за човечанство – спорт и музика за све“ сведочи о томе да Србија види будућност као простор људскости, креативности и инклузије, а не само као трку за дигиталном надмоћи.

ЕКСПО 2027 представља за Србију много више од престижа. Он је развојна платформа, економски подстицај, образовни изазов и културна прилика – све у једном. Инфраструктурни пројекти мењају изглед Београда и његове околине – отварају се нова радна места, повезују се млади са светом кроз едукативне програме, а грађани добијају прилику да у сопственој земљи учествују у догађају светских размера. Србија показује да није пасивни посматрач глобалних токова, већ активни учесник у њиховом обликовању.

У времену када свет тражи одговоре на климатске, технолошке и друштвене изазове, Србија се не повлачи у своју прошлост, већ храбро корача ка будућности. ЕКСПО 2027 јесте доказ да и мања земља, уз добру визију, отвореност и одговорност, може да преузме улогу домаћина човечанству. Будућност више није привилегија великих сила – будућност је прилика за све, и Србија је решена да је искористи.

На крају, питање више није да ли ћемо бити део будућности већ како ће Србија учествовати у њеном стварању. ЕКСПО 2027 даје одговор: с поверењем, поносом и спремношћу да буде домаћин света и архитекта сопствене будућности.

Анђелија Добријевић

Универзитет у Београду
Факултет политичких наука
Београд (Србија)

Србија у светлу светских геополитичких промена

Увод

Односе у савременом свету све више одликују нестабилност, хаотичност, турбуленције и нарушена правила међународног поретка. У оваквој комплексној ситуацији мале и средње државе суочавају се с изазовима при очувању безбедности, стабилности и економског развоја. Србија, земља која је политички, географски и економски одувек била „исток на западу и запад на истоку“ налази се у посебно осетљивој ситуацији.

Пошто су међународни односи анархични, долази до честог нарушавања односа између различитих држава, а то се одражава на међународну политику у целини.

Због тога спољнополитичке смернице морају се периодично мењати у складу с новонасталим околностима. Илустративан пример како се мењају спољнополитичке одреднице представљају стратешка документа Русије и Нато.^[1]

Односи међу државама у савременом свету све мање су предвидиви а све више условљени тренутном динамиком моћи и интересима великих сила. Сведоци смо постепеног кретања ка мултиполарном свету у којем првенствено Сједињене Америчке Државе, Кина и Русија обликују глобалне токове кроз ривалство, међусобно трвење и често супротстављене политичке визије. Поред тога, не треба заборавити да климатске промене, економске кризе, миграције и дигитална безбедност данас обликују приоритете држава у спољној политици, оне настоје да комбинују традиционалне дипломатске алате са употребом нових технологија како би постигле најбоље резултате.

Глобални проблеми као што су рат у Украјини, енергетска криза, супарништво Кине и Сједињених Америчких Држава и све видљивије одсуство плурализма утичу на њен међународни положај и дефинисање приоритета у спољној политици.

С једне стране, Србија тежи чланству у Европској унији, али истовремено настоји да

[1] Душан Пророковић, *Геополитичке детерминанте спољнополитичког позиционирања Србије на почетку 21. века* (Београд: Институт за међународну политику и привреду, 2009), 403.

одржава традиционално добре односе с Русијом и Кином. У окружењу које се све више мултилатеризује поставља се питање како Србија може да очува свој положај балансирајући између Истока и Запада, између историјских савезника и савремених интереса.

Главни део

Завршетком хладног рата и сломом биполарног света класична геополитика и њена правила нашла су се пред великим испитом. Процес глобализације као и промене у односу моћи кључне су парадигме на које је дотадашња теорија геополитике требало да одговори. Иако се у овом периоду мислило да је класична геополитика „мртва“, догађаји с почетка 21. века уверили су нас у супротно. Терористички напад на Светски трговински центар 2001, америчка интервенција у Ираку и Авганистану, јачање Русије и Кине, само су неки од догађаја који су довели до враћања теоретичарима класичне геополитике.^[2]

Након дугог периода доминације западног света предвођеног Сједињеним Државама, свет се све више креће ка мултиполарном поретку. Поред тога што је Русија повратила моћ коју је

[2] Виолета Тадић, „Савремена геополитичка позиција Србије – поглед из угла класичне геополитике“, *Култура полиса*, 17, бр. 43 (2020): 223–224.

некада имала, све значајније постају регионалне силе као што су Турска, Индија и Иран.^[3] За Србију, с једне стране, ово може да представља отварање простора за вођење уравнотежене спољне политике и успостављање односа с различитим центрима моћи. С друге стране, увиђамо да се при глобалним тензијама повећава притисак на Србију ради опредељења за само једну страну.

Простор Балкана због свог историјског наслеђа, географског положаја и хетерогености одувек је био значајна зона утицаја великих сила. У оваквом амбијенту Србија готово никада није поседовала моћ да утиче на обликовање глобалних токова, али има потенцијал да утиче на регионалне исходе, што је чини важним актером у геополитичком надметању.

Војна неутралност Републике Србије прокламована је Резолуцијом Народне скупштине о заштити суверенитета, територијалног интегритета и уставног поретка Републике Србије 26. новембра 2007. године.^[4] Одржавање војне неутралности и „четири стуба спољне политике“ (Европска

[3] Fareed Zakaria, *The Post-American World* (New York: W. W. Norton & Company, 2008).

[4] У параграфу 6. дефинише се на следећи начин: „Због укупне улоге НАТО, од противправног бомбардовања Србије без одлуке СБ УН до Анекса 11 одбаченог Ахтисаријевог плана, у коме се одређује да је НАТО 'коначни орган власти' у 'независном Косову', Народна скупштина доноси одлуку о проглашавању војне неутралности Републике Србије у односу на постојеће војне савезе до евентуалног расписивања референдума на којем би се донела коначна одлука по том питању.“

унија, САД, Кина, Русија) постаје све теже изводљиво у условима када се од држава захтева јасно сврставање.

На Србију је посебно изражен притисак у контексту усклађивања са спољном политиком Европске уније, нарочито по питању увођења санкција Руској Федерацији због рата који се води у Украјини од фебруара 2022. године. Овој тврдњи сведочи најскорије дешавање – одлазак председника Србије на обележавање Дана победе у Москви, због чега су с неких европских адреса упућене претње „да одређене одлуке коштају“ и да би Брисел могао да стопира европски пут Србије.^[5]

Ипак, и поред ових притисака од стране званичника Европске уније, највећи део српске јавности остаје наклоњен руском наративу, док сваки трећи грађанин има негативно мишљење о Европској унији.^[6] Ова поларизација показује дубоке унутрашње дилеме, али и спољне притиске с којима се земља суочава.

Стратешки правац Србије готово две деценије јесте чланство у Европској унији. Споразум о стабилизацији и придруживању између Србије и Уније потписан је 29. априла 2008, а 2009.

[5] Блиц РС, <https://www.blic.rs/vesti/politika/eu-upozorava-srbiju-zbog-pose-te-vucica-paradi-u-moskvi-kakve-posledice-su-moguće/khpjgk4> (приступљено 22. 5. 2025).

[6] Истраживање Ипсос-а, 2024. године, <https://lat.rt.rs/srbija-i-balkan/122923-gra%C4%91ani-srbije-imaju-najpovoljnije-misljenje-o-rusiji/> (приступљено 22. 5. 2025).

Србија је поднела захтев за пријем у чланство Европске уније.^[7]

Процес интеграција је спор и у великој мери условљен критеријумима који се тичу слободе медија, владавине права, али питање на ком се највише инсистира јесте однос Београда и Приштине. Европска унија инсистира на независности правосуђа, борби против корупције и криминала, и реформама јавне управе. Напредак у овим областима постоји, али је оцењен као спор и површан.^[8] Што се тиче економског сегмента, према Копенхашким критеријумима свака држава која жели чланство у Европској унији мора да обезбеди функционалну тржишну економију која ће бити способна да издржи конкуренцију унутар тржишта Европске уније.^[9] Поред многобројних препрека, у овој области постигнут је одређени напредак – инфлација је под контролом, јавни дуг смањен, а раст БДП-а у просеку се креће 2,5–4% годишње.^[10]

Србија и даље мора да ради на побољшању управљања јавним предузећима којима се често не руководи транспарентно и ефикасно, као и на

[7] МЕИ, <https://www.mei.gov.rs/srl/srbija-i-eu/istorijat-odnosa-srbije-i-eu/> (приступљено 23. 5. 2025).

[8] Evropska komisija. *Izveštaj o napretku za Srbiju 2023*. Brussels: European Commission, 2023.

[9] EWB, <https://europeanwesternbalkans.rs/30-godina-od-formulisanja-kopenhaskih-kriterijuma-za-clanstvo-u-evropskoj-uniji/> (приступљено 25. 5. 2025).

[10] Evropska komisija. *Izveštaj o napretku za Srbiju 2023*, <https://europa.rs/godisnji-izvestaj-o-srbiji/> (приступљено 25. 5. 2025).

спречавању сиве економије и концентрације капитала у рукама људи који су блиски власти.

Битно је истаћи да су у протеклих 10 година кумулативне стране директне инвестиције Европске уније у Србију износиле су 15,4 милијарде евра или 67% укупног прилива СДИ у том периоду. Трговинска размена између Србије и ЕУ чини 62% укупне трговине Србије. Такође, Европска унија је убедљиво највећи донатор у земљи с више од три милијарде евра бесповратне помоћи кроз различите пројекте. Европска унија је генерално највећи пружалац помоћи на свету, а Србија је, у ствари, међу прве три земље које добијају највише финансијске помоћи од ЕУ. Главни сектори финансијске подршке јесу образовање, пољопривреда, локални развој, транспорт, енергетика, здравство, правосуђе и животна средина.^[1]

Оно што треба напоменути јесте да се и Европска унија суочава са својим кризама и да би остала релевантан актер унутар и ван Европе, њене чланице морају да прихвате логику сталног прилагођавања као одговор на ове кризе.^[2] Као највеће кризе наводе се мигрантска, финансијска, Брегзит, као и енергетска зависност.

[1] Делегација ЕУ у Србији, https://www.eeas.europa.eu/delegations/serbia/eu-partnerstvo-sa-srbijom-eu-najbolji-partner-i-najve%C4%87i-donator-ve%C4%87-20-godina-%E2%80%93-i-na-prvoj-liniji_sr (приступљено 25. 5. 2025).

[2] ЕРЦ, <https://dnevnievropskiservis.rs/7-eu-i-zapadni-balkan/113-analize-i-stavovi/20824-erc-eu-treba-da-razmatra-proirenje-i-unutranju-reformu-zajedno> (приступљено 26. 5. 2025).

У Бриселу је годинама доминирао такозвани замор од проширења. Још приликом свог првог говора као шеф Европске комисије Жан Клод Јункер 2014. изјавио је да Европска унија током његовог мандата неће расти, што јасно увиђамо и данас.^[13]

Због ових околности Србија се све чешће окреће традиционалним пријатељима, Русији и Кини. Ове две земље перципирају се као политички савезници, пре свега због подршке територијалном интегритету Србије. Поред тога односи Русије и Србије ослањају се на историјску, верску и културну блискост.^[14] У економском смислу Кина је постала један од највећих инвеститора у Србији кроз пројекте инфраструктуре, који су најчешће финансирани преко кредита кинеских банака. Најважнији пројекти јесу изградња пруге Београд–Будимпешта и термоелектране Костолац, који одсликавају присутност у стратешким секторима српске економије.^[15]

Србија је први свеобухватни стратешки партнер Кине у Централној и Источној Европи. Укупна трговинска размена између две земље износи 6,1 милијарду долара, док обим улагања

[13] 021 radio, <https://www.021.rs/story/Info/Region-i-svet/407320/Koalicioni-sporazum-u-Nemackoj-pokazuje-zamor-od-prosirenja-EU-Sta-to-znaci-za-Srbiju.html> (приступљено 27. 5. 2025).

[14] Душан Рељић, „Србија између Истока и Запада: стратешка амбиваленција и политички реализам“, *Политика и друштво*, 15, бр. 2 (2022): 45–60.

[15] Бојан Станић, „Кинеске инвестиције у Србији: економски развој или зависност?“, *Економски хоризонти*, 21, бр. 3 (2021): 33–48.

кинеских компанија износи 18 милијарди с тенденцијом да се у будућности повећава.^[16]

Русија је мање присутна у страним директним инвестицијама, али има доминантну улогу у енергетском сектору, пре свега кроз власништво над Нафтном индустријом Србије и дугорочне уговоре о снабдевању гасом.^[17] На овај начин Србија остаје у великој мери зависна од руских енергената, што отвара питања енергетске безбедности, нарочито од почетка руско-украјинског сукоба као и због тренутне ситуације у којој се налази НИС.

Сагледавајући положај Србије у односима с великим силама и светским токовима, потребно је анализирати и регионалне односе. У савременим политичким релацијама на Западном Балкану, Србија заузима кључну позицију пре свега због свог историјског, економског и географског наслеђа. Стабилност и међусобни односи у региону у великој мери зависе од политичких одлука које се доносе у Београду. Контекст у коме Србија делује односи се пре свега на међународна надметања између Запада и Русије, али и на нестабилне односе међу суседима у региону. Односи са суседима често су оптерећени прошлошћу, нерешеним политичким питањима

[16] Блиц РС, <https://www.blic.rs/biznis/privreda/uoci-posete-si-djinpina-ovo-su-najvece-kineske-investicije-u-srbiji/t694g19> (приступљено 27. 5. 2025).

[17] Јелена Милић, „Енергетска зависност Србије од Русије: изазови и алтернативе“, *Безбедност Западног Балкана*, 14, бр. 1 (2022): 15–28.

и етничким анимозитетима. Распад Југославије и сукоби деведесетих и даље представљају доминантан политички наратив на овим просторима. Ратови на Косову и Метохији, у Босни и Херцеговини и Хрватској чије се последице и данас осећају, као и нерешена гранична питања Србије с неким суседима, увек представљају потенцијалне жаришне тачке.^[18]

У светлу глобалних промена Балкан поново постаје важна стратешка тачка.^[19]

Интереси великих сила кроз историју, као и данас, укрштају се у овом региону. Последњих деценија ти интереси углавном се односе на политичку доминацију, изградњу војних база и енергетику. Србија је једина већа земља у региону која није чланица ни Европске уније ни НАТО, али сарађује с оба блока и балансира између супротстављених интереса великих сила. Оваква позиција земљи даје дозу флексибилности, али је истовремено излаже притисцима.

У светлу ових геополитичких промена, jaчање регионалне сарадње може послужити као одговор на притиске „великих играча“. Регион Западног Балкана који је историјски оптерећен конфликтима и тензијама и данас је пред изазовом како да очува мир и стабилност, али и да

[18] Florian Bieber, *The Western Balkans in the World: Linkages and Relations with Non-Western Countries* (London: Routledge, 2020), 25.

[19] The Economist (2022). *Why the Balkans are back in the geopolitical spotlight*.

одговори на стратешке изазове на глобалном плану.

Иницијатива која настоји да поправи међуседске односе свакако јесте „Отворени Балкан“, који су у овом региону покренула 2019. три лидера – председник Србије Александар Вучић и премијери Албаније и Северне Македоније Еди Рама и Зоран Заев, с циљем слободног кретања робе, услуга, људи и капитала по моделу Европске уније. „Отворени Балкан“ представља подршку постојећим регионалним иницијативама, њихову конкретизацију и одговор на захтеве привреде, компанија и реалног живота. Иницијатива је покренута под називом мини-шенген, а потом је преименована у „Отворени Балкан“. Могу јој приступити све економије у региону.^[20]

Поред економских бенефита, има за циљ да релаксира и стабилизује политичку ситуацију у региону. Иако постоје критичари ове иницијативе, њени заговорници сматрају да овакав вид сарадње у региону може да надомести спор напредак ка чланству у Европској унији и да истовремено смањи утицај спољнополитичких актера који настоје да утичу на односе у региону.

Слична иницијатива јесте Берлински процес, покренута 2014. од стране немачке канцеларке Ангеле Меркел с циљем да подстакне регионалну сарадњу и европску интеграцију земаља Западног Балкана. Иницијатива настаје у

[20] ПКС, <https://pks.rs/open-balkan> (приступљено 28. 5. 2025).

тренутку када је процес проширења Европске уније запао у кризу, те је требало обезбедити алтернативни оквир за политичку, економску и инфраструктурну сарадњу.^[21] Ове две иницијативе имају одређене сличности и разлике. Иако се баве истим стварима – слободом кретања људи, услуга, капитала, у Берлинском процесу фокус је на стандардима који су у складу с тековинама Европске уније, док „Отворени Балкан“ није везан за те стандарде.^[22]

Глобалне промене захтевају од земаља Западног Балкана јачу унутрашњу повезаност и јединствен наступ. Ове иницијативе могу да ублаже тензије и донесу бенефите свим учесницима пре свега у економији. Међутим, њихова одрживост зависи од политичке воље актера у региону и њихове спремности да превазиђу историјске разлике зарад заједничке будућности, али и од интереса спољнополитичких фактора.

Закључак

Србија данас стоји пред можда најважнијим изазовом у својој савременој историји – како сачувати суверенитет и територијални интегритет,

[21] EWB, <https://europeanwesternbalkans.com/2019/07/02/what-is-the-berlin-process/> (приступљено 28. 5. 2025).

[22] Радио Слободна Европа, <https://www.slobodnaevropa.org/a/berlin-ski-proces-otvoreni-balkan-crna-gora/32187555.html> (приступљено 28. 5. 2025).

а истовремено се позиционирати у свету који све више обликују глобални конфликти и ривалства, нестабилни односи и различити економски и безбедносни приоритети. Свет постаје мултиполаран, дешавају се велике промене у којима Србија мора да има јасну стратегију и визију свог положаја.

Мале и средње државе каква је Србија морају да пронађу чврсту тачку ослоња не само на географској основи већ у вредностима, савезништвима и заједничком погледу на будућност. Одлуке које се данас доносе о енергетици, безбедности, партнерствима и спољнополитичкој оријентацији обликоваће политички, друштвени и економски профил земље у деценијама које су пред нама. Улога Србије као водећег актера на Западном Балкану подразумева велику одговорност, али и шансу. Ако успе да изгради препознатљиву, доследну и оригиналну спољну политику, може да постане мост, а не бојно поље између Истока и Запада. Кључно је ојачати институције, изградити поверење унутар друштва и стратешки водити спољну политику која се не ослања на свакодневно тактизирање, већ на сагледавање дугорочних националних интереса. Такође, држава треба више да се позабави изградњом отпорне и самосталне економије, стварањем стабилног пословног амбијента, подршком малих предузећа и улагањем у образовање. Иновације јесу покретач знања и

привреде, а Србија има капацитет да развије „startup“ економију уз подршку државе и њених институција.^[23]

У турбулентним временима опстају оне државе које се адаптирају без губитка идентитета и које велике промене препознају као могућност да остваре своје интересе, а не као претњу. Србија треба да буде отворена према свету, али и самостална и принципијелна.

У доба великих промена она не треба да бира страну, већ да пронађе место с којег се њен глас чује.

Библиографија

Пророковић, Душан. *Геополитичке детерминанте спољнополитичког позиционирања Србије на почетку 21. века*. Београд: Институт за међународну политику и привреду, 2009.

Тадих, Виолета. „Савремена геополитичка позиција Србије – поглед из угла класичне геополитике“. *Култура полиса* 17, бр. 43 (2020): 223–235.

Zakaria, Fareed. *The Post-American World*. New York: W. W. Norton & Company, 2008.

Резолуција Народне скупштине Републике Србије, <https://pravno-informacioni-sistem.rs/eli/rep/sgrs/skupstina/rezolucija/2007/125/1/reg>

[23] Нова економија, <https://novaekonomija.rs/vesti-iz-zemlje/srbija-ima-kapacitet-da-razvije-startap-ekonomiju-ali-je-za-to-potrebna-podrska-drzave> (приступљено 1. 6. 2025).

Блиц РС, <https://www.blic.rs/vesti/politika/eu-upozorava-srbiju-zbog-posete-vucica-paradi-u-moskvi-kakve-posledice-su-moguće/khpjgk4>

Ипсос, <https://lat.rt.rs/srbija-i-balkan/122923-gra%C4%91a-ni-srbije-imaju-najpovoljnije-misljenje-o-rusiji/>

Министарство за европске интеграције, <https://www.mei.gov.rs/srl/srbija-i-eu/istorijat-odnosa-srbije-i-eu/>

Европска комисија. Извештај о напретку за Србију 2023. Brussels: European Commission, 2023.

European Western Balkans, <https://europeanwesternbalkans.rs/30-godina-od-formulisanja-kopenhaskih-kriterijuma-za-clanstvo-u-evropskoj-uniji/>

Извештај напретка Србије, <https://europa.rs/godisnji-izvestaj-o-srbiji/>

Делегација ЕУ у Србији, https://www.eeas.europa.eu/delegations/serbia/eu-partnerstvo-sa-srbijom-eu-najbolji-partner-i-najve%C4%87i-donator-ve%C4%87-20-godina-%E2%80%93-i-na-prvoj-liniji_sr

ЕРС, <https://dnevnievropskiservis.rs/7-eu-i-zapadni-balkan/113-analize-i-stavovi/20824-epc-eu-treba-da-razmatra-proirenje-i-unutranju-reformu-zajedno>

Рељић, Душан. „Србија између Истока и Запада: стратешка амбиваленција и политички реализам“. *Политика и друштво*, 15, бр. 2 (2022): 45–60.

Станић, Бојан. „Кинеске инвестиције у Србији: економски развој или зависност?“. *Економски хоризонти*, 21, бр. 3 (2021): 33–48.

Милић, Јелена. „Енергетска зависност Србије од Русије: изазови и алтернативе“. *Безбедност Западног Балкана*, 14, бр. 1 (2022): 15–28.

Блиц РС, <https://www.blic.rs/biznis/privreda/uoci-posete-si-djinpinga-ovo-su-najvece-kineske-investicije-u-srbiji/t694g19>

Bieber, Florian. *The Western Balkans in the World: Linkages and Relations with Non-Western Countries*. London: Routledge, 2020.

The Economist (2022). *Why the Balkans are back in the geopolitical spotlight*.

ПКС, <https://pks.rs/open-balkan>

EWB, <https://europeanwesternbalkans.com/2019/07/02/what-is-the-berlin-process/>

Радио Слободна Европа, <https://www.slobodnaevropa.org/a/berlinski-proces-otvoreni-balkan-crna-gora/32187555.html>

Нова економија, <https://novaekonomija.rs/vesti-iz-zemlje/srbija-ima-kapacitet-da-razvije-startap-ekonomiju-alije-za-to-potrebna-podrska-drzave>

021 radio, <https://www.021.rs/story/Info/Region-i-svet/407320/Koalicioni-sporazum-u-Nemackoj-pokazuje-zamor-od-prosirenja-EU-Sta-to-znaci-za-Srbiju.html>

Миљана Бојковић

Универзитет у Приштини
са привременим седиштем у Косовској Митровици
Правни факултет
Косовска Митровица (Србија)

ЕКСПО: будућност која је већ почела

У свету који се мења брже него икада раније граница између садашњости и будућности постаје све мање јасна. Јучерашње визије футуризма, које су некада припадале научној фантастици, данас се реализују у лабораторијама, на градилиштима паметних градова, у дигиталним учионицама и на хируршким столовима вођеним роботиком. Сајам ЕКСПО, као глобална платформа за приказивање достигнућа човечанства, не представља више само изложбу идеја и прототипа, већ и доказ да је будућност овде и сада. Под слоганом „Будућност која је већ почела“, ова тема нас позива да преиспитамо наш однос према технолошком напретку, одрживом развоју, етици иновација и, што је најважније, нашој улози у креирању света ка коме тежимо.

ЕКСПО није само место окупљања визионара и иноватора, већ и арена у којој се сударају различите перспективе на тему напретка. Од првог светског сајма у Лондону 1851. године до данас изложбе су представљале кључни простор у коме се историја сусреће с будућношћу. На овом глобалном платну, Србија добија истакнуту улогу кроз организацију ЕКСПО 2027 у Београду. То није само част, већ и прилика да представимо своје иновације, културу, али и визију о томе какву будућност желимо да изградимо.

Будућност која је већ почела не подразумева само технолошке иновације као што су вештачка интелигенција, нанотехнологија или биоинжењеринг, већ и нове моделе друштвене солидарности, одрживог развоја и образовања. Паметни градови више нису само идеја, већ реалност у којој сензори управљају саобраћајем, енергија се производи из обновљивих извора, а подаци постају ресурс једнак нафти 20. века. У таквом контексту људска креативност и етика добијају нову димензију.

Савремене изложбе више нису само „сајмови будућности“ већ арене за дебату о томе какву будућност желимо. Научнотехнолошки напредак мора бити праћен хуманистичким вредностима – правдом, инклузивношћу и одговорношћу. ЕКСПО нас подсећа на то да будућност није нешто што нам се догађа, већ нешто што заједнички градимо.

Будућност је већ почела – питање је само да ли ћемо бити њени посматрачи или њени ствараоци. Сајам ЕКСПО је позив на акцију, на размишљање и визију. У времену у ком се глобални изазови умножавају, од климатских промена до дигиталне неједнакости, ово је прилика да, кроз дијалог и сарадњу, осмислимо нове одговоре. Србија, као домаћин светске изложбе, има историјску шансу да не буде само део будућности, већ и да је обликује.

Правни оквир будућности постаје једнако важан као и технолошке иновације. Док развијамо вештачку интелигенцију, паметне градове и биотехнолошке системе, морамо поставити и чврсте етичке и правне основе које ће штитити људска права, дигиталну безбедност и достојанство. Студирајући право, све више схватам да правна струка није ту само да прати промене, већ и да их усмерава. Будућност која је већ почела захтева нову генерацију правника који разумеју не само законе већ и визију света који се мења у реалном времену.

„Будућност се не дешава – она се ствара“, речи су филозофа Маршала Маклуана. Управо у томе лежи суштина ове теме. ЕКСПО није огледало света какав јесте, већ пројекција онога што можемо заједно изградити. Да би та визија била праведна, одржива и инклузивна, неопходно је да у њој учествују млади, мислећи људи који не беже од комплексности, већ је преобликују у могућност.

Тијана Лазаревић

Универзитет у Нишу

Правни факултет

Ниш (Србија)

Србија у светлу светских геополитичких промена

Увод

Промене на геополитичкој карти све чешће су и веома се брзо одвијају. Само у последњих неколико година имамо низ догађаја који су довели до препозиционирања готово свих држава. Дугогодишња униполарност и биполарност у међународним односима замењују се мултиполарношћу која постаје карактеристика међународног деловања. Све више држава има одређене одлике које би могле да их сврстају у „силе“. У таквој геополитичкој структури државе попут Србије суочавају се с великим притиском да се приклоне неком од глобалних највећих актера. Додатни фактор, који на Србију може да утиче и

позитивно и негативно, јесте географски положај. Србија се налази на месту где се преплићу Исток и Запад, те самим тим представља значајну тачку за целу Европу, као и делове Блиског истока и Африке. Потпуније, Србија лежи на „коридору X“, виталној европској транспортној артерији која повезује Западну и Југоисточну Европу. Ова позиција, коју Макиндерови следбеници могу посматрати као део ширег „маргиналног“ или Римленд појаса Евроазије, даје Србији значајну транзитну моћ и економски потенцијал (Makinder 1904). Дакле, с једне стране Србија има одређени уцењивачки потенцијал због свог положаја, али, истовремено, многе државе покушавају да утичу на њу како би задовољиле своје интересе.

Међутим, Србија у таквим односима мора да заштити сопствене националне интересе, усвојену политичку и војну неутралност и територијалну целовитост. Оно што је показао претходни период јесте да се највећи притисци на Србију односе на статус и положај Косова и Метохије. Последњих година притисци су се појачали због одлуке да Србија води политику неутралности и одбије да се сврста на основу поделе која је произашла из дугогодишњег сукоба у Украјини. Читава та поларизација доприноси и потврди Хантингтонове тезе да ће се у савременом добу сукоби водити између различитих „културних цивилизација“ (Huntington 1996). Све то показује да је потребно водити мудру спољну политику и

успети без последица истрајати у својим вредностима које би требало да буду одлика деловања сваке суверене државе. Србија је одавно прокламовала да своју спољну политику темељи на четири „стуба“: Вашингтон, Москва, Брисел и Пекинг. Утисак је да та политика своје пуне обриси добија тек последњих десетак година када се на студиозан и стратешки начин владајуће политичке елите баве овом темом. У овом раду биће представљене најзначајније тачке спољне политике Србије и који су били највећи успеси у тој политици који су омогућили да без обзира на притиске која Србија непрекидно трпи последњих деценија, унапреди свој геополитички имиџ.

Теоријски оквир

Појам „геополитика“ утемељио је Рудолф Кјелсен (Rudolf Kjellen) (Kolev 2013, 228). Без обзира на постојање великог броја дефиниција, најсвеобухватнијом дефиницијом сматра се она која објашњава да геополитика представља „историјску синтезу географије, историје, политичке науке, економије и социологије, погодну за практично политичко деловање, избегавање пораза у рату за простор и природна богатства, као и за доношење политичких одлука“ (Tuathail 1999, 109). Из ове дефиниције произилази и објашњење

геополитичког положаја који се може одредити као „просторно позиционирање политичког субјекта, најчешће државе, у географским датостима“ (Гајић 2023, 56). У сржи геополитике налази се моћ (Kolev 2013, 228). Та моћ углавном се темељи на различитим елементима које једна држава може да поседује, од географског положаја, преко величине државе и бројности становника, до економског, природног (попут руда и минерала) и војног богатства. Јасно је да не могу све државе на свету да поседују неку од ових карактеристика или више њих. Самим тим, оне државе које их поседују у бољем су положају од других држава и ту околност користе. Државе које поседују велики број тих елемената спадају у тзв. силе и надмоћ користе да наметну своје ставове и интересе кроз различите облике уцене. Због тога се посебним политичким умећем сматра уколико нека од држава које су у подређеном положају успе да одоли тим притисцима без конкретних последица.

Како би се деловање сила ограничило током историје, формиране су различите међународне институције и организације, чији је циљ био да све државе третирају на исти начин и служе за покретање дијалога у случају међународних криза. Најзначајнија институција те врсте у новијој историји јесу Уједињене нације, које су осмишљене као „чувари колективне безбедности“ (Горданић 2025, 29). Пракса је, међутим, показала

потпуно другачије деловање те институције. Потпуни политички кредибилитет изгубила је 1999. када је без дозволе Савета безбедности отпочело бомбардовање тадашње СР Југославије, а током претходних деценија показало се да не постоји могућност да Уједињене нације задрже партикуларне интересе многих држава, пре свега највећих светских сила, и да не могу да буду генератори за решавање криза. Због тога све државе које не спадају у највеће светске силе морају да се уздају у сопствену политику и да кроз мудре међународне потезе заштите своје интересе и буду истрајне у развијању стратешких циљева које имају.

Још једна врста „моћи“ постаје све важнија у међународним односима, а то је „мека моћ“ (*soft power*) коју могу да развијају и државе које немају могућност да се консолидују као „силе“. Појам „меке моћи“ у теорији међународних односа развио је Џозеф Нај и он под тим подразумева могућност да одређена држава кроз своја културна, спортска, дипломатска и друга слична деловања успева да унапреди своју геополитичку позицију (Нје 2004). Србија, с богатом историјом, културним наслеђем, традицијом Покрета несврстаних и улогом у међународним спортским и културним дешавањима, поседује значајан потенцијал „меке моћи“. Кроз неговање културних веза, промовисање науке и иновација, те активно учешће у мултилатералним форумима, Србија јача свој

међународни углед и утицај, привлачећи партнере на основу заједничких вредности и обостраних интереса, што доприноси њеној глобалној релевантности.

Политика неутралности

Кровна вредност српске спољне политике је-сте неутралност. Политика неутралности коју Србија спроводи има своје утемељење у правном акту који је Народна скупштина Републике Србије усвојила у облику Резолуције 2007. године.^[1] Пун облик ова политика добила је претходних година када су отворени велики сукоби у Украјини и на Блиском истоку, а државни врх Србије настављао је да одржава билатералне односе са свим странама које су се директно сукобиле. То је довело до великих притисака којима је Србија успела да одоли и не доведе у питање свој положај и статус у међународној политици. Најрадикалнија мера с којом је Србија могла да се суочи јесу санкције Нафтної индустрији Србије (НИС) због руског капитала у том предузећу, али је нова америчка администрација, предвођена Доналдом Трампом, одустала од таквих мера, што представља још један геополитички успех Србије. И у оквиру своје војне

[1] <https://www.politika.rs/scc/clanak/6426/usvojena-deklaracija-o-vojnoj-neutralnosti>

политике Србија прати принцип неутралности и стога се неретко организују војне вежбе с различитим државама, али и с припадницима НАТО.

Концепт оваквог приступа неутралности темеље има у сличној политици коју је СФР Југославија покушала да води. На основу те аргументације јасно је због чега се Србија одлучила да води овакву политику и да једино она може да јој обезбеди задовољавање одређених интереса, што и треба да буде у средишту спољне политике једне државе.

Приоритет Србије у геополитичким односима – Косово и Метохија

Током историјских догађаја и захваљујући својој пожртвованости Србија се током претходних векова искристалисала као регионална сила у овом делу Европе. Чињеница да је амерички председник Вудро Вилсон у својим „тачкама“ после завршетка Првог светског рата предвидео излазак Србије на море, показује у којој мери је она одувек била значајна највећим глобалним актерима (Gaćinović 2018). То се јесте остварило, али не у потпуној форми у којој је Србија то очекивала, већ у оквиру новонастале државе Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца (СХС). Због различитих немилих догађаја с краја 20. века, Србија је добила негативни међународни имиџ, а проблеми

су наставили да се гомилају и почетком новог века када је власт у Приштини 2008. одлучила да прогласи једнострану независност. Неснађеност Србије у том тренутку довела је до тога да се исхитрено донесу контрадикторне одлуке које су узроковале да се позиција Србије додатно погорша. Улазак Хрватске у Европску унију допринео је томе да, управо, та суседна држава постане регионални лидер и стабилан партнер великом броју сила.

Међутим, с одређеним политичким променама у Србији долази и до другачијег третирања њене позиције у геополитичким односима и развија се свест о томе колико сарадња и партнерство с најзначајнијим међународним актерима могу донети бенефита земљи, односно у којој мери треба да се развија „мека моћ“. Због тога спољна политика постаје једна од приоритетних тема и ствари крећу да се мењају. Државни врх Србије креће у једну врсту дипломатске офанзиве и организују се различити сусрети с најзначајнијим државницима данашњице. Главне теме свих тих сусрета били су положај и статус Косова и Метохије и жеља српске власти да се онемогући улазак тзв. Косова у различите међународне организације и институције. У неколико наврата је осујећена жеља приштинских власти да тзв. Косово постане чланица Унеска, Интерпола и Савета Европе. На немогућност тзв. Косова да се етаблира у међународној арени додатно је

утицала политика отпризнавања независности коју је Београд активно реализовао у периоду од 2017. до 2020. када је према подацима Владе Србије 27 држава повукло признање. Прва држава које је учинила тај корак била је Суринам, док су се после тога ређале државе које су из подручја Африке и Централне Америке учиниле исто. То је био јасан сигнал тзв. косовским властима у којој мери је српска политика у овој области проактивна. Истовремено, Србији је приоритет да ни по коју цену не дозволи улазак тзв. Косова у Уједињене нације јер би се на тај начин стекли правни услови да се оно конституише као независна држава. У том процесу Србији „помажу“ Кина и Русија које су спремне да уложе вето у Савету безбедности Уједињених нација на предлог да Косово постане чланица.

Када је у питању чланство тзв. Косова у Европској унији, ту је, такође, повољна ситуација по Србију имајући у виду да пет држава чланица ЕУ не признаје његову независност (Шпанија, Словачка, Румунија, Кипар и Грчка) и самим тим те државе не дозвољавају да се отворе преговори. Такође, и једна од држава која се може сматрати лидерима унутар ЕУ – Француска, даје Србији одређени вид подршке када је у питању политика која се води према Косову и Метохији, и управо је Француска стопирала чланство тзв. Косова у Савету Европе. Уз то, приметно је да је Мађарска у неколико наврата гласала у корист

Србије или бар није гласала против на различитим међународним догађајима што показује да је Србија добила још једног значајног партнера у оквирима Европске уније. Сви ти потези, уз повратак Трампове администрације на власт у Сједињеним Америчким Државама, остављају наду да Београд може да буде равноправни учесник будућих разговора у преговорима с Приштином, који би даље требало да се наставе под покровитељством Европске уније. Утисак је да би одређени појединци из Трампове администрације, као што је Ричард Гренел, могли да утичу на то да се притисци на Србију по питању Косова и Метохије ублаже.

Чланство у Европској унији – сан или реална могућност

Други стратешки циљ Србије јесте пуноправно чланство у Европској унији. Процес европских интеграција Србије иде спорије него што се очекивало и што су различити представници бриселске администрације обећавали. На путу до уласка у Европску унију Србија треба успешно да отвори и затвори 35 поглавља, а до сада је затворила два а отворила 20. Промена методологије коју је Европска унија усвојила у фебруару 2020. и прелазак на кластере, односно обједињена поглавља у тематске кластере, требало

је да омогући ефикаснији приступ Унији државама Западног Балкана. Србија је до сада отворила два кластера (кластери 1 и 4). Иако су постојале најаве и жеље Мађарске, која је у том тренутку председавала Европском унијом, да се до краја 2024. отвори и кластер 3, до тога није дошло. Постоји могућност да Србија интензивира тему отварања кластера 3 од 1. јула кад председавање Европском унијом преузима Кипар. Због тога, али и других изневерених обећања Уније, евроскептицизам расте у државама Западног Балкана, а поготову у Србији. Једно од последњих истраживања које је спровео ИПСОС показује да се готово трећина становника противи уласку у Европску унију, а око 40% има позитиван став о ЕУ.^[2] Евроскептицизам је посебно изражен код младе популације код које доминира неутралан (41%) негативан (36%) став према ЕУ, показао је „Алтернативни извештај“ Кровне организације младих Србије (КОМС).^[3] Имајући у виду све ове бројке, приметна је јасна криза која постоји унутар Европске уније као последица различитих унутрашњих и спољнополитичких догађаја. Због тога је Европској унији потребна излазна стратегија из свих проблема с којима се тренутно суочава. Једно од могућих решења јесте одређена

[2] <https://www.kosovo-online.com/vesti/drustvo/istrazivanje-ipsosa-srbima-i-dalje-blize-rusija-i-kina-od-eu-za-razliku-od-ostalih-u>

[3] <https://europeanwesternbalkans.rs/istrazivanje-krovne-organizacije-mladih-srbije-sta-mladi-misle-o-eu-spoljnoj-politici-i-kosovu/>

врста интеграције држава Западног Балкана, пре свих Србије, Црне Горе и Албаније, али без добијања пуноправног чланства, већ би се оно стичало током година како се буду испуњавали потребни услови и стандарди. Европска унија на овај начин успела би да прошири своју интересну сферу на Западни Балкан и постала равноправни глобални „играч“ у борби за утицај на Балкану. Да постоји размишљања у овом правцу унутар бриселске администрације показују и честе турнеје по државама Западног Балкана две значајне комесарке Европске комисије, Каје Калас и Марте Кос, а први пут је на овом простору (у Тирани) организован и самит Европске економске заједнице. Додатни аргумент за могуће проширење ЕУ темељи се на чињеници да није примала нове чланице од 2013, када се прикључила Хрватска, и да је ово најдужи период у историји Уније који је протекао без проширења. Уз то, присутан је и велики број финансијских фондова које Европска унија издваја за државе Западног Балкана – последњи „Инструмент за реформу и раст за Западни Балкан за период од 2024. до 2027. године“ предвиђа шест милијарди евра за овај простор.^[4] То је још један од показатеља да ЕУ дугорочно види свој интерес на Западном Балкану и има жељу да се бави овим простором.

Последњих година највећи проблем који је Брисел упутио ка Београду била је политика

[4] <https://europa.rs/plan-rasta-za-zapadni-balkan/>

Србије према Русији, односно неувођење санкција Србије Русији због сукоба у Украјини. Ипак, имајући у виду да су се отворили преговори између руске и украјинске стране, може се очекивати да у догледном периоду дође и до трајног прекида сукоба што би довело да смањења тензија између сила и ублажило тренутну геополитичку поларизацију. Све то би се одразило и на „мање“ државе које би могле да воде самосталну и суверенистичку политику, у које свакако спада и Србија, после мало више од једне деценије. Уколико би заиста с тог аспекта дошло до смањење притиска на Србију, јасно је да би то подигло ефикасност „европског пута“ Србије.

Србија – главни регионални актер

Чињеница је да Албанија и Црна Гора имају благу предност у односу на Србију када су европске интеграције у питању, али то се не може сматрати јединим параметром када се посматра регионална позиција држава и јасно је да Србија, у овом тренутку, држи статус „регионалне силе“ због могућности да тренутно има добре односе са све три „глобалне силе“ (Сједињене Америчке Државе, Русија и Кина), али и другим значајним глобалним актерима као што су Француска, Немачка, Европска унија, Турска, Уједињени Арапски Емирати, Мађарска и други. Да се Србија посматра као „регионална сила“ показује смер политике

коју је заузела Трампова администрација према Србији, која на различите начине и потезима које води према Балкану покушава да развије добре односе са Србијом. Истовремено, било је приметно да је Београд рационалном политиком успео да смири тензије када се одвијала криза у Босни и Херцеговини и Републици Српској, после пресуде која је изречена Милораду Додику. На тај начин спречена је ескалација сукоба у једној мултикултурној и нестабилној држави као што је Босна и Херцеговини.

Не треба занемарити ни то да је Србија један од покретача иницијативе „Отворени Балкан“ (*Open Balkan*) која се реализује у сарадњи с Албанијом и Северном Македонијом. Кроз ову иницијативу развијен је мини-шенген између ове три балканске државе и омогућен неометан проток људи, робе, капитала и идеја, с тим што сами гранични прелази нису уклоњени, већ их је могуће проћи с личном картом. Као највећи бенефит за све грађане ових држава издваја се могућност да без икаквих ограничења и бирократских потешкоћа могу да се запосле у било којој од ове три државе. Жељу да се прикључе овом пројекту истакле су и Црна Гора и Босна и Херцеговина, чији су званичници у својству гостију присуствовали одређеним састанцима. Овакав вид сарадње веома је важан и кад је у питању даљи пут европских интеграција држава Западног Балкана, јер је то једна од најконкретнијих активности која показује да је на овом

простору могућа добросуседска политика, што је једна од темељних вредности на којима почива Европска унија. Још један пример добросуседске политике огледа се и у чињеници да је од 1. јула 2021. на снагу ступило укидање роминга у државама Западног Балкана. Уз то, дошло је до сарадње и у другим друштвеним областима између свих ових држава што ће бити крунисано заједничким организовањем Србије и Албаније Европског првенства у фудбалу за играче до 21 године 2027. године. Све то представља проактиван однос држава овог региона у европским интеграцијама и жељу да се достигне пуноправно чланство у Европској унији.

Закључак

Претходних неколико година биле су веома турбулентне на светском нивоу и довеле су до значајних промена. Србија је успела да иде укорак са свим тим променама и кроз различита друштвено-дипломатска деловања развила је своју „меку моћ“, која је произвела конкретне ефекте на поправљање међународне позиције и имиџа. Због тога је успела да истраје у својој политици неутралности, али и да високо на светској агенди постави теме које су стратешки циљеви. На тај начин могуће је да се оствари равноправност у преговорима с Приштином за даљи статус и положај Косова и Метохије, али и одређена врста

интеграција с Европском унијом. Све су то показатељи да наредних неколико година имају круцијални значај за Србију, јер мандат тренутне бриселске администрације истиче 2029, а Доналду Трампу 2028. године. Чини се да обе администрације имају разумевања за стратешке циљеве Србије и не желе да се „непријатељски“ односе према њој. Не треба заборавити на то да Србију чека један од најзначајнијих догађаја у њеној историји, а то је домаћинство ЕКСПО (EXPO) изложбе 2027. и то ће бити прилика да додатно учврсти своју геополитичку и регионалну позицију, али и да унапреди свој међународни имиџ који има значајну улогу у геополитичким односима. Како би Србија успела у свим тим активностима, неопходна је и унутрашња стабилност и зато је потребно развити одговорност код свих политичких актера и оних који претендују да то постану.

Литература

- Gaćinović, R. (2018). „Kraljevina Srba, Hrvata i Slovenaca – država bez pravnog temelja“. *Nacionalni interes*, 33(3), 109–126.
- Gajić, A. (2023). „Geopolitički položaj Srbije nakon otpočinjanja rata u Ukrajini – neutralnost i strateško odvracanje u kriznom kontekstu“. *Srpska politička misao*, 80(2), 53–74.

- Gordanić, J. (2025). *Ujedinjene nacije – uspon i pad jedne ideje*. Beograd: Institut za međunarodnu politiku i privredu.
- Huntington, S. P. (2004). *The clash of civilizations and the remaking of world order*. Braille Jymico Incorporated.
- Kolev, D. (2013). „Geopolitička moć: Prilog određenju pojma“. *Civitas*, 3(6), 227–251.
- Makinder, H. J. (1904). „The Geographical Pivot of History“. *The Geographical Journal*, 23(4), 421–437.
- Nye, J. S. (2004). *Soft power: The means to success in world politics*. Public affairs.
- Tuathail, G. O. (1999). „Understanding critical geopolitics: Geopolitics and risk society“. *The Journal of Strategic Studies*, 22(2–3), 107–124.

Интернет извори (линкови)

- <https://europeanwesternbalkans.rs/istrazivanje-krovne-organizacije-mladih-srbije-sta-mladi-misle-o-eu-spoljnoj-politici-i-kosovu/> (приступљено 8. јуна 2025).
- <https://europa.rs/plan-rasta-za-zapadni-balkan/> (приступљено 8. јуна 2025).
- <https://www.kosovo-online.com/vesti/drustvo/istrazivanje-ipsosa-srbima-i-dalje-blize-rusija-i-kina-od-eu-za-razliku-od-ostalih-u> (приступљено 8. јуна 2025).
- <https://www.politika.rs/scc/clanak/6426/usvojena-deklaracija-o-vojnoj-neutralnosti> (приступљено 8. јуна 2025).

Душан Ђурђевић

Универзитет у Крагујевцу

Економски факултет

Крагујевац (Србија)

ЕКСПО: будућност која је већ почела

Нема тих речи којима бих могао да опишем колика ми је заправо част што је Фондација „За српски народ и државу“ нама студентима пружи-ла могућност да као млади, перспективни људи и пре свега носиоци будућних промена, изразимо своје мишљење о једној од главних и најактуелнијих тема у овом тренутку. Сматрам да је ово идеална прилика да се чује глас студена-та, изнесу различити ставови, мишљења и различита виђења у вези са, могло би се слободно рећи, прекретницом будућег раста и развоја Републике Србије.

С обзиром на то да је први ЕКСПО одржан 1851. у Лондону, нашој држави је припала част да након 176 година од његовог настанка буде домаћин ове престижне манифестације. Наравно

да пут до овог успеха није био лак, али не кажу људи узалуд да „срећа прати храбре“. Србија је једина земља у Југоисточној Европи која се кандидовала да буде домаћин изложбе ЕКСПО 2027, након чега је успела да се издвоји међу осталим кандидатима и однесе победу, што показује колико је поверења завредила на глобалној сцени. Поред тога, ово је прави доказ да Србија није мала и да својим константним напорима, радом и трудом и те како има шта да понуди.

Имајући у виду да се на готово свим каналима информисања потенцира важност предстојећег догађаја ЕКСПО 2027, поставља се питање у чему се огледа његов значај. У питању је специјализована изложба светског карактера која ће бити одржана у Београду, почев од 15. маја и трајаће све до 15. августа 2027. године. Важно је напоменути да ће не само Србија већ читав регион Западног Балкана по први пут у историји бити домаћин једног овако престижног догађаја. Свакако, по свим параметрима, у питању је догађај великих размера – томе у прилог иде чињеница да ће Србија угостити преко 100 земаља из целог света и дочекати бројне посетиоце, како домаће, тако и стране. Захваљујући поменутој манифестацији, Београд ће за две године засигурно постати светска престоница образовања, културе и иновација.

Један од фактора који је у значајној мери помогао Србији да дође до победе јесте добро

осмишљена и формулисана тема манифестације, која потенцира значај игре, музике и спорта. Победничка тема гласи: „Игра за човечанство – спорт и музика за све“. Они мало знатижељнији ће се вероватно запитати зашто баш игра. Одговор је прилично једноставан, чак очигледан. Са сигурношћу се може рећи да је један од главних мотива ЕКСПО манифестација повезивање како људи и нација, тако и целог света, а управо је игра та која не зна за границе, културе и генерације, она једноставно повезује људе боље од било каквог језика. Играјући се, долазимо до решења која у значајној мери могу побољшати и унапредити квалитет живота будућних генерација. Кроз игру истражујемо, измишљамо и померамо границе, стварамо нове идеје и лепши свет. Наравно, подразумева се да игра није само забава, то је концепт који има своју тежину – игра је пре свега покретач напретка, људске повезаности и суштинских промена у целини. Сасвим извесно могу да тврдим да ће на изложби ЕКСПО 2027 игра обликовати будућност и то кроз разне идеје, открића, достигнућа и заједничке тренутке.

Оно што је још карактеристично за надлазећу манифестацију јесте чињеница да обухвата чак четири врсте програма: културни, бизнис, образовни и спортски, који ће омогућити да се сваки посетилац пронађе у нечему њему интересантном. На тај начин ће културни програм окупити музичаре, уметнике, књижевнике из целог света, али и све људе којима су ове

области у центру интересовања. С друге стране, бизнис-програм ће бити намењен свима онима који су заинтересовани за нешто озбиљније теме, попут иновација, одрживости, трговине и предузетништва. Пружиће могућност да различите државе, компаније и стартапови изнесу своја мишљења и своје перцепције о поменутој тематици. Када је реч о образовању, образовни програм ће бити од изузетног значаја за студенте и млађе посетиоце манифестације, јер ће присуствујући разним предавањима моћи да чују неке нове идеје и концепте, које ће изложити познати научници, мислиоци и иноватори. Наравно да ће саставни део манифестације ЕКСПО 2027 бити и спорт. Спортски програм ће бити одлична прилика да се кроз разне активности и игре повежу људи из целог света, свих узраста и генерација, а поред тога посетиоцима ће бити пружена и могућност да се упознају с најпознатијим спортистима на свету. Важно је разумети да ЕКСПО није само програм, већ га треба доживети као позив да осетимо како будућност може да изгледа, зато што ће бројне државе и индустрије имати могућност да представе решења која у значајној мери могу изменити и обликовати будућност. Једноставно речено, ЕКСПО 2027 ће бити изузетна прилика да се покаже моћ иновација, креативности и сарадње на светској сцени.

Неоспорна је чињеница да ће овај догађај донети Србији бројне користи и то на свим пољима.

Од великог значаја су засигурно дугорочни ефекти, као што је, на пример, прилив страног капитала у будућности, односно привлачење страних инвестиција, пре свега због поверења и сигурности, које ће наша земља да улива, јер ће овим глобалним догађајем свакако изградити идентитет земље којој може да се верује. ЕКСПО представља снажан подстицај инфраструктурном и економском развоју, како главног града, тако и целе земље. У склопу припрема радиће се на изградњи и модернизацији путне и железничке инфраструктуре, како би се остварила што боља повезаност с простором на коме ће се одржати изложба. Поред тога, свакако су најављени радови на изградњи и реновирању угоститељских објеката, ресторана и хотела, како би се посетиоцима пружио заиста лепо и пријатно искуство. Не треба занемарити ни чињеницу да ће грађевинарство као привредна грана доживети огроман раст, с обзиром на то да је планирана изградња бројних павиљона за земље учеснице и чак око 1.500 стамбених јединица у функцији смештајних капацитета за учеснике. Међутим, национални фудбалски стадион је нешто о чему се вероватно највише прича и то с разлогом, јер ће без сумње представљати праву туристичку атракцију. С обзиром на то да има капацитет седења од 52.000 места и да се његова градња одвија у складу с највишим стандардима УЕФА, пружиће Србији могућност да се у наредном периоду надмеће за домаћина највећих фудбалских такмичења.

Поред стадиона, у току је и изградња акватик центра који би требало да буде један од најсавременијих центара за водене спортове у Европи. ЕКСПО ће оставити наслеђе у виду нове инфраструктуре, јер се изграђени објекти након манифестације могу искористити у бројне друге сврхе, али ће засигурно оставити и видљив траг на начине размишљања и учења. Свеобухватно посматрано, допринос грађевинарству, туризму, хотелијерству и угоститељству ће бити непроцењив, што ће у крајњој инстанци свакако довести до повећања бруто домаћег производа. Поред тога што се проблему незапослености константно посвећује пажња, отварање нових радних места у поменутих областима додатно ће утицати на пад незапослености и резултирати бољим животним стандардом. На основу свега наведеног може се закључити да ће ЕКСПО дефинитивно обезбедити Србији снажан економски раст и развој у дугом року. Наравно да се, с друге стране, појављују и разни критичари који истичу да су учињена значајна улагања и сумњају у исплативост овог пројекта. Према мом мишљењу, Србија ће платити веома малу цену наспрам свих користи које ће остварити реализацијом пројекта ЕКСПО 2027, а између осталог не треба занемарити ни чињеницу да ће захваљујући овој манифестацији засигурно постати водећа земља у области иновација, одрживог развоја и међународне сарадње.

Дакле, може се закључити да ће предстојећа специјализована изложба обезбедити бројне

користи, како њеном домаћину, тако и свим учесницима и посетиоцима. Србија ће као организатор догађаја успети да поврати ако не све, онда значајан део начињених инвестиција, а поред тога, имаће и јединствену прилику да целом свету покаже да има изузетно богату културу и традицију. Неки од главних циљева манифестације ЕКСПО 2027 јесу унапређење међународних односа и јачање позиције Србије на глобалној сцени, као и да се кроз разне изложбе, бројна истраживања и програме обликује светла будућност. О томе да се у првом плану истичу будућност, иновације, модернизација и савремене технологије сведочи чињеница да ће, према најавама, сва возила у оквиру изложбе бити електрична и без возача. ЕКСПО 2027 ће свакако бити платформа на којој ће моћи да се представе нека од најзначајнијих и најсавременијих открића данашњице, имајући у виду да су изложбе овог типа у прошлости примарно служиле као главна покретачка снага неким револуционарним изумима у то време (телевизор у боји, телефон и корнет за сладолед само су неки од њих).

Овим писаним радом потрудио сам се да на сажет и разумљив начин изнесем своје мишљење о предстојећем догађају, који је значајан како за нас као државу или нацију, тако и за читав свет. Свесни смо чињенице да се данас све више тежи глобализацији, брисању националних граница, повезивању култура и нација,

и због тога манифестација ЕКСПО 2027, вођена идејом повезивања људи кроз музику, спорт, креативност, дијалог и иновације управо делује у том правцу. Овај глобални догађај је несумњиво резултат амбиција Републике Србије и може послужити као одличан пример да се напорним радом и трудом може постићи чак и наизглед недостижно, јер како се у народу каже „небо је граница“. Посвећеност Србије напретку, култури и јединству дефинитивно је видљива на сваком кораку, а ЕКСПО је прилика да додатно учврстимо репутацију и представимо се у најбољем могућем светлу. Између осталог, не треба занемарити ни то да наша земља има посебну обавезу да као домаћин манифестације све време буде на висини задатка како би оправдала указано поверење и постарала се да сви учесници и посетиоци понесу пуно лепих успомена и незаборавних тренутака. У сваком случају, ЕКСПО ће засигурно бити догађај који ће се дуго памтити и могу вам слободно рећи да га ја лично, а уверен сам и сви остали, с нестрпљењем ишчекујемо, јер је то пре свега искуство које мора да се доживи. На самом крају, нагласио бих да се у потпуности слажем са тврдњом да је ЕКСПО будућност која је већ почела и сматрам да је Србија одлуком да постане домаћин ове манифестације дефинитивно направила прави избор.

Алекса Миловановић

Универзитет у Новом Саду
Природно-математички факултет
Нови Сад (Србија)

Србија у светлу светских геополитичких промена

I. Увод

Савремени свет пролази кроз дубоке и комплексне геополитичке трансформације које рефлектују нову еру међународних односа. Конфликт у Украјини, који траје од 2022, представља прекретницу у безбедносној архитектури Европе и глобалним релацијама моћи, покрећући консолидовање НАТО и појачавање такмичења између великих сила. Истовремено, геополитички фокус све више помера ка Источној Азији, где Кина постаје главни актер са амбицијом да прошири свој утицај кроз економске и инфраструктурне пројекте широм света,

укључујући и балкански регион. Енергетска криза која погађа Европу, као и нагли пораст технолошких и безбедносних надметања, додатно утичу на глобалну динамику.

У овом сложенем и мултиполарном свету Србија се налази у јединственој позицији изазова и могућности. С једне стране, држава тежи ка интеграцији у Европску унију као кључном стратешком циљу, док, с друге стране, одржава блиске политичке, економске и енергетске везе с Русијом и Кином. Ова двосмисленост огледа се у бројним спољнополитичким дилемама и одлукама које утичу на њен положај у међународној арени. Овај есеј настоји да, кроз призму неореализма као водеће теорије у анализи међународних односа, истражи стратешке изазове и опције Србије у контексту:

1. Питања усклађивања са спољном политиком ЕУ у условима рата у Украјини; и
2. Растућег кинеског утицаја у Србији кроз економске и инфраструктурне инвестиције.

Водећи се овим питањима, покушаћемо да разумемо како мала држава попут Србије балансира између великих сила и покушава да максимизује свој национални интерес у условима структурне анархије и све израженије глобалне конкуренције.

II. Србија, ЕУ и рат у Украјини

Рат у Украјини представља најдубљу геополитичку кризу у Европи од завршетка хладног рата. Осим што је изазвао хуманитарну катастрофу и промену безбедносне архитектуре Европе, он је такође поставио низ сложених питања пред државе које се налазе изван формалних безбедносних савеза, попут Србије. Једно од централних питања за српску спољну политику јесте однос према Европској унији у контексту увођења санкција Русији и све чвршћег усклађивања са заједничком спољном и безбедносном политиком ЕУ (ЗСБП).

Да бисмо размотрили позицију Србије у овом погледу, ослонићемо се на неореалистички (структурни) приступ међународним односима, који заступају теоретичари попут Кенета Волца^[1], Џона Муршајмера^[2] и Стивена Валта.^[3] За разлику од класичног реализма, који наглашава људску природу и вољу политичких елита, неореализам фокус ставља на структуру међународног система – на анархију, одсуство централне власти и дистрибуцију моћи као главне покретаче понашања држава. У овом моделу државе се понашају рационално, настојећи да очувају сопствени суверенитет и безбедност у окружењу које је суштински

[1] Waltz, Kenneth N. *Theory of International Politics* (1979).

[2] Mearsheimer, John J. *The Tragedy of Great Power Politics* (2001).

[3] Walt, Stephen M. *The Origins of Alliances* (1987).

конкурентно и непредвидиво. Мале државе попут Србије немају луксуз да обликују систем, већ морају да се прилагођавају његовим доминантним силама – у овом случају Европској унији и НАТО на Западу, а Русији и Кини на Истоку.

Србија је од 2000. формално усмерена ка чланству у Европској унији. Потписивање Споразума о стабилизацији и придруживању (ССП) 2008. и отварање приступних преговора 2014. означили су евроинтеграције као јасан стратешки циљ. Међутим, током 2023. и прве половине 2024, Србија је наставила да одбија увођење санкција Русији, што је довело до појачане критике из Брисела, посебно након извештаја Европске комисије^[4] из новембра 2023. и препорука Европског парламента^[5] у марту 2024, где је наглашено да је усаглашавање са ЗСБП неопходно за наставак приступних преговора.

Из угла неореализма, ова амбивалентност није резултат ирационалности или идеолошког афинитета, већ рационалне процене трошкова и добити. Србија је у великој мери енергетски зависна од Русије (поготово у домену природног гаса и нафтних деривата), као и политички – Москва је један од ретких гласова у Савету безбедности УН који подржава територијални интегритет Србије у вези с Косовом. С друге стране,

[4] Commission Staff Working Document. *Serbia Report* (2023).

[5] Резолуција Европског парламента о ситуацији у Србији након избора (2023).

Европска унија је далеко највећи трговински партнер Србије, најважнији инвеститор и донира значајна средства у процесу транзиције и реформи. На пример, у 2023. ЕУ је преко IPA III програма^[6] издвојила преко 180 милиона евра за пројекте у области владавине права, инфраструктуре и енергетске транзиције, а у фебруару 2024. одржан је састанак Поткомитета за истраживање, иновације, информационо друштво и социјалну политику између ЕУ и Србије.

Након фебруара 2022. ЕУ је више пута званично позвала Србију да се усклади са заједничком спољном политиком,^[7] укључујући санкције против Русије. Европски парламент и Европска комисија у својим извештајима^[8] за 2022. и 2023. годину подвукли су да је усаглашавање са ЗСБП кључни услов за наставак приступних преговора. Одговор Србије до сада се заснивао на стратегији „одлагања“. Дакле, формално остаје на путу ЕУ, али не предузима кораке који би трајно нарушили односе с Русијом. Овакво понашање је у складу с неореалистичком стратегијом балансирања, али у реалности све више поприма обрисе унутрашњег прилагођавања утицајнијим актерима на различитим фронтовима, без потпуног сврставања.

[6] Instrument for Pre-Accession Assistance III (2021–2027).

[7] Резолуција Европског парламента о примени ЗСБП (2023, 2024).

[8] Резолуција Европског парламента о Србији (2022) и Извештај Европске комисије о Србији (2023).

У међународним односима, веродостојност је капитал који државе тешко стичу, а лако губе. Србија се налази у све тежој позицији јер се од ње очекује јасно позиционирање. Одржавање неутралности у све више биполарном систему (Запад–Русија и Кина) постаје изазовно, ако не и неодрживо. Према неореалистичком тумачењу, дугорочно „седење на две столице“ води ка томе да обе стране почињу да сумњају у лојалност и предвидљивост државе која покушава да одржи еквидистанцу. Уз то, уколико Србија не демонстрира спремност да подели вредности и обавезе европске заједнице, може доћи до „замора“ ЕУ у односу на српске евроинтеграције, што ће отворити простор за геополитичко удаљавање и јачање алтернативних партнерстава која не захтевају демократске стандарде и правну транспарентност.

Суштински проблем са становишта неореализма јесте дилема суверенитета: „Како мала држава може да очува своју аутономију у свету у којем зависи од других за економску стабилност, енергетску сигурност и безбедносну подршку?“ Србија се налази у позицији ограничене стратегијске аутономије. Она покушава да „игра игру великих“, али без ресурса, алијанси и механизма моћи којима располажу велике силе. Неореализам нам показује да у таквом положају постоји стална напетост између тежње ка независности и нужности прилагођавања. У случају

Србије, рат у Украјини ту напетост учинио је драстично очигледном, јер избор више није бинарна одлука (ЕУ или Русија), већ питање преживљавања у свету у којем је простор за флексибилност драстично сужен.

Постоји мишљење да Србија може да остане неутрална, попут Швајцарске или Аустрије током хладног рата. Ипак, неореализам нас упозорава на то да је неутралност могућа само када је призната и прихваћена од великих сила – у супротном, она се тумачи као недостатак лојалности. Швајцарска је неутрална јер јој је то омогућено,^[9] не зато што је то једноставно одлучила. Србија, за разлику од тога, делује у окружењу где велике силе имају директне интересе, а њено „неопредељено“ понашање може бити перципирано као геополитичка претња, а не као стабилизујући фактор.

Током 2024. и почетком 2025. одржани су бројни сусрети и дипломатски преговори између представника Србије и ЕУ, укључујући и посету високе представнице ЕУ Кали Канингем у априлу 2025. с циљем да се убрза усаглашавање са ЗСБП. Ипак, Србија је још увек избегавала формалне санкције Русији, што је изазвало додатне тензије. У мају 2025. Европска комисија упозорила је на то да ће одсуство конкретних корака према усаглашавању са ЗСБП утицати на динамику приступних преговора.

[9] Бечки конгрес (1814–1815).

III. Србија и Кина

У последњој деценији Кина је значајно проширила своје присуство на Балкану, посебно у Србији, где је постала један од кључних економских и инфраструктурних партнера. Овај тренд није изолован, већ представља део шире кинеске геополитичке стратегије – иницијативе „Појас и пут“^[10] – кроз коју Пекинг настоји да повећа свој утицај у Евроазији и обезбеди приступ тржиштима, ресурсима и транзитним рутама. Из перспективе нео-реалистичке теорије међународних односа, присуство Кине у Србији не треба посматрати само кроз призму билатералне сарадње, већ као елемент глобалне конкуренције између великих сила – Кине, САД и ЕУ. Србија, као мала држава, није пасивни објекат овог процеса, већ настоји да активно користи кинеско присуство као инструмент балансирања у свом геополитичком маневрисању.

Кина је постала други највећи партнер Србије у инфраструктурним пројектима, од брзе пруге Београд–Будимпешта,^[11] до инвестиција у индустрију челика,^[12] рударство^[13] и изградњу путева.^[14]

[10] Belt and Road Initiative (2013).

[11] Уговор за српску деоницу потписан у вредности од 943 милиона евра (2019).

[12] Смедеревска железара HBIS за 43 милиона евра и инвестицију до 300 милиона евра (2016).

[13] Рударско-топионичарски басен Бор, 63% акција за 350 милиона долара (2018).

[14] Брза саобраћајница „Осмех Војводине“ и ауто-пут Београд – Зрењанин – Нови Сад (2023).

Укупна вредност кинеских инвестиција у 2023. износила је 5,5 милијарди евра, те очекујемо у 2025. да укупне инвестиције премаше 6,5 милијарди евра. За Србију ова средства представљају алтернативу западним финансијским институцијама, често мање условљену политичким и правним реформама. Неореализам ово понашање тумачи као рационалан одговор мале државе која користи присуство нове велике силе да смањи зависност од постојећих хегемона. У условима анархичног међународног система, где велике силе конкуришу за утицај, мала држава може максимизовати своје интересе тако што маневрише између конкурената. Самим тим, Кина није само економски партнер Србији, већ и средство за повећање маневарског простора у односима са ЕУ и САД.

Кинеска политика несупротстављања у унутрашњим питањима држава нарочито је привлачна ауторитарним или полуауторитарним режимима, јер не намеће услове у вези са демократијом, медијским слободама или владавином права. Ово је посебно важно за елите у Србији, које често доживљавају европске интеграције као процес који подрива њихову политичку контролу. Једноставно, Кина се перципира као партнер који доноси ресурсе, али не поставља питања. Из неореалистичке перспективе, ово није слабост већ логичан приступ велике силе: Кина делује у складу са својим интересом – економском експанзијом и геополитичким упливом – без обзира

на унутрашње вредности својих партнера. За Србију, сарадња с Кином омогућава унапређење инфраструктуре и економије, а да при томе избегне реформске притиске из Брисела.

Присуство Кине на Балкану, а посебно у Србији, изазвало је растућу забринутост у ЕУ и САД. Европска комисија је, у извештајима за 2019.^[15] и 2020.^[16] годину, указала на то да кинеске инвестиције могу довести до „дужничке зависности“, нетранспарентности у јавним набавкама и слабе контроле стандарда. САД су ишле и даље, упозоравајући на то да Кина користи „меку моћ“ и економски утицај за стратешке циљеве, укључујући изградњу 5G инфраструктуре,^[17] надзорне технологије и безбедносну сарадњу,^[18] због чега су САД покренуле иницијативу „Чиста мрежа“ ради заштите дигиталне инфраструктуре од кинеског утицаја.^[19] Дакле, Србија се све више налази под лупом. Иако формално није чланица ЕУ, она је део процеса придруживања и у том својству

[15] Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions – communication on EU enlargement policy (2019).

[16] Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions – communication on EU enlargement policy (2020).

[17] Council on Foreign Relations. *Is China's Huawei a Threat to U. S. National Security?* (2020).

[18] RAND Corporation. *China's Disappeared Uyghurs: What Satellite Images Reveal* (2021).

[19] U. S. Department of State. *Clean Network Initiative* (2020).

се од ње очекује одређена усклађеност са европским регулативама. У очима Запада, Кина представља конкурента који користи „економску дипломатију“ како би ослабио јединство и утицај ЕУ, а Србија је једна од главних тачака тог продора.

Положај Србије у кинеској стратегији има вишеструко значење. С једне стране, она представља логистичку тачку у „17 + 1“^[20] формату сарадње Кине и Источне Европе (који је у међувремену мењао број чланица). С друге стране, Србија је „геополитичка капија“ за кинески улазак у срце Европе – економски, али и у политичком смислу. Кина не пружа безбедносне гаранције Србији, али својим присуством индиректно оснажује српску позицију у преговорима са ЕУ. Неореалистички речено, Кина Србији не нуди савез већ „стратешко сидро“ које умањује хегемонију Запада и отвара нове опције. За малу државу у анархичном систему, управо та могућност избора представља главни ресурс.

Ипак, ова врста сарадње има и своје лимите. Прво, кинеске инвестиције у Србији често долазе у форми зајмова, што повећава јавни дуг.^[21] Друго, не постоји уравнотежена трговина, јер Србија много више увози него што извози у

[20] Cooperation between China and Central and Eastern European Countries (2020).

[21] Krstinovska, A. et al. *China's influence on the Western Balkans. EU accession process: Synergies and obstacles*. Wilfred Martens Centre for European Studies (2023).

Кину.^[22] Треће, стандарди рада и заштите животне средине у кинеским пројектима изазивају јавне протесте (у Бору, Лозници), што доводи до унутрашњих социјалних напетости.^[23] Из теоријског угла, неореализам нас упозорава на то да велике силе не инвестирају из алтруизма, већ ради пројекције моћи. Дугорочна сарадња с Кином може донети Србији и „стратешку зависност“ – не толико у формалном, колико у функционалном смислу. Како се глобални сукоб између САД и Кине продубљује, Београд ће се све више налазити под притиском да се определи.

Глобални поредак се убрзано трансформише из униполарне хегемоније у мултиполарну конфигурацију обележену конкуренцијом великих сила. У таквом систему, мала држава попут Србије мора поступати у складу са ограничењима и могућностима које јој структура система намеће. Политика „седења на више столица“, тј. балансирање између ЕУ, Русије и све више Кине – представља рационалан избор у датим условима. Србија покушава да капитализује конкуренцију великих сила, обезбеђујући себи економске, безбедносне и политичке бенефите без формалног сврставања. Међутим, како геополитичке тензије ескалирају, а глобални поредак се

[22] China – CEE Institute *The Deepening of Trade Cooperation between China and Central and East European Countries* (2019).

[23] Ivanović, V., Zakić, K. *Belt and Road investments in Serbia: Is China a new saviour or a new threat?* (2023).

фрагментира, простор за такво балансирање ће се све више сужавати.

Сарадња с Кином је у том контексту послужила као инструмент за проширење маневарског простора и диверсификацију партнера. Ипак, кинески утицај у Србији није неутралан – он производи економске, еколошке и геополитичке импликације. Србија неће моћи дугорочно остати у „сивој зони“ између блокова без последица, јер неореалистички поредак не толерише амбивалентност у ситуацијама растуће хијерархије и сукоба. Из неореалистичке перспективе, оптималан пут за Србију подразумева јасну процену релативних добити и трошкова сваке алијансе. Та процена мора бити хладна и лишена илузија. Уколико је главни циљ очување суверенитета, стабилности и економског развоја, онда спољна политика мора остати максимално флексибилна, али и свесна да дугорочно свако одуговлачење може смањити капацитет избора.

Србија се налази у геополитичкој ситуацији у којој није довољно бити објект историје, већ субјект који рационално управља сопственом позицијом. Неореализам нас учи да свет није вођен dobrим намерама, већ интересима и односима моћи. У том кључу, будућност Србије зависиће од способности њених лидера да тачно „измере“ тежину сваког партнера и процене правовременост одлука – не према симпатијама већ према хладној аритметици моћи.

IV. Закључак

Положај Србије у савременом мултиполарном свету показује колико је изазовно управљати националном политиком у окружењу које се непрестано мења и у којем велике силе доминирају. Рат у Украјини и све јача конфронтација између Запада, с једне, и Русије и Кине, с друге стране, створили су окружење у коме мале и средње, државе попут Србије, морају доносити изузетно пажљиве и промишљене одлуке како би сачувале аутономију и суверенитет.

Неореалистички приступ указује нам на то да Србија, као држава која није део формалних безбедносних савеза, већ жели да одржи баланс између свих главних актера, делује рационално у покушају да максимизује своје безбедносне и економске интересе. Политика „седења на две столице“ представља стратегију опрезног балансирања која има за циљ да одложи непријатељство с било којом од страна и истовремено сачува што више маневарског простора.

Међутим, ова стратегија није без својих ризика. Рат у Украјини показао је да је простор за такву двосмисленост све ужи. ЕУ све јасније инсистира на политичкој и економској конзистентности, посебно у контексту увођења санкција Русији, што отежава Србији одржавање блиских веза с Москвом. Истовремено, Кина као нови геополитички актер на Балкану нуди економске

могућности, али доводи и до пораста дуга, друштвених тензија и могућег стратешког ослањања. Српска позиција „стратешког сидра“ у односу на кинеске интересе пружа привремене користи, али и потенцијалне замке, јер дужничка зависност и ограничена транспарентност могу ослабити дугорочну државну аутономију. Истовремено, геополитички притисци из Брисела и Вашингтона подстичу потребу за јаснијим дефинисањем спољне политике, што ће у наредном периоду вероватно довести до појачаних тензија и унутрашњих политичких сукоба. У ширем контексту, Србија и друге мале државе у мултиполарном систему налазе се у положају у коме морају пажљиво мерити сваки корак у односу на велике силе које су у трци за глобални утицај. Неореализам их приказује као рационалне актере који максимизују свој опстанак и развој користећи доступне ресурсе, али и као жртве структурних ограничења која им намеће међународни поредак.

Лично сматрам да је позиција Србије у овом тренутку изузетно комплексна и да изазови не потичу само из спољних притисака, већ и из унутрашњих дилема око праваца развоја и идентитета земље у савременом свету. Верујем да Србија мора јасније артикулисати своје приоритете и више инсистирати на аутентичној „стратешкој аутономији“, која не значи изолацију већ способност да самостално и мудро бира своје partnere, водећи рачуна о дугорочним интересима и вредностима. Уколико се настави пракса површног

балансирања, ризик је да ће Србија постати само фигура у геополитичкој игри великих, без могућности да самостално утиче на свој развој.

Међутим, ниједна стратегија, па ни најрационалнија, не може бити потпуна без дубљег ослоња у култури, историји и самосвести народа. Култура сећања није прошлост коју чувамо ради сентименталности, већ темељ унутрашње снаге једног народа. Само онај који памти може знати куда иде. Слобода, у том смислу, није пука политичка категорија, већ суштинско право на избор вредности, партнера и пута, чак и када је он тежак. А национални идентитет, та сложена, често рањива, али драгоцен целина – није ретроградна категорија, већ нужни компас у времену када глобалне силе настоје да релативизују све што је посебно и различито.

Због тога сматрам да Србија мора улагати не само у институционално јачање, транспарентност и проактивну спољну политику, већ и у неговање културе сећања и подстицање грађанске зрелости. Само друштво које је свесно свог историјског искуства, које памти кроз шта је прошло и које јасно препознаје путеве на које не жели поново да крочи, може истински стремити слободи у пуном значењу те речи. Таква Србија, ослоњена на сопствене вредносне темеље и историјску свест, може израсти не само у самосталног и одговорног актера у међународним односима већ и у стабилан културни и политички ослонац у региону – државу која своју позицију гради на принципијалности, а не на подређености.

Ана-Марија Жокић

Универзитета у Новом Саду

Медицински факултет

Нови Сад (Србија)

ЕКСПО: будућност која је већ почела

У потрази за одговорима на кључне изазове с којима се данашњица сусреће, специјализоване изложбе представљају тачку сусрета не само иноватора већ и држава, нација и организација зарад уједињења с циљем проналаска решења. Временски период одржавања ових манифестација неретко обухвата и распон од три месеца, током којих је концепт изложбе фокусиран на одређену тему, како наводи Међународни биро за изложбе (франц. *Bureau International des Expositions* – BIE) [1]. Историја ЕКСПО (од француске речи *exposition* – излагање) манифестација датира из 1851, када је у Лондону, у Кристалној палати, по први пут, одржана Велика изложба. Тај догађај можемо посматрати као својеврсну прекретницу која је подстакла зачетак нове традиције

која и данас слави глобалну сарадњу кроз културну размену и технолошки напредак [2]. Као таква, ЕКСПО манифестација је постала платформа за дијалог, иновације и инспирацију, а утицај који остварује на економију, друштво и урбану трансформацију представља кључни аспект њеног историјског значаја. Пример за то јесу Ајфелова кула, изграђена 1889. када је Париз био домаћин ове изложбе и Атомијум у Бриселу, који је остао као подсетник на оптимизам послератног доба након изложбе која је одржана 1958. године [3]. Значајан догађај у сфери технологије забележен је 1893. на изложби у Чикагу, када је Никола Тесла, први пут, јавно демонстрирао бежични пренос електричне енергије и осветлио целу изложбу помоћу наизменичне струје [4]. Овакви догађаји, поред привлачења глобалне пажње, углавном са собом доносе и инфраструктурне промене. ЕКСПО 1970 у Осаки иза себе је оставио парк замка Осака као трајну заоставштину, док је ЕКСПО 2010 у Шангају, који је привукао 73 милиона посетилаца, позиционирао град као глобални центар иновација [5]. Балестер истиче да ЕКСПО изложбе, поред тога што подстичу економски развој, такође јачају међународни углед земаља домаћина [2]. У периоду од 15. маја до 15. августа 2027. Република Србија ће по први пут угостити специјализовану изложбу ЕКСПО 2027 под темом „Игра(ј) за човечанство: Спорт и музика за све“ [1]. Потенцијал спорта и музике да инспиришу, уједине и промовишу вредности попут

здравља и инклузивности, главни је мотив ове изложбе. Иако ће по први пут бити домаћин, Србија је својим претходним учешћем, 2010. у Шангају, привукла велику пажњу павиљоном инспирисаним пиротским ћилимом [5]. Сада, као домаћин, има прилику да се презентује као центар културе и иновација. Искуства других земаља указују на огроман потенцијал ове изложбе, о чему сведоче привредни раст и подстицај туризма, које је Дубаи доживео након што је био домаћин ЕКСПО 2020 [3]. Улога домаћина донеће у Београд велике промене попут изградње националног стадиона, новог сајамског комплекса и 1.500 стамбених јединица у Сурчину [6]. Поред тога што очекивани економски ефекат овог пројекта превазилази 1,1 милијарду евра, он уз себе доноси и нова радна места и унапређење инфраструктуре, што не само да ће унапредити Сурчин већ ће оставити трајни ефекат на читаву земљу [1]. ЕКСПО 2027 доноси прилику да се Србија позиционира као лидер на глобалној сцени, промовишући своје културно наслеђе и визију будућности. Кроз спорт и музику, земља ће послати снажну поруку о јединству и иновацијама, док ће инфраструктурни пројекти обезбедити просперитет за генерације које долазе.

У контексту урбаног развоја Србије, ЕКСПО 2027 у Београду добија на значају као подстицај за инфраструктурна улагања, с фокусом на планирану експанзију у подручју Сурчина. Суштинска

намера јесте да се овај простор претвори у мултифункционални комплекс, познат као ЕКСПО град, који ће се потом развијати у складу с принципима паметног града. Иако је дигитална инфраструктура основ за развој таквих заједница, савремени урбанизам, утемељен на европским и домаћим праксама, указује на то да су енергетска ефикасност и учешће грађана подједнако важни фактори [7]. Шангај је, након ЕКСПО-а 2010, искористио урбане пројекте да унапреди транспортну мрежу што је допринело развоју периферних делова града, док је употреба инфраструктуре изграђене за потребе светске изложбе, у виду пословног и стамбеног простора, пракса која је примењена у Дубаију [8]. Кроз досадашње примере ЕКСПО се све више показује не као пролазна иницијатива већ као развојни оквир с потенцијалом трајног утицаја на преобликовање урбаног и економског пејзажа Србије, постављајући основе за технолошки заснован и еколошки одржив развој. Појекат изградње прве линије београдског метроа постављен је као стратешки приоритет у оквиру актуелног урбанистичког плана, с обзиром на важност унапређења везе између центра града и међународног Аеродрома „Никола Тесла“ [1]. Унапређење мобилности и смањено загушење саобраћаја неки су од кључних аспеката који омогућавају одржив урбани развој. Изградња линије метроа не представља само одговор на дугогодишње инфраструктурне изазове,

већ омогућава позиционирање Београда као савременог и добро повезаног центра Југоисточне Европе [7]. Сличан ефекат постигнут је и у Бечу који је 1873, након ЕКСПО-а, поставио темеље савременог јавног превоза унапређењем свог трамвајског система [9]. Западна зона Београда, која се тренутно налази на маргинама градског развоја, реализацијом овог пројекта прерашће у нови центар друштвене и привредне модернизације [1, 6]. На тај начин, Сурчин постаје један од главних стубова раста које ће ЕКСПО 2027 поставити у Србији. Међутим, поменути пројекти, поред бројних предности са собом носе и одређене потешкоће. Интензивирање инфраструктурних разлика, узроковано централизацијом улагања и занемаривањем других делова града, представља један од потенцијалних изазова. Без целисходног учешћа локалне заједнице, убрзани развој може довести до нарушавања друштвене кохезије. Равномерни напредак урбаних целина, као једно од решења, могуће је постићи планском децентрализацијом у виду усмеравања инвестиција ка западној зони града [10]. Како би се избегла технолошка искљученост појединих група, услед увођења дигиталних иновација, неопходно је укључити грађане омогућавањем адекватне едукације. Такође, важно је да се одрживом развоју приступи и из угла еколошких, друштвених и економских аспеката, а не само инфраструктурним улагањима. Организација ЕКСПО-а

Србији пружа могућност да ову међународну манифестацију преобликује у пример одрживости, позиционирајући је као „најзеленију изложбу до сада“, како је то рекао Стојановић [11], и подстичући активније еколошко ангажовање свих који у њој учествују. Значај таквог подухвата проналази се у чињеници да је одрживост постала кључни аспект планирања великих догађаја са циљем смањења негативног утицаја на животну средину. Ефикасна рециклажа, коришћење обновљивих извора енергије и прорачунато управљање ресурсима, еколошки су принципи који могу значајно смањити емисију штетних гасова и количину отпада који настају током трајања изложбе [12]. Поред тога, промоцијом иновативних технологија и одрживих решења ствара се прилика за привлачење страних инвестиција и јачање сарадње са земљама лидерима у зеленој транзицији [13]. Дакле, Србија као следећи домаћин ове изложбе има могућност да постави нове стандарде за организацију великих догађаја, прилагођене еколошким принципима савременог доба. Недостаци, примећени приликом употребе традиционалног линеарног приступа економији, намећу потребу за увођењем ефикаснијих и одрживијих модела управљања ресурсима. Смањење емисије штетних гасова, оптимизацијом употребе ресурса, као и смањење отпада, рециклажом и поновном употребом материјала, принципи су на којима се заснива циркуларна економија [14].

Као велика међународна манифестација, ЕКСПО 2027 представља идеалну прилику за демонстрацију успешне примене модела паметне потрошње и циркуларне економије што би допринело зеленој транзицији и остварењу климатских циљева Србије [13]. Погоршање животне средине и климатске промене под директним су утицајем прекомерне потрошње природних ресурса и растуће количине отпада [11]. Ипак, недовољна свест јавности о овом проблему често спречава адекватну реакцију и примену превентивних мера. Самим тим, едукација грађана представља значајан алат у борби с климатским променама. Практични примери и визуелни прикази омогућавају лакше разумевање сложених информација о узроцима и последицама климатских промена. Конкретан пример успеха интерактивне едукације, кроз изложбени садржај јесу раније одржане изложбе у Националном музеју природе у Београду, које су повећале ниво информисаности посетилаца за око 30%, у периоду од годину дана [15]. Дакле, може се закључити да едукативни програми о климатским променама доприносе већем разумевању и интересовању људи за ову тему што има позитиван утицај на еколошку одговорност и активизам. Информисани појединци спремнији су да предузму иницијативу у заштити природе, чиме директно доприносе унапређењу квалитета живота у заједници кроз ублажавање последица

климатских промена. Међутим, сама реализација ЕКСПО-а носи потешкоће у погледу заштите животне средине. Један од главних изазова јесте потенцијални негативни утицај масовног догађаја на локалне еко-системе и квалитет ваздуха, услед повећаних емисија гасова с ефектом стаклене баште током изградње сајамског простора и одржавања манифестације. Потреба за великим инфраструктурним капацитетима, неопходним због очекиваног броја посетилаца, такође, носи изазове адекватне потрошње ресурса и управљања отпадом који, без имплементације одрживог модела потрошње и рециклаже, потенцијално могу довести до исцрпљивања средстава и повећања количине комуналног отпада. Реализација планираног концепта „најзеленије изложбе до сада“ кроз примену принципа циркуларне економије и енергетске ефикасности објеката, могуће је решење наведених, очекиваних, потешкоћа [16]. Поред тога, едукација грађана кроз интерактивне садржаје и изложбе допринеће дугорочној свести и ангажовању заједнице по питању климатских промена [1], услед чега можемо увидети да ова манифестација, заправо, представља стратешки корак Републике Србије ка међународној афирмацији одрживости, истичући одговорност како према природи, тако и према генерацијама које долазе [12].

Улога туризма у општем економском развоју државе, нарочито ако се говори у контексту локалних заједница и сектора услуга, представља

једно од централних питања стратегија савременог развоја. Неретко се дешава да се повећање броја туриста тумачи као својеврсни индикатор привлачности дестинације, или пак као подстицај за ширу економску активност. Прегледом података о туристичком промету у Србији током последњих година уочљив је тренд раста туристичких долазака из земље и иностранства, што остварује непосредан утицај на раст потрошње у локалним заједницама. Овај пораст доприноси отварању нових радних места, нарочито у сектору угоститељства, транспорта и малопродаје, чиме се додатно стимулише локална економија. Према Републичком заводу за статистику Србије, само у 2023. забележен је пораст од 11% у укупном броју туриста, што је резултовало повећањем прихода, у сектору услуга, за више од 9% док је у 2024. забележен раст од 8,4% у односу на исти период претходне године, при чему је од посебног значаја раст броја страних туриста, који указује на растућу атрактивност Србије као туристичке дестинације [17, 18]. Уопштено, може се рећи да туризам има снажан мултипликативни ефекат на економију, те уз правилно управљање и подршку државних институција, посебно кроз планиране инвестиције и промоцију, овај сектор може представљати одрживи модел економског развоја и стабилизације локалних буџета. Сходно томе, одржавање ЕКСПО 2027 у Београду можемо посматрати управо као вид планиране инвестиције, која ће отворити врата широком спектру

домаћих делатности, почевши од инфраструктуре и транспорта, преко туризма, па све до културних иницијатива. Званичне процене говоре у прилог могућности отварања више радних места, укључујући како директне послове, тако и индиректне у малим и средњим предузећима, за време припрема и трајања саме манифестације [19]. Поред инфраструктурних улагања, ЕКСПО као међународна манифестација подстиче и развој туристичке понуде Србије чиме остварује допринос у јачању међународне препознатљивости земље.

Искуства других држава домаћина показују да овакви догађаји остављају снажан економски траг, уколико су стратешки интегрисани у националне развојне планове. Стога, ЕКСПО 2027 не представља само међународно признату манифестацију, већ и прилику за системски развој Србије који превазилази оквире самог туризма. Битно је поменути и значај ове изложбе у контексту јачања међународних пословних контаката и прилива страних улагања. У данашњем глобализованом свету земље које успешно повезују туристичку понуду с привредним интересима стварају чвршће економске темеље и осигуравају свој развој. Србија, као држава у транзицији, препознаје и прати ову синергију кроз пројекте попут ЕКСПО изложбе [20]. Важност улагања у инфраструктуру, дигитализацију и повезивање туризма с другим секторима, попут грађевинарства и транспорта, огледа се у њиховом мултипликативном ефекту на економију [21]. Туризам,

стога, не треба посматрати искључиво као сектор забаве или рекреације, већ као стратешки алат који кроз развој међународних пословних контаката и улагања доприноси укупном економском просперитету земље. Међутим, као потенцијални изазов јавља се могућност појаве привременог економског раста о чему сведоче искуства претходних светских изложби. Суштина проблема лежи у повећаној запослености и потрошњи које су временски ограничене трајањем догађаја, без дугорочног ефекта на тржиште рада. Решење овог изазова лежи у планском усмеравању инвестиција ка одрживој инфраструктури и пројектима који ће имати трајну функцију. Такође, нагли прилив туриста може довести до преоптерећења локалних ресурса и тиме изазвати пораст цена и утицати на квалитет живота становништва. Превазилажење ових ефеката могуће је уз дигитално управљање токовима посетилаца и проактивно укључивање локалне заједнице у просторно планирање. Коначно, важно је обезбедити учешће домаће привреде у реализацији пројекта, кроз подстицаје, како би ефекти остали у националној економији и после завршетка изложбе.

ЕКСПО 2027 представља јединствену шансу за Србију да потврди свој значај на међународној сцени и позиционира се као лидер у Југоисточној Европи. Како је наглашено на званичном сајту EXPO Belgrade 2027, ова манифестација превазилази оквире традиционалног сајма и постаје

глобална платформа за представљање иновација, одрживих решења и унапређење међународне сарадње у складу са савременим изазовима. Бити домаћин ове специјализоване изложбе Србији ће донети бројне промене попут модернизације саобраћајне, енергетске и дигиталне инфраструктуре, као и подстицаја туризму, култури и креативним индустријама. Уз промишљено и одговорно управљање, позитивни ефекти ЕКСПО-а могу превазићи сам догађај и постати окосница дугорочне трансформације друштва и привреде. Међутим, успех ове изложбе не лежи само у амбициозно постављеним циљевима, већ у посвећеној, добро испланираној и савесној реализацији за чије је остварење неопходна синергија свих актера, институција, правног и пословног сектора, цивилног друштва и грађана. Уз отворени дијалог, адекватно управљање средствима и поштовање принципа одрживости, могуће је избећи грешке претходних изложби које су остале упамћене по нереализованим обећањима [22, 23]. Зато ЕКСПО 2027 не треба посматрати само као престижну прилику, већ као огледало институционалне зрелости и друштвене одговорности Србије. Иако су улози велики, потенцијалне користи могу бити вишеструко веће. Промоција универзалних вредности инклузије, толеранције и одрживог развоја под слоганом „Игра(j) за човечанство: спорт и музика за све“ као и поступање с интегритетом и визијом, поред међународног признања, може донети

донети дугорочну корист за генерације које долазе. Дакле, ЕКСПО 2027 није само догађај, ЕКСПО 2027 је тренутак у ком Србија може показати да не прати свет, већ да активно учествује у његовом обликовању.

Литература

1. Expobelgrade2027.org. [homepage on the Internet]. Београд: expobelgrade2027.org; 2024 [приступљено 29. маја 2025]. Доступно на: <https://expobelgrade2027.org>.
2. Balester P. *The impact of EXPO exhibitions on host countries*. Journal of Global Events. 2020; 15(3): 45–60.
3. Bie-paris.org. History of expos [homepage on the Internet]. Париз: BIE; 2023 [приступљено 29. маја 2025]. Доступно на: <https://www.bie-paris.org/site/en/expos/about-expos/history-of-expos>.
4. Carlson W. B. *Tesla: Inventor of the Electrical Age*. Princeton University Press; 2013.
5. Chen Y., Zhang L. *Urban transformation through EXPO: Case studies of Shanghai and Dubai*. Urban Studies Journal. 2022; 59(4): 789–805.
6. Srbija2027.gov.rs. Skok u budućnost: EXPO 2027 [homepage on the Internet]. Београд: srbija2027.gov.rs; 2024 [приступљено 29. маја 2025]. Доступно на: <https://srbija2027.gov.rs>.
7. Радосављевић З. Урбани развој и планирање: изазови дигиталног доба. Београд: Грађевинска књига; 2020.

8. UAE Government. EXPO 2020 Dubai: Legacy Report. Abu Dhabi: Ministry of Cabinet Affairs; 2022.
9. Cohen J. M. *Urban transport and infrastructure planning: legacy of World Exhibitions*. Paris: UNESCO Publishing; 2016.
10. Вуксановић М. Урбанистичко планирање и паметни градови у Србији. Београд: Грађевинска књига; 2021.
11. Стојановић М., Петровић С. Заштита животне средине. Београд: Универзитет у Београду; 2019.
12. Јовановић Д., Петровић М. Екологија и заштита животне средине. Нови Сад: Факултет техничких наука; 2020.
13. Петровић М. Одрживи развој и екологија. Београд: Економски факултет; 2018.
14. Јовановић Д., Марковић И. Принципи одрживог развоја и екологија. Нови Сад: Факултет техничких наука; 2021.
15. Петровић Ј., Марковић М. Едукација о климатским променама кроз музејске изложбе: пример Србије. *J Environ Prot Educ*. 2022; 48(2): 112–119.
16. Министарство за заштиту животне средине Републике Србије. Национална стратегија одрживог развоја. Београд: Влада РС; 2021.
17. Mto.gov.rs. [homepage on the Internet]. Расте број страних туриста у Србији. Београд: Министарство туризма и омладине; [приступљено 8. јуна 2025]. Доступно на: <https://mto.gov.rs/vest/sr/6165/raste-broj-stranih-turista-u-srbiji.php>.
18. Републички завод за статистику. *Туризам и угоститељство у Републици Србији 2023*. Београд: РЗС; 2024.

19. Стојковић М. *Туризам и регионални развој*. Београд: Економски факултет; 2021.
20. Министарство за туризам и омладину. *Стратегија развоја туризма Републике Србије 2020–2025*. Београд: Службени гласник; 2020.
21. Димитријевић М., Бошковић Н., Тубић Ћурчић Т. Sustainable tourism in the function of economic development of the Republic of Serbia. *Tourism Int Sci Conf Vrnjačka Banja*. 2024; 8(1): 315–325.
22. Gold J. R., Gold M. M. *Olympic Cities: City Agendas, Planning, and the World's Games, 1896–2020*. 2nd ed. London: Routledge; 2016.
23. Roche M. *Mega-events and Modernity: Olympics and Expos in the Growth of Global Culture*. London: Routledge; 2000.

Катарина Миловановић

Факултет за дипломатију и безбедност
Београд (Србија)

Србија у светлу светских геополитичких промена

Увод

Геополитика се бави пре свега просторним политичким односима како између, тако и унутар држава, нација, али и других политичких актера где за свој примарни циљ има прерасподелу структуре политичке моћи у кључним светским регионима. Она служи као системски приступ на који начин и којим средствима је могуће извршити и утврдити зоне контроле и утицаја широм света.

Геополитички поредак јесте показатељ тренутне дистрибуције моћи различитих држава који формирају различити геополитички процеси чији су учесници геополитички субјекти који имају одређене афирмације и претензије, те према

тим интересима и концепцијама учествују у тим процесима и стварају геополитички поредак. Наравно, те концепције се могу преклапати, те различити субјекти могу имати различите тежње према истим просторима, што доводи до сукоба интереса, обично на рачун малих држава, али и безбедносних претњи различитих региона.

Свакако да је међународни систем увек представљао велику арену за борбу интереса и то неколицине великих играча на рачун малих. Питање је само по коју цену се та жртва приноси.

Балкан је још од почетка 20. века окарактерисан као буре барута или, како Мазовер наводи, *варварска Европа* – „дивље земље без закона између Јадранског и Црног мора“ (Мазовер: 2000, 14).

Одговарајућом анализом геополитичких одредница Р. Србије, као и дедуктивном применом Спајкманове теорије Римленда, циљ овог рада је-сте да се докаже основна хипотеза односно да Србија представља значајни геостратешки циљ доминантних сила.

1. Геополитичка школа САД

У развоју геополитичке мисли велику улогу одиграла је англосаксонска геополитичка школа. Оснивачима атлантизма сматрају се теоретичари попут Алферда Махана, Хелфорда Макиндера,

Николаса Спајкмана и Џорџа Кенана. Са преласком из 19. века у 20. век, основе теорија атлантизма добијају све већи значај. Време је показало да велики део теорија из прошлих векова и даље представља смернице вођења међународне политике с циљем глобалне владавине и контроле кључних тежишта светског поретка, те су и до дана данашњег применљиве и актуелне, уз све веће тектонске промене у пољуљаном међународном поретку односа снага нових и старих светских сила.

1.1. Разлике између Хартленда и Римленда

Макиндер разликује два појма – Светско острво, што представља копнени простор Евроазије и Африке, и Срце света, односно Хартленд – централни део евроазијског масива који обухвата Руску Федерацију, Казахстан, Узбекистан, Азербејџан и делове Туркменистана. Према томе, он је установио кратку формулу геополитике која гласи: „Ко влада Источном Европом влада Срцем света; ко влада Срцем света влада Светским острвом, ко влада Светским острвом, влада читавим светом (Исмаилов, Папава 2010, 86).“ Управо та владавина Срцем света постаје најважнији стратешки задатак сваке силе која има претензије ка глобалној доминацији. Он указује и на потенцијалне претње од могућег зближавања Русије и Немачке, што није страно русофобији

20. века. Био је и заговарач стварања такозваног санитарног коридора од земаља Централне и Југоисточне Европе у којој управо балканско полуострво има значајну улогу у обуздавању Русије.

Прилог 1. Макиндеров фокус на Pivot
(извор: Wikipedia, 2025)

За разлику од Макиндера, Спајкаман моћ схвата као „спремност једне државе да одбрани постојећу територију, освоји нову територију, али и као способност једне државе да одржи или побољша сопствену позицију у међународном систему равнотеже моћи у односу на остале државе“. Надовезујући се на Макиндерову теорију, он је уочио да је заправо сам концепт Хартленда прецењен, те његов фокус иде према Римленду. Од највећег геополитичког значаја јесте управо

тај приобални простор евроазијског копна, те он своје тежиште пребацује на њега и долази до своје формулације која гласи: „Онај ко доминира над Римлендом, доминира над Евроазијом; онај ко доминира над Евроазијом, држи судбину света у својим рукама.“

Прилог 2. Спајкманов значај Римленда
(извор: Fiveable, 2025)

Балкан поседује позицију евроазијске „копче“ која је изложена посебном културно-цивилизацијском клинчу где је настанак нових нација на постјугословенском простору испреплетен с бројним неусаглашеностима националних и државних граница, етничких сукоба, али и подложен

интересу великих сила које су веома свесне значаја Балкана ради остваривања светског утицаја (Бјелановић и др. 2022, 440).

2. Геополитичке одреднице Србије

Ако узмемо геополитички код као субјективно виђење сопствене позиције у односу на друге државе или политичкотериторијалне заједнице, Р. Србија је себе увек видела као неку врсту лидера у региону. Након уласка Републике Хрватске 2013. у Европску унију, она је засигурно узела предводничку улогу међу земљама Западног Балкана (новосковани геополитички ареал, који има свој нови политички и геополитички значај, а поред Србије чине га и Албанија, Северна Македонија, Босна и Херцеговина, Црна Гора), нарочито кроз различите иницијативе ЕУ, формиране понајвише вољом Немачке, за бржи регионални развој и ближу сарадњу држава овог региона, ка њиховом заједничком циљу – уласку у ЕУ. На међународном плану, Р. Србија је свесна тога да не може постати један од глобалних лидера с обзиром на средства, ресурсе и позицију, али је свесна и свог партнерског потенцијала који се одражава кроз вођење њене спољне политике – вечитог балансирања између Истока и Запада.

Како је геополитичка константа дубок и широк појам с обзиром на то да обухвата знање из историје, културе, традиције једног народа, тако и наша држава има изузетно богату и бурну историју, али и традицију и културу, коју, вероватно, памти много више него неке велике водеће силе, те се неретко позива и ослања на њу. Спастијална генеза као термин који објашњава сложен културно-историјски концепт настанка једне земље значајније је изражен код балканских народа него што би то био случај у развијенијим државама Западне Европе. Овај феномен могућа је последица сложених политичких односа са којима су се балкански народи суочавали, те више били принуђени да науче шта је оно што представља њихов идентитет, како би га и очували.

Када је геополитичко окружење у питању, Р. Србија се не може похвалити завидним положајем када се узме у обзир оно што га чини, односно геополитички субјекти, геополитички процеси, геополитичке концепције, као и геополитички поредак, јер како и Шушић запажа: „Као историјска раскрсница путева, Балкан је био и место сусрета и преплитања различитих цивилизација, култура, религија, нација, али и њихових сукобљавања све до ратних окршаја који су остављали дубоке трагове и били сметња развоју аутохтоних односа међу балканским народима с препознатљивим заједничким регионалним обележјима“ (Шушић 1995: 267).

3. Глобалне силе

Када су у питању глобалне силе, опште је познат пораст њихове воље за моћ, како је то Ниче окарактерисао. Уколико држава једном у својој историји стекне статус доминантне државе, глобалне силе или хегемона, мале су шансе да ће се одрећи такве „титуле“, јер она подстиче још већу глад за светском доминацијом и положајем у глобалном поретку. Оно што је још Џозеф Нај дефинисао као „меку моћ“, односно ширење утицаја једне државе индиректним каналима попут културе, економских односа зависности, конзумеризма, дипломатских притисака, данас представља прилагођенији пут ка остваривању утицаја једне државе на остатак света, управо због перфидног начина „колонизације“. За разлику од чисте демонстрације „тврде моћи“, какву је нпр. САД пројектовала ратовима у Вијетнаму или Кореји, па преко каснијих интервенција у Авганистану и даље на Блиском истоку покушала да оствари свој утицај, имало је дупло горе последице у очима јавности од „меке моћи“ која има далекосежније и, наизглед, бенигне последице (Лоу, 2013: 189–196).

3.1. Доминантне силе на Балкану

С обзиром на то да спаја Европу и Азију, за глобалне силе Балкан представља стратешки значајан

низ фактора копнених, водених и ваздушних комуникација, па тако разликујемо (Глишин, 2024: 274–276):

а) Копнену комуникацију: коридори 10, 9, 8, 7, 5 и 4 који воде преко Балкана;

б) Водене коридоре: од посебног значаја се издваја Дунав, као пловна река дужине 2.350 км која се даље повезује с Немачком, Аустријом, Мађарском, Словачком, Србијом, Румунијом, Бугарском и Украјином све до Црног мора и каспијског региона;

в) Поморску комуникацију: Балкан се налази и у близини важних поморских комуникација као што су Гибралтар – Малта – Суецки канал, а у ширем контексту обухвата и правац Атлантиско море – Индијски океан.

Као спона Средоземља и Централне Европе, с изузетном повезаношћу са Црним морем и каспијским регионом, Балкан је постао тежиште америчких интереса током деведесетих година 20. века (након распада Совјетског Савеза), када на веома кратак период добијамо глобалног хегемона. Униполарни међународни поредак на челу са САД био је кратког даха, али њихова жеља да за себе придобију што више земаља бившег совјетског блока остаје. Поред САД, значајан утицај на Балкану остварила је и Велика Британија, а у последње време све се више осећа обновљени утицај исламског фактора, начелно предвођен Турском, а потпомогнут

материјално и идеолошки од стране Саудијске Арабије, као нови правац неоисламизма.

За разлику од Запада, интерес Истока према Балкану одувек је био променљиве природе, у зависности од моћи Русије у датом тренутку. Он се пре свега заснивао на идеолошким елементима (очување социјализма за време Совјетског Савеза), цивилизацијским (најзаступљеније и најприхваћеније мишљење – стављање Руске Федерације на чело словенства и православља), али и стратешким у виду ограничења даљег стежања обруча око руске територије од стране САД, али и могућност изласка Руске Федерације на топло море, те и већи ангажман у светским пословима. Последња деценија показала је и четврти елемент економске природе – интересе Русије у домену нафтовода, гасовода и сл. Ова четири елемента данас видимо израженије у руским стратешким и геополитичким интересима у актуелним сукобима око простора Црног мора и каспијског региона пре него на просторима Србије.

3.2. Претензије великих сила на Балкану

Хантингтон уочава опадање капацитета војне, институционалне, политичке и технолошке моћи САД коју је поседовала почетком 21. века. На сцену ступају нове цивилизације – Русија, као представница православне цивилизације, не заостаје у војноиндустријском развоју у односу на Запад,

док Кина преузима апсолутни примат и постепено постаје технолошка сила број један.

Док азијске цивилизације не поседују овај дефицит, оно што је одувек представљало окидач за вођење експанзивне и врло агресивне и доминантне неоколонијалистичке глобалне политике САД јесте управо њихов недостатак природних и рудних богатстава, неопходних за високотехнолошки развој.

О томе да западни контингент, предвођен САД, не може више да интервенише на онај начин како је то чинио током деведесетих година прошлог века сведочи и актуелна ситуација у Украјини. САД губе контролу и примат над сопственим концептом Римленда у корист нових глобалних сила.

САД су увек, било самостално, или кроз НАТО (енгл. *North Atlantic Treaty Organization*) структуре, подржавале не само осамостаљивање КиМ већ и њихово припајање идеји Велике Албаније британско-амерички оријентисане, која ће увек моћи да дестабилизује Европу у складу с геополитичким циљевима САД. Активном спољном политиком коју наша држава води, нарочито током актуелног сукоба у Украјини, видимо да и упркос уласку бројних земаља у окружењу у НАТО структуре, стварања нових војнотехничких споразума у региону и све већој наклоњености Хрватске НАТО-у, Русија и даље има своје „пелцере“ на овом простору.

Русија, с друге стране, од доласка Владимира Путина на место председника, свесна да је изгубила улогу велике силе, покушава да поврати понос и спољнополитички се редефинише ради повратка на међународну сцену након неуспеле транзиције коју је покушао да спроведе Јељцин. У тим моментима јасно се показало да Балкан игра стратешки битну функцију колико САД, толико и Русији, што је Р. Србији ишло на руку, јер у Русији види силу заштитницу која јој, својим статусом у међународним организацијама, али и све бољом позицијом у међународном поретку услед муњевитог технолошког напретка и богатстава, може повратити интегритет, те и утицати на будућност решавања проблема Косова*. Актуелна сарадња Србије и Русије, нарочито на енергетском пољу и у области војнотехничке сарадње, показује да упркос бројним сукобима које Русија тренутно води у каспијском региону, она и даље гаји интересе према Балкану.

Иако се тренутни сукоби не дешавају на нашим просторима, геополитичке последице рата у Украјини осећају се и у Р. Србији. Актуелни рат чини даље константно надметање руско-америчких геополитичких циљева, те стране претензије и интереси погађају и нашу државу да се прикључи „западном фронту“, што даље утиче и мења геополитичку стварност Р. Србије, а национални интереси стављају се у озбиљну кушњу. С друге стране, САД је добила нове-старе конкуренте на глобалном нивоу. Наиме, све тешња

сарадња и мање-више усклађени спољнополитички и геополитички ставови Русије и Кине не иду наруку интересима САД, нарочито када се узме у обзир економско присуство Кине, не само на Балкану и у Р. Србији, већ и бројне инвестиције широм Европе, а понајвише у Немачкој, на чију подршку и послушност САД увек, макар прећутно, рачунају. Наравно, и то приближавање Србије Истоку, нарочито кроз трговину и кинеске инвестиције, односно економску сферу, утиче на геополитичке сукобе интереса које САД имају, те настоје да блокирају могући продор Русије и Кине на ове просторе, и настављају да форсирају евроинтеграције.

Немачка, као стара-нова геополитичка сила, свакако да је најзаслужнија за полет које је доживела ЕУ. Наравно, не треба занемарити чињеницу да је Немачка држава која се у оквиру ЕУ највише пита и одлучује о даљем решењу статуса КиМ, те је и била иницијатор дијалога између Београда и Приштине у оквиру Бриселског споразума, што условљава да од њене воље зависе и геополитички интереси Р. Србије и статус КиМ.

3.3. Будућност могућих геополитичких односа Србије

Када је у питању ЕУ, Немачка води главну реч те наше чланство и будућа позиција умногоме зависе од њеног односа према нашој политици,

а врло вероватно ће и у блиској будућности бити апсолутно условљена проблемом КиМ. Оно што историчар Милорад Екмечић увиђа јесте да смо ми за Немачку „географски непријатељи“, те ретимистички фактор, а из овога јасно следи да оптимистичније стране о некој бољој позицији Србије бар у домену геополитичке усаглашености не може бити. За ЕУ је тренутно од великог значаја да одржи мир и стабилност на целом континенту, услед све већих неслагања с политиком САД, а тиче се рата у Украјини, јер су себе довеле у „вазални“ положај када су у питању НАТО снаге и одбрамбени капацитети. Ипак, Унија се данас носи с већим бројем проблема него икад – унутрашње неслагање око вођења заједничке безбедносно-одбрамбене политике, стање стагнације и умора од проширења, све већа унутрашња неконсолидованост, а након Брежита је и у стању дезинтеграције. У оквирима ЕУ, једино би усаглашавање ставова Немачке и Француске могло имати значајнији утицај на наш простор.

Оно што потенцијално иде наруку нашој земљи јесте начин на који је Украјина убрзано добила статус кандидата за чланство упркос њеној ситуацији, што, када се повуче паралела, значи потенцијално истовремено остваривање два геополитичка циља Р. Србије која су до данас била незамислива, бар по критеријумима ЕУ, а то су: одржавање КиМ под нашим суверенитетом и територијалним интегритетом без било каквих даљих уступака Албанцима и чланство у ЕУ.

Велика Британија, иако је изашла из Уније 2020, близак је партнер НАТО, те једино њеним додатним ангажманом могу се постићи неки од водећих циљева САД на овом простору, односно тотално заустављање продора руског утицаја, што може даље утицати и на ток односа целокупне ЕУ према Р. Србији и статусу КиМ, с обзиром на константне осуде међународне јавности политике Р. Србије према Русији и наставка међусобне сарадње, као и неувођењем санкција.

Оно што умногоме „диже цену“ Балкана, а све је актуелније питање, јесу и дугорочни стратешки планови у области енергетске безбедности доминантних светских сила, САД и Русије. Ту имамо и све веће присуство Кине, која својим мирољубивим развојем формира тзв. свилену концепцију – све већом економско-финансијском сарадњом, као и улагањима и инвестицијама, остварује све снажније утицаје на нашем простору, што је опет, шире гледано, више наклоњено Русији, с обзиром на њихову тесну сарадњу и вођење заједничких светских организација, које представљају озбиљну претњу западној сфери. Такође, не треба заборавити ни чињеницу је да од самог почетка агресије на Савезну Републику Југославију Кина подржавала интегритет Србије, те су и дипломатски односи увек били на високом нивоу, а сарадња је побољшана током последње деценије.

Напослетку, не треба занемарити ни утицај Турске која од деведесетих година 20. века води све агресивнију спољну политику усмерену ка

Балкану, тако да се оправдано говори о таласу јачања неоосманизма. То може имати изразито негативне последице с обзиром на то да Турска гласно подржава независност Косова,* али и улаже велике напоре у интеграцију муслиманског становништва на овим просторима, рачунајући и подршку Албанцима на КиМ, али и Бошњацима у Босни и Херцеговини, што се коси са српским националним интересима усмереним према КиМ и Републици Српској, и отежавају одржавање њеног положаја, али и српско даље повезивање с геополитички значајном Грчком и Северном Македонијом. У ком смеру ће се кретати турски утицај на подручје Балкана зависи и од односа НАТО према Турској, и могућег приближавања БРИКС-у (енгл. BRICS), што може резултирати утицајем на Балкан, али у смеру његовог приближавања Евроазији.

4. Закључак

Адекватном анализом актуелних геополитичких односа на Балкану приказаном у овом раду потврђена је основна хипотеза, односно да Србија представља значајни геостратешки циљ доминантних сила.

Приликом одређивања националних интереса, Р. Србија јасно остаје при ставу да је КиМ саставни део њеног ентитета, те су сви напори наше државе усмерени ка очувању територијалног интегритета, суверенитета и целовитости територије.

У том смеру Влада Р. Србије и представништво Р. Србије у међународним односима треба да наставе даљу сарадњу и продубљивање односа пре свега с Руском Федерацијом, ради очувања најважнијих националних интереса, али и да негују добросуседске односе с Немачком и Турском, као и да јачају економску сарадњу и привлаче кинески капитал за улагање у Р. Србију.

Литература

1. Бјелановић М. и др. (2022). *Разбијање Југославије и страдање српског народа*. Београд: Клуб генерала и адмирала Србије.
2. Глишин В. (2024). *Србија на западу*. Београд: Институт за политичке студије.
3. Исмаилов Е., Папава В. (2010). *Rethinking Central Eurasia*. Singapore: Central Asia-Caucasus Institute & Silk Road Studies Program.
4. Мазовер М. (2003). *Балкан кратка повијест*. Загреб: Средња Европа.
5. Шушић С. (1995). *Балкански геополитички кошмар*. Београд: Војна књига.
6. Лоу П. Е. (2013). *Медији и политички процеси*. Београд: Факултет политичких наука.
7. https://en.wikipedia.org/wiki/The_Geographical_Pivot_of_History; датум приступа: 25. мај 2025.
8. <https://library.fiveable.me/political-geography/unit-1/rimland-theory/study-guide/04x5dBlw0gOagASf>; датум приступа: 25. мај 2025.

Катарина Минић

Универзитет у Београду
Правни факултет
Београд (Србија)

ЕКСПО: будућност која је већ почела

Светска изложба, позната као ЕКСПО, одувек је представљала један од најзначајнијих глобалних догађаја који окупљају земље из целог света како би представиле своја достигнућа у науци, технологији, култури и уметности. Од прве изложбе одржане 1851. у Лондону, ЕКСПО је био платформа за иновације и размену идеја које су обликовале будућност човечанства. Данас, у доба брзих технолошких промена и комплексних глобалних изазова, овај догађај добија посебан значај као место где се сусрећу различити светови, културе и визије.

Београд ће 2027. бити домаћин овог изузетног скупа, а Србија ће по први пут у својој историји имати прилику да се представи као лидер у региону и као земља која жели да учествује у креирању глобалне будућности. Тема ЕКСПО-а,

„Играј за човечанство – спорт и музика за све“, рефлектује вредности јединства, иновације и солидарности, које су од пресудног значаја за наше време. Спорт и музика као универзални језици превазилазе границе и подсећају нас на заједничке вредности које деле сви људи, без обзира на различитости.

За мене, као студенткињу која живи у време великих промена, ЕКСПО 2027. није само догађај који ће трајати неколико месеци. Он је симбол почетка новог поглавља у развоју Србије и утицаја који млади људи могу имати на обликовање будућности. Ово није само прилика да покажемо шта знамо и можемо, већ и да учимо, сарађујемо и стварамо нове идеје које ће бити темељ одрживог развоја и напретка.

Историјски посматрано, светске изложбе су увек представљале више од обичних сајмова и презентација. Оне су биле искра технолошких револуција – од првог електричног осветљења, преко ванвременске Ајфелове куле, до најновијих достигнућа у области информационих технологија и одрживе енергије. Ове изложбе су пружале могућност сусрета људима из различитих делова света и стварале простор за размену идеја које су померале границе могућег.

Поред технолошког и културног значаја, ЕКСПО доноси и огроман економски импулс. Пример Шангаја 2010. показује како овако велики догађај може значајно повећати туристички промет и убрзати развој инфраструктуре.

За Београд, ЕКСПО-а је повод за нове инвестиције у јавни превоз, енергетску ефикасност, туризам и квалитет живота свих становника. Град ће бити модеран, функционалан и приступачан простор који ће служити и генерацијама које тек долазе.

Осим економске добити, ЕКСПО 2027. има и важну друштвену улогу. Повезујући људе кроз спорт и музику, овај догађај ће допринети јачању заједнице и подстицању позитивних вредности као што су ферплеј, тимски рад, толеранција и креативност. За младе људе то је прилика да се ангажују, стичу нова знања и постану део глобалне мреже иновативних мислилаца и стваралаца. У времену у коме су геополитички односи често нестабилни, а изазови попут климатских промена захтевају заједничко деловање, ЕКСПО представља и платформу за дијалог и сарадњу. Србија као земља која се налази на раскрсници путева Истока и Запада има прилику да се позиционира као мост између култура, економија и технологија. Ова изложба ће осветлити Србију као земљу отворену за нове идеје и спремну да преузме водећу улогу у региону.

За мене лично, ЕКСПО 2027. јесте више од догађаја – то је позив на одговорност и акцију. То је позив младима да се укључе у обликовање своје будућности, да не чекају да други направе промене, већ да сами постану носиоци иновација и прогреса. Србија има потенцијал да буде пример

модерне и креативне нације, а ЕКСПО је прилика у виду великог и комплексног догађаја који пружа могућност представљања, размене знања и сарадње на глобалном нивоу.

Осим тога, може се рећи да је ЕКСПО:

- ✓ прилика за економски развој (инвестиције, туризам, инфраструктуру);
- ✓ прилика за културну размену и јачање националног идентитета;
- ✓ прилика за дијалог између земаља и култура;
- ✓ прилика за младе да учествују у великим пројектима и стварању будућности;
- ✓ прилика да се Србија позиционира као модерна, отворена и значајна земља у свету.

ЕКСПО 2027. у Београду представља изузетну економску прилику за нашу земљу, која се не сме потценити. Организација овако великог међународног догађаја подразумева значајна улагања у инфраструктуру, транспорт, угоститељство и услужне делатности, што се у крајњем резултату претвара у развој и економски раст. Влада Србије и локалне управе препознале су потенцијал ЕКСПО-а као покретача инвестиција и економског раста и у складу с тим планирале су конкретне мере које ће ојачати и модернизовати Београд и целу земљу. Према проценама, улагања у инфраструктуру за припрему и реализацију ЕКСПО-а премашиће милијарду и по евра.

Ова средства усмерена су на изградњу нових саобраћајних решења, попут метроа, који ће у потпуности изменити начин кретања кроз град и решити дугогодишње проблеме са саобраћајним гужвама.

Поред метроа, планирана је и изградња националног стадиона и других спортских објеката, што неће бити само припрема за ЕКСПО, већ дугорочна инвестиција у спортску инфраструктуру која ће служити и новијим генерацијама. Улагања ће обухватити и хотеле, угоститељске капацитете, путеве и јавне просторе, што ће унапредити туристичку понуду Београда и Србије. ЕКСПО традиционално привлачи велики број туриста из целог света. Ради поређења, Шангај 2010. угостио је преко 73 милиона посетилаца, док је Милано 2015. привукао око 22 милиона људи. Ова искуства показују колики потенцијал за приходе и пословне прилике има једна оваква манифестација. Србија ће овим догађајем добити и већи светски утицај и видљивост, што може довести до повећања страних инвестиција и јачања позиције на међународној сцени.

Такође, важан аспект јесте и развој иновација и технолошких решења у оквиру ЕКСПО-а. Ово је прилика да се млади стручњаци и иноватори из Србије и региона укључе у глобалне токове знања и технологије, али и да широј публици приближе значајна достигнућа која могу утицати на будућност целог човечанства.

Поред тога, улагања у припрему ЕКСПО-а имају позитиван ефекат и на локалну економију и тржиште рада. Радови на инфраструктури, изградњи објеката, организацији и услугама доносе нова радна места и повећавају стандарде. Многи млади људи имаће прилику да се укључе у волонтерски рад, што је драгоцено искуство и прилика за лични развој. Оно што је најважније јесте да ће ЕКСПО 2027. бити темељ за будуће развојне пројекте и унапредити укупни квалитет живота како у Београду, тако и у читавој Србији. Ово је прилика да наша земља направи озбиљан корак напред и покаже да је спремна да се носи с највећим изазовима 21. века.

ЕКСПО 2027. у Београду представља више од економског пројекта – то је и изузетно важан културни догађај који може оставити дубок траг на српско друштво. Ова изложба има потенцијал да отвори врата нашој култури и вредностима пред светском публиком, али и да утиче на јачање националног идентитета и друштвене кохезије. Верујем да тема „Играј за човечанство – спорт и музика за све“ није изабрана случајно. Спорт и музика су универзални језици који повезују људе без обзира на националну, верску или језичку припадност. Они пружају простор за дијалог и разумевање, чиме помажу у превазилажењу подела и конфликта који су данас присутни на глобалном нивоу. За мене лично, ова тема симболизује наду у бољу будућност, у којој се кроз сарадњу и креативност могу решити многи

изазови. Културни садржаји на ЕКСПО-у пружиће прилику за презентацију српске традиције, уметности и савременог стваралаштва. Биће то прилика да свет упозна нашу историју и културу не само кроз музеје и изложбе већ и кроз живе наступе, радионице и мултимедијалне инсталације. Ово је значајно јер помаже у стварању слике Србије као земље која чува и негује своје наслеђе, али је отворена и према модерним утицајима.

Још важније, ЕКСПО ће дати простор младици – генерацији која треба да буде носилац промена у друштву. Већ сада су покренуте бројне иницијативе у оквиру припрема за изложбу које укључују студенте, младе уметнике, иноваторе и волонтере. Ово је шанса да се млади оснаже, стекну нова знања и вештине, али и да развију свест о својој улози у обликовању будућности. Друштвени значај ЕКСПО-а види се и у могућности да се Србија позиционира као место сусрета различитих култура и народа. У времену када су међународне тензије све израженије, овакви догађаји имају улогу мостова сарадње и разумевања. Србија може постати пример како мала земља може бити иницијатор позитивних промена и дијалога. На локалном нивоу, припреме за ЕКСПО стварају прилике за развој заједнице и побољшање урбаног простора. Реконструкција јавних површина, изградња нових објеката и уређење зелених зона доприносе бољем квалитету живота грађана. Ово није само припрема

за један догађај, већ стварање трајних вредности које ће Србији донети бољу будућност. С личног аспекта, као студенткиња која активно прати развој догађаја, доживљавам ЕКСПО као прилику да будем део нечега што је веће од свега што сам до сада видела. Осећам одговорност да учествујем, било кроз волонтерски рад, пројекте на факултету или иницијативе у локалној заједници. Верујем да ће нам ова изложба пружити шансу да покажемо свету нашу креативност, снагу и потенцијал за иновације.

Правни значај ЕКСПО 2027. из угла студенткиње Правног факултета

ЕКСПО изложбе спадају у манифестације од међународног значаја под окриљем Међународног бироа за изложбе (*Bureau International des Expositions*). Србија се овим позиционира као поуздан и пуноправан учесник у глобалним међународноправним токовима. Организација оваквог догађаја укључује усаглашавање бројних међународних уговора и протокола – од привремене примене закона, преко царинских олакшица, до регулисања правног статуса страних делегација и привремено запослених. ЕКСПО ће неминовно убрзати процес модернизације бројних закона – посебно у сфери грађевине, заштите животне средине, јавних набавки и интелектуалне својине. То ће имати дугорочни ефекат на

домаће законодавство и повећаће правну сигурност страних инвеститора. Чврсто верујем да ће доћи до правне еволуције у домену јавно-приватних партнерстава, јер ће многи објекти бити грађени управо по том моделу. ЕКСПО ће тестирати способност Србије да омогући инклузиван приступ догађају. То значи унапређење у области права особа с инвалидитетом, права на културу, права детета и слободу кретања. Као студенткиња права свесна сам да ће сваки аспект приступачности морати да буде усаглашен са стандардима Европске конвенције о људским правима и других међународних аката које је Србија ратификовала.

Као што свака држава има свој павиљон и делегацију, тако постоје и посебни дипломатски режими који се привремено примењују у оквиру изложбе. Регулисање имунитета, статусних права, па чак и решавање потенцијалних спорова биће у надлежности правних тимова. ЕКСПО тако постаје и правна школа у пракси, а за нас, младе правнике, то је непроцењиво искуство.

Геополитички значај и лична перспектива

ЕКСПО 2027. у Београду има велики геополитички значај који надмашује оквире једног уобичајеног међународног догађаја. Србија, као земља

смештена на раскршћу Истока и Запада, истовремено је и мост и простор сусрета различитих култура, економских и политичких интереса. Управо због тога, улога домаћина оваквог догађаја јесте шанса да се наша земља позиционира као стабилан и поуздан партнер у региону и шире. У последњих неколико година регион Западног Балкана пролази кроз бројне изазове – политичке тензије, економске проблеме и међународне притиске. У том контексту, ЕКСПО 2027. јесте једна од најзначајнијих платформи за промоцију мира, сарадње и дијалога. Привлачење светских лидера, привредника и уметника у Београд омогућава Србији да покаже своју отвореност и спремност на конструктивну сарадњу. Поред тога, позиционирање Србије као домаћина ЕКСПО-а побољшава нашу репутацију на међународној сцени. Примећено је да земље које организују овакве догађаје често добијају прилике за улазак у нове економске и политичке токове, али и повећавају свој утицај у глобалним форумима. Србија, кроз ову изложбу, добија шансу да истакне своје потенцијале и створи нова пријатељства и партнерства. С геополитичке стране важно је истаћи и улогу коју ће Београд имати као место сусрета различитих култура. У време када се свет суочава са све чешћим конфронтацијама и сукобима, догађаји попут овог догађаја служе као платформа за промоцију мултикултурализма и разумевања. Србија овим путем постаје пример како мали

регион може бити центар дијалога и сарадње, што је од изузетне важности за стабилност Балкана.

С личног аспекта, као студенткиња и млада особа, ова изложба за мене има и дубоко емотивно и мотивационо значење. Верујем да је улагање у овакве пројекте инвестирање у нашу генерацију. ЕКСПО ми пружа прилику да видим како моја земља може да се развија и мења набоље, али и да сам ја део тог процеса. Учествовање у припремама, било кроз волонтерски рад, академске пројекте или различите јавне активности, представља шансу да стекнем искуства и знања која ће ми бити корисна у будућој каријери. Такође, ова изложба ме инспирише да мислим шире и глобалније. Кроз призму ЕКСПО-а схватам колико је важно да Србија не живи у изолацији већ да активно учествује у светским токовима, пружа нове идеје и буде отворена за сарадњу. То ме подстиче да као део генерације будућности тежим знању, иновацијама и отворености према свету. Он је прилика за Србију да покаже своју снагу и потенцијале у сложеном геополитичком окружењу, али и шанса за мене и моје вршњаке да postanemo активни актери промена. Ова изложба је корак ка будућности која је већ почела – будућности у којој ми, млади људи, имамо кључну улогу.

Утицај на младе, образовање и колективни идентитет

Један од најзначајнијих аспеката ЕКСПО-а 2027. у Београду јесте његов утицај на младе људе. Свесна сам колико је важно да се образовање и културни догађаји повежу с реалним светским изазовима и приликама. ЕКСПО не представља само изложбу, већ и платформу за учење, иновације и умрежавање младих из целог света. Овакви догађаји омогућавају нам да ширимо своје видике и стекнемо искуства која ће нас обликовати као будуће професионалце и лидере. Посебно је значајна чињеница да ће у оквиру припрема за ЕКСПО бити организовани бројни семинари, радионице, али и волонтерске активности у које ће млади бити активно укључени. Ово није само шанса за стицање практичних знања, већ и прилика за развој међународне сарадње и културног разумевања. С аспекта образовања, ЕКСПО ће мотивисати универзитете и научне институције да промовишу интердисциплинарна истраживања, посебно у областима одрживог развоја, технологије и културе. Поред тога, ЕКСПО ће допринети и обликовању колективног идентитета Србије. У времену када се често говори о подељености и неповерењу у друштву, ова изложба може бити платформа за јачање осећаја припадности и националног

поноса. Презентовање наших достигнућа, историје и културних вредности светској публици створиће позитивну слику Србије, која ће нас свесније повезати као народ. Укљученост младих у овај процес је кључна – она нам пружа прилику да се осећамо као део нечег већег и важнијег. Такође, имајући у виду глобалне изазове као што су климатске промене, дигитална трансформација и социјална неправда, ЕКСПО представља и позив на акцију. Овај догађај нас подсећа да будућност није нешто што само долази, већ нешто што ми обликујемо својим поступцима и изборима. У том смислу, као студенткиња, осећам велику одговорност да учим, ангажујем се и допринесем друштву, јер ће управо наше генерације носити терет будућности. Све ово уверава ме да је ЕКСПО више од обичне изложбе. То је симбол новог доба у коме Србија има прилику да покаже своју снагу, иновативност и вредности. За мене је ова изложба подстицај и инспирација да будем активан учесник друштвених промена, да не останем пасивни посматрач већ да допринесем изграђивању боље будућности за све нас.

Улагања која ће се остварити кроз инфраструктуру и развој града, као што су изградња метроа и нових културних објеката, представљају основу за економски раст који ће дугорочно унапредити квалитет живота. Истовремено, ЕКСПО је и симбол промене у доживљају Србије – и изнутра и споља. Показаћемо да смо земља која има

шта да понуди: креативност, знање, гостољубивост и савремену визију. Учествовањем у припремама и реализацији ЕКСПО-а, ми стварамо услове за боље разумевање света, развој критичког мишљења и отварање ка новим идејама. У времену када се често сусрећемо с подељеношћу и неразумевањем, ова изложба је шанса да Србија постане пример како различитости могу бити мост, а не зидови. Верујем да ће управо то допринети јачању нашег националног идентитета, али и отворености према свету.

ЕКСПО 2027. није само будућност која ће се догодити 2027. године – то је будућност која је већ почела, у свакој улици Београда, у сваком студентском пројекту, у свакој младој особи која жели да допринесе бољој Србији. Сви ми који учествујемо у овом процесу имамо задатак да ту будућност не само сачувамо, већ и обликујемо с пуно одговорности, памети и срца. За моју генерацију ова изложба је позив на акцију – да будемо део нечега већег од нас самих, да радимо, учимо и верујемо у Србију која напредује не само на мапи већ и у свести својих грађана.

Петар Петровић

Универзитет у Павији
Павија (Италија)

Србија у светлу светских геополитичких промена

1) Увод

Циљ овог рада јесте да експликативно прикаже комплексност модерног спољнополитичког положаја Србије. Дубока поларизованост у свету и последична дихотомија на линији Исток–Запад којој сведочимо у последњих пар година дубоко су утицали на положај неутралних, малих држава. Као таква, Србија се нашла у јединственој геополитичкој ситуацији, сукобљена између свог географског положаја и значајних спољнополитичких аспирација које несумњиво има. Међутим, и поред географске припадности Европи и западним политичким структурама, врло сложена историја и однос колективног Запада према

Србији и њеним националним интересима допринели су геополитичком пивоту Србије, која се окренула Истоку у потрази за остварењем сопствених интереса. Први део овог есеја анализира кључне детерминанте спољне политике Србије и пружа увид у сву комплексност положаја наше земље. Затим, есеј анализира нову светску прераспodelу карата те пружа увид у динамику светских геополитичких збивања. Коначно, последњи део овог рада приказује данашњи геополитички положај Србије, потенцијале и перспективу неутралне спољне политике у свету који се мења.

2) Карактеристике спољне политике Србије

Како објашњава професор Висковић (2018), детерминанте спољне политике једне земље јесу сви чиниоци који утичу на креаторе спољне политике при избору циља и/или средстава. Он даље дели те детерминанте у четири групе, наводећи историјске чиниоце, чиниоце међународног окружења, устројство унутрашњег система и идеосинкратичке чиниоце. Уколико посматрамо српску спољну политику кроз призму ове дефиниције, добијамо изузетно интересантну и комплексну слику спољнополитичког положаја наше земље. С једне стране, бурно и негативно историјско наслеђе, у комбинацији с неповољним

међународним окружењем, представљају камен око врата и смањују маневарски простор доносиоцима одлука. Професор Ђукановић (2015) лепо појашњава да је, као резултат ова два чиниоца, српска спољна политика најчешће реактивна и одређена политичком ситуацијом, а не вођена дугорочном стратегијом. Улога историје од грађанских ратова деведесетих, нелегалне НАТО интервенције 1999, распада државне заједнице са Црном Гором па до једностраног проглашења независности јужне српске покрајине, и историјско наслеђе, где се Србија перципира као један од главних узрочника нестабилности у региону, умногоме су одредили правац и позицију Србије у униполарном светском поретку. Нестанак блоковске поделе и новоуспостављена доминација САД у међународној заједници умногоме су отежали ионако незавидну позицију Србије крајем 20. века (Vuković, 2023). С друге стране, уколико анализирамо чиниоце унутрашњег система, попут улоге националног идентитета и (не)институционалног оквира политичког система, у комбинацији с идеосинкратичким чиниоцима, попут улоге лидера и посебног идеолошког оквира, добијамо потпуно разумљиво балансирање између Истока и Запада у спољној политици наше земље (Visković, 2018).

Геополитички положај представља просторно позиционирање политичког субјекта (најчешће државе) у географским датостима,

тачније у постојећем окружењу и утицајима. Он представља спону између просторног положаја политичког субјекта и утицаја географско-политичких фактора на њега (Gajić, 2023). Важност геополитичког положаја Србије кроз историју најбоље је оличена у радовима енглеског официра Роберта Лафана, где је претпоставио Србе као „чуваре капије“ а за Србију експлицитно наводио како држи положај од светског значаја (Laffan, 1989). Ова перцепција геополитичке важности Србије и Балкана мора се разумети у контексту времена, с обзиром на то да се на овај простор у 20. веку гледало из перспективе Макиндрове теорије Хартленда,^[1] према којој Источна Европа одсликава Средишњу земљу, те ко надзире и управља њоме, тај влада целим светом. У том смислу Србија је, преко Моравско-вардарске долине (најкраћи правац који је повезивао Средњу Европу с Малом Азијом), представљала изузетно важан крак светских путева, који одваја Хартленд од приступа светским морима (Vuković, 2023). Управо због тога је и Јован Цвијић лепо приметио да је Србија саградила „кућу насред друма“ (Stojanović, 2012), због чега је у протеклим вековима често плаћала цену својег геополитичког положаја.

Од осамостаљења па до данас, српска спољна политика одликује се оном чувеном кованицом

[1] Mackinder, A. (1904). The Geographical Pivot of History. *The Geographical Journal*, No. 4, Vol. XXIII.

о „четири стуба“, чиме се јасно показују балансирајући карактер и прагматизам. Оно што не иде у корист Србији и овој неутрално-прагматичној политици коју води јесте пад стратешке важности Балкана, с обзиром на то да је тежиште главних геополитичких надметања данас у другим регионима. Упркос овој смањеној важности, те и смањеном утицају, Србија остаје изузетно погодно тло за остваривање геоекономских интереса великих сила (Tadić, 2020). Оно што је нужно напоменути, а тиче се спољне политике Србије од 2008. и једностраног проглашења независности јужне покрајине, проблем такозваног Косова и нормализација односа с привременим властима у Приштини прикачени су Србији као камен око врата. Баш као што је Ђинђић предвидео пре више од 20 година, ово што Србија проживљава данас с такозваним Косовом јесте бела смрт за српску државност (Ђинђић, 2003). У том смислу, једна од основних карактеристика модерне српске спољне политике јесте управо концентрисаност на косовско питање. Оно је изузетно важно и оптерећујуће за званични Београд, с обзиром на то да скоро све западне силе подржавају, финансирају или заговарају независност Приштине. Придруживање Европској унији назначено је као главни, или један од главних стратешких циљева Србије у сваком експозеу у протеклих 20 година (Ђинђић, 2001; Macut, 2025). У том маниру, а имајући у виду ставове политичких елита на Западу, па и

високих званичника ЕУ, може се поставити легитимно питање у вези са српским придруживањем Унији. Да ли нашој земљи треба политички отац са Запада, који ће зарад сопствених интереса занемарити кључне националне интересе Србије?

3) Геополитичка прерасподела карата

С крајем хладног рата и распадом Совјетског Савеза свет је ушао у нову, униполарну фазу. У последњој декади 20. и првој декади 21. века САД су у потпуности контролисале све критичне регионе света, те у овом периоду хегемонистичка позиција Вашингтона није могла бити доведена у питање. Униполаризам у међународним односима и аспирације званичног Вашингтона да своје потенцијалне супарнике потчини оваквом устројењу и динамици односа резултирали су обнављањем великих сила на истоку, па и њиховим партнерством. Како наводи професор Висковић (2018), од друге деценије 21. века структура међународних односа почиње да се мења а мултиполаризам замењује униполаризам и хегемонију Америке. Економски и војни успон Кине након светске економске кризе, заједно са јасном стратегијом ширења на запад, утицали су на промену наратива у стручним круговима,

где је почело све гласније да се говори о зачетку ере биполаризма или мултиполаризма (Vuković, 2023). Консолидација Русије и њен повратак на глобалну сцену оличен је у 2014. години када је Русија започела операције на Криму, а председник Путин јасно назначио да је „Запад превршио сваку меру“ (Masters, 2023). Док постоје разне школе мишљења о томе да ли се налазимо у биполарном или мултиполарном свету, чињеница је да више не можемо говорити о глобалној хегемонији Сједињених Држава, те да је униполарни моменат у свету прошао. У прилог овој тези иде и све већа забринутост колективног Запада о томе како се супротставити и смањити растући утицај двеју великих сила, Русије и Кине, које су се вратиле на међународну сцену с глобалним аспирацијама (Moritsch, 2022). С једне стране, колективни Запад на ову суштинску претњу по функционалност и опстанак система који је креиран од стране сопствених политичких елита, одговара хомогенизацијом и привлачењем преосталих неутралних држава под свој кишобран. Такође, једна од основних карактеристика читавог овог процеса јесте наратив „ја–други“, где се инсистира на јасној дистинкцији од својих источних супарника а поларизација по систему „с нама или против нас“ јасно показује забринутост западних политичких елита. С друге стране, Русија и Кина су, у светлу ових геополитичких развијања, знатно продубиле своје политичке, војне и економске односе. Може

се говорити чак и о некој врсти заједничког наступа на међународној сцени, када се разговара о круцијалним темама (Bakarr Bah, 2023).

Инвазија Русије на Украјину 2022. засигурно је одсудан тренутак у међународној расподели моћи. Како би то Насим Талеб (2007) сликовито описао, овај догађај представља „црног лабуда“ у међународним односима па свет након почетка овог отвореног сукоба двеју европских држава није више исти, нити ће бити у скорој будућности. За разлику од западних влада и заступника либерализма (Ikenberry, 2022; Stent, 2019; Hill i Stent, 2022) који су става да је главни узрок рата Путинова ирационална жеља за обновом руске империје, заступници реализма сматрају да је Запад одговоран за овај сукоб, те да је ставио Русију у позицију где је једина опција била сукоб (Mearsheimer, 2022; Kissinger, 2022). И док се колективни Запад, са САД на челу, бори за очување сопственог система доминације, за изазиваче с Истока ово је борба за потпуно нови међународни систем. У том маниру, Русија и Кина све гласније заговарају алтернативне међународне организације, попут БРИКС-а, где нуде прилику државама „глобалног југа“ да имају значајнији утицај на међународна дешавања (Stent, 2025). Према извештају с минхенске Безбедносне конференције (2025), чињеница је да се свет „мултиполаризује“, са знатно већим бројем државних и недржавних актера који траже начине да повећају свој утицај у свету који се мења.

Нова геополитичка прерасподела карата, чији смо сведоци, доноси знатно комплексније одnose али и знатно већи број актера који траже начине да прошире свој утицај. Рат у Украјини је, на изванестан начин, само метафора новонасталог геополитичког окружења, где уочавамо нове блоковске поделе које су убрзане овим сукобом (Vosquillon i dr., 2024). Мало више од 30 година прошло је од краја хладног рата и последњег реструктурирања светског поретка. У светлу свих чињеница, где се мисли на велики повратак Русије и Кине на глобалну сцену, на широку коалицију држава које су спремне да се успротиве оваквом устројењу и на убрзану мултиполаризацију планете, може се слободно закључити да је ова деценија пресудна у борби за ново реструктурирање светског поретка.

4) Неутрална или изолована: Србија у новом окружењу

Српска спољна политика се данас, у комплексном и дубоко поларизованом свету, више него икад мора базирати на виталним националним интересима, и радити на њиховом остварењу. Сва сложеност српске ситуације (Vuković, 2023) може се огледати у томе да се, паралелно с развојем прилика на глобалном нивоу, које несумњиво погодују српским интересима, геополитички и геостратегијски положај Србије

непрекидно усложњава и погоршава. Тако се у првом тому *Војне географије* наводи да су САД/НАТО запоселе „кључне геостратегијске тачке Балкана са којих је могуће ефикасно контролисати снопове важних трансбалканских директриса и геостратегијских праваца према истоку, северозападу и југоистоку“ (Gigović i Sekulović, 2012). Другим речима, Србија је скоро у потпуном окружењу НАТО-а, војног савеза који је на њу извршио агресију 1999. године. Оно што одликује модерну српску спољну политику јесте аспирација ка другачијем окружењу, те у том смислу оваква геополитичка ситуација погодује ширим циљевима званичног Београда. Маркантна црта њене спољне политике јесте ослањање на Исток (Кину и Русију) поред декларативног залагања за чланство у Европској унији (Đukanović i Dašić, 2024). Србија балансира, још увек успешно, између две сасвим супротне концепције, евроатлантске и евроазијске (Stojadinović i Rašković Talović, 2019). Док њени географски и геостратешки положаји указују на нужност прикључења евроатлантској опцији, историјско наслеђе и третман који Србија ужива у овим круговима спречавају било какву даљу интеграцију, штавише. Од земље која је себи поставила као кључни стратешки циљ придружење Унији, дошли смо до ситуације да се то чланство, поред чињенице да се неће догодити ни у наредних 10 година, перципира искључиво у декларативном смислу

те да се већина грађана противи даљој интеграцији (Rašeta i dr., 2023). Улога Запада у овом удаљавању Србије од себе несумњиво је велика, а огледа се већински у косовском проблему и наметима с којима се Србија суочава од стране западних партнера у вези с овим питањем. Исто истраживање (Rašeta i dr., 2023) указује на присуство изразитог антизападног сентимента, те ирационалних симпатија према партнерима с Истока, где се на потенцијално чланство у БРИКС-у гледа позитивније него на придруживање Европској унији.

Ови антисистемски сентименти у јавном мњењу Србије, али и знатном делу политичке елите, иако донекле разумљиви и оправдани, нису компатибилни са ситуацијом на терену. Један сликовити пример ове колизије жеља и реалности јесте покушај посете Сергеја Лаврова у јуну 2022, где ниједна од суседних земаља, које су све интегрисане у ЕУ/НАТО структуре, није одобрила коришћење свог ваздушног простора руском министру спољних послова (Maričić, 2022). Дојче веле (Deutsche Welle), немачко медијско предузеће, окарактерисало је овај догађај као моћну лекцију из географије, која је показала Србији где се налази и чијем свету треба да припада (Vuković, 2023). Дакле, Србија се, због свог неповољног геостратешког положаја, налази у ситуацији да не може потпуно суверено и независно да води своју спољну политику, а да

ће морати да приступи прагматичније и локалније остварењу својих националних интереса. Несумњиво је да се Србија неће, нити треба, одрећи својих источних партнера и да ће они остати од изузетне важности српским доносиоцима одлука. Такође, због свега наведеног јасно је да ће западни партнери наставити да имају велики утицај на спољну и унутрашњу политику наше земље, макар док је међународни систем функционалан на овим основама. Оно што Србија мора боље, и што може бити путоказ у времену великих геополитичких нестабилности, јесте продубљивање билатералне сарадње са суседним државама и јачање субрегионалних мултилатералних структура. Без обзира на то ко ће изаћи као победник у овом геополитичком превирању, Србија би овим путем знатно ојачала своју позицију у региону и смањила уцењивачки потенцијал који велике силе имају над њом.

5) Закључна разматрања

На основу свега наведеног може се закључити да је савремени спољнополитички положај наше земље условљен јединственом комбинацијом унутрашњих и спољашњих фактора, где се пре свега мисли на оптерећеност историјским наслеђем али и на тренутну геополитичку динамику у свету. Србија се, као „кућа на друму“, на раскрсници између Истока и Запада,

налази у невероватно захтевној позицији за једну малу државу. Условљена је да јој спољна политика константно буде балансирајућа. У том маниру, комплексност српског положаја јесте велика јер, с једне стране, географски и економски окренута Европи и западним партнерима, а, с друге стране, политички и културолошки често ближе Истоку, Србија своју политику неутралности мора искључиво базирати на остварењу сопствених националних циљева. Бурних 30 година Србије и Запада, где се првенствено мисли на наратив током ратова за југословенско наслеђе, на агресију НАТО и нарушавање територијалног интегритета и суверенитета Србије и на спонзорисање такозване косовске независности, дубоко су утицали на српски народ. У том светлу, одређена доза скептицизма и антагонизма према Западу и више је него разумљива. И поред тога, српска спољна политика показује озбиљну дозу прагматизма и флексибилности, те се оличи у настојањима српских доносилаца одлука да извуку максималне користи из односа с оба пола светске моћи. Нова прерасподела геополитичких карата, у којој је мултиполарни свет новоуспостављена реалност, носи озбиљне ризике по српски положај али и потенцијале, с обзиром на то да се маневарски простор Србије повећао у овим турбулентним временима. Оно што јесте озбиљан проблем по српско питање јесте нестанак неутралности и неутралних држава, услед дубоке поларизације сукобљених страна. Србија ће

морати да јасно одлучи коме ће се приклонити јер, у супротном, постоји реална опасност да неутралност постане синоним за изолованост и политичку немоћ. Оно што је несумњиво од кључног значаја за српску спољнополитичку будућност јесте дефинисање дугорочне стратегије, која ће поставити оквире за активно деловање на међународном плану, а све у складу с виталним националним интересима.

Референце

- Bakarr Bah, A. (2023, June 29). *The Ukraine War and Strategic Shifts in International Relations*. Www.leidensecurityandglobalaffairs.nl. <https://www.leidensecurityandglobalaffairs.nl/articles/the-ukraine-war-and-strategic-shifts-in-international-relations>.
- Bocquillon, P., Doyle, S., James, T. S., Mason, R., Park, S. & Rosina, M. (2024). The effects of wars: lessons from the war in Ukraine. *Policy Studies*, 45(3–4), 261–281. <https://doi.org/10.1080/01442872.2024.2334458>.
- Đinđić, Z. (2001). *Ekspoze dr Zorana Đinđića u Skupštini Srbije*. Srbija.gov.rs. <https://www.srbija.gov.rs/vest/344243/ekspoze-dr-zorana-djindjica-u-skupstini-srbije.php>
- Đinđić, Z. (2003). *Zoran Djindjic poslednji intervju*. YouTube. https://www.youtube.com/watch?v=a4__F3im7o0.
- Dragan Djukanovic & Marko Dasic. (2024). Serbia's positioning in the central European context: Between

- the „two/three“ concepts of Central Europe. *Medjunarodni problemi*, 76(3), 361–382. <https://doi.org/10.2298/medjp2403361d>.
- Đukanović, D. (2015). Spoljnopolitičko pozicioniranje Srbije (srj/scg) od 1992. do 2015. godine. *Međunarodna politika*, 1158–1159, 115–127.
- Gajić, A. (2015). Između evroatlantizma i evroazijstva – položaj savremene Srbije. *Kultura polisa*, 1 (2015), 1–23.
- Gajić, A. (2023). Geopolitical position of Serbia after the beginning of the war in Ukraine: Neutrality and strategic deterrence in a crisis context. *Srpska politička misao*, 80(2), 53–74. <https://doi.org/10.5937/spm80-44267>.
- Hill, F. & Stent, A. (2022, August 26). The World Putin Wants. *Foreign Affairs*. <https://www.foreignaffairs.com/russian-federation/world-putin-wants-fiona-hill-angela-stent>.
- Ikenberry, G. J. (2022, November 3). Why American Power Endures. *Foreign Affairs*. <https://www.foreignaffairs.com/united-states/why-american-power-endures-us-led-order-isnt-in-decline-g-john-ikenberry>.
- Laffan, R. G. D. (1989). *The Serbs: The Guardians of the Gate*. Dorset Press.
- Ljubomir Gigović & Dragoljub Sekulović. (2012). *Vojna geografija I*. Odbrana.
- Mackinder, H. (1904). The Geographical Pivot of History. *The Geographical Journal*, 23(4), 421–437. <https://doi.org/10.2307/1775498>.
- Macut, Đ. (2025, April 15). *Ekspoze Đura Macuta: Evo šta je rekao budući premijer*. B92.net; Ekspoze Đura Macuta: Evo šta je rekao budući premijer – B92. <https://www.b92.net/info/politika/121228/ekspoze-djura-macuta-evo-sta-je-rekao-buduci-premijer/vest>

- Maričić, S. (2022). Rusija, Srbija i Sergej Lavrov: Blokada Vazdušnog Prostora Susjednih zemalja Sprečila Dolazak Ruskog Ministra u Beograd. *BBC*. <https://www.bbc.com/serbian/cyr/srbija-61706492>
- Masters, J. (2023, February 14). *Ukraine: Conflict at the Crossroads of Europe and Russia*. Council on Foreign Relations. <https://www.cfr.org/backgrounder/ukraine-conflict-crossroads-europe-and-russia>.
- Mearsheimer, J. (2022, August 24). Playing With Fire in Ukraine. *Foreign Affairs*. <https://www.foreignaffairs.com/ukraine/playing-fire-ukraine>.
- Moritsch, S. (2022). *The geopolitical impact of the conflict in Ukraine*. KPMG International. <https://assets.kpmg.com/content/dam/kpmg/xx/pdf/2022/03/russia-ukraine-geopolitical-impact.pdf>.
- Munich Security Report 2025, Executive Summary. (2025, February 14). Securityconference.org. <https://security-conference.org/en/publications/munich-security-report-2025/executive-summary/>
- Nassim Nicholas Taleb. (2007). *The Black Swan*. Random House.
- Rašeta, D., Milić, D., Radnić, L., Kostić, M. & Mladenović, M. (2023). Globalna politika i javno mnjenje u Srbiji. *Novi treći put*. <https://istrazivanja.rs/wp-content/uploads/2023/07/Globalna-politika-i-javno-mnjenje-u-Srbiji.pdf>.
- Roberts, A. (2022). *There are three possible outcomes to this war: Henry Kissinger interview*. Henry A. Kissinger. <https://www.henryakissinger.com/interviews/there-are-three-possible-outcomes-to-this-war-henry-kissinger-interview/>.

- Stent, A. (2019). *Putin's World, Russia Against the West and with the Rest*. New York: Hachette Book Group.
- Stent, A. (2025, April 2). *How the war in Ukraine changed Russia's global standing*. Brookings. <https://www.brookings.edu/articles/how-the-war-in-ukraine-changed-russias-global-standing/>
- Stojadinović, M. & Rašković-Talović, V. (2019). Srbija i aktuelni geopolitički procesi na Balkanu. *Vojno delo*, 71(7), 28–37. <https://doi.org/10.5937/vojdelo1907028s>.
- Stojanović, M. (2012, March 16). *Prednosti 'kuće nasred druma'*. *Dnevni list Danas*. <https://www.danas.rs/ves-ti/drustvo/prednosti-kuce-nasred-druma/>.
- Tadić, V. (2020). Savremena geopolitička pozicija Srbije: pogled iz ugla klasične geopolitike. *Kultura polisa*, 17(43).
- Visković, I. (2018). Determinante spoljne politike Srbije: teorijski model i njegova primena. *Međunarodna politika*, 1169, 5–30.
- Vuković, N. (2023). Geopolitički položaj Srbije: „od kuće na drumu“ do „kuće u okruženju NATO“. *Srbi u vihoru TABACNI*, 51–73.

Наталија Томић

Универзитет у Београду

Факултет за специјалну едукацију и рехабилитацију

Београд (Србија)

ЕКСПО: будућност која је већ почела

Те среде, мени већ давног 21. јуна 2023, у маленој цимерској соби, међу гомилом кофера, торби и кеса, седеле смо нас четири и последњи пут делиле лангош. После четири године школовања, ђачки дом на будимпештанском Тргу ружа испраћао је још једну генерацију. Пажљивим слагањем, да не изгужвам свој труд, многобројне награде, дипломе, неискоришћену стипендију за мађарски универзитет, завршавам паковање и по ко зна који пут чујем реченицу: „Штета што идеш назад.“ Са осмехом, тек да им не нарушим илузију и узбуђење што остају да студирају у иностранству, скоро кроз шалу сам одговорила: „Не идем назад, ја увек идем напред.“

Путовања су била дуга, понекада су трајала и више од 10 сати, чекања на границама напорна, али могла бих да потпишем да пут од

Будимпеште ка Београду има мање километара него у супротном правцу. Као да постоји невидљиви магнет који све убрза. А Србија би ме сваки пут дочекала модернија и новија. Привилегија је понекад отићи да би човек много тога видео јасније када се врати. Тог јуна, враћала сам се потпуно сигурна да ме чека успешнији и лепши живот. Током пута читала сам вести на друштвеним мрежама „Милионери тражили благо 'Титаника' и нестали без трага, Нафтна мрља из Бугарске заустављена код Батајнице...“, чудне трагедије и проблеми а онда прочитам феноменалну вест „Београд тријумфује као домаћин ЕКСПО 2027“. У неверици, прочитам још једном. Ми, који вечно покушавамо, дајемо све од себе, увек играмо фер, а некако други, „они велики“ покупе славу... Успели смо!

Средином 19. века настала је манифестација под називом Светска изложба. Са седиштем у Паризу, а под надзором Међународне канцеларије за изложбе (БИЕ) окупља 98 држава чланица. Према правилима Међународне канцеларије, изложбе се, у новије време, организују у четири групе: светске, специјализоване, хортикултурне изложбе и Миланско тријенале. Прва изложба, тада заједничка за све, позната и као Велика изложба, одржана је давне 1851. у лондонском Хајд парку под називом „Велика изложба производа индустрија свих нација“. Организатори су били принц Алберт, супруг краљице Викторије (залагао се за реформе у образовању и укидање ропства),

Хенри Кол (дизајнер, писац, иноватор, креатор концепта слања божићних честитки), Френсис Хенри Егертон (теолог, познат као првокласни британски ексцентрик), сер Чарлс Дилк (барон, писац и енглески либерал) уз најистакнутије личности Краљевског друштва за уметност, економију и индустрију. Позив на учешће нацијама упутила је лично британска краљица Викторија. Одазвало се 28 држава а изложбу је посетило чак шест милиона људи што је за то време било једнако трећини становништва Велике Британије. Славни архитекта Џозеф Пакстон и инжињер Чарлс Фоџ за ту прилику конструисали су право грађевинско чудо тог времена. Дужине преко 560 и ширине скоро 140 метара, саграђена од метала и стакла, Кристална палата имала је велики утицај на развој модерне архитектуре.

Краљица Викторија је боравила и на другој изложби одржаној у Паризу 1855. године. Тај догађај је остао упамћен као прва посета неког британског монарха француској престоници после чак 400 година. Такође, памти се као манифестација на којој су посетиоци видели прву косилицу за траву и машину за шивење. Током наредних година и изложби представљени су многобројни изуми од којих су најзначајнији: телеграф, писаћа машина „ремингтон“, телефон Александра Бела, дизел-мотор, звучни филм, покретне степенице, рендген, телевизор, факс-машина и бежични телефон. И данас омиљени кечап, први пут је представила фирма „Хајнц“ на изложби у Филаделфији

1876. године. У Чикагу је, 1893, амерички председник Гровер Кливленд упалио 160.000 сијалица чиме је наизменична струја однела победу над једносмерном струјом. Цртани филмови о Микију Маусу први пут су приказани у боји на изложби у Бриселу 1935. године. Част да буду организатори и домаћини овог престижног догађаја до сада су имали: Беч, Филаделфија, Мелбурн, Барселона, Чикаго, Брисел, Сент-Луис, Лијеж, Милано, Брисел, Женева, Сан Франциско, Њујорк, Порт-о-Пренс, Сијетл, Монреал, Осака, Ноксвил, Ванкувер, Севиља, Лисабон, Хановер, Нагоја, Сарагоса, Шангај, Јосу, Астана и Дубаи. Исту част да се упишу на листу домаћина ових међународних манифестација с њима ће делити Београд и Јокохама 2027. а Ријад 2030. године.

Кроз историју ове манифестације, остављали смо посебан утисак као учесници и за то били награђивани. Прво учешће је било у Белгији, на изложби у Антверпену 1885. године. Краљевина Србија била је једна од 25 земаља учесница, а том приликом имала је 302 излагача који су освојили укупно 157 награда. На изложби у Паризу 1900, на обалама Сене, представили смо се павиљоном у стилу српско-византијске цркве. Укупно 186 медаља сведочи о квалитету бројних производа нашег порекла, као што су храна, вино, тканине, минерали... Једно учешће, које је и данас извор шале, јесте оно из Брисела 1958. године. Југословенски павиљон, са својих шест челичних

лукова који су представљали шест република, проглашен је за најелегантнији и најупечатљивији. Иако је због своје уметничке вредности добио златну медаљу белгијске круне, више је познат по томе што је надживео државу коју је представљао. Следеће учешће догодило се након девет година у Монтреалу. Југославија је била једна од 90 учесница а представила је сцене урбаног живота и два велика бисера архитектуре – брану „Ђердап“ на Дунаву и мост „Газела“ у Београду, који су тада били у изградњи. Када бих морала да бирам, најинтересантнији павиљон био би онај из Шангаја 2010. године. Република Србија доминирала је интересантном фасадом која је била мотивисана шаром с пиротског ћилима. Веома запажен наступ имала је и 2015. у Милану, док је Дубаи 2020. видео Србију кроз временску капсулу инспирисану винчанском културом. Слоганом из Дубаија „Србија ствара идеје – инспирисани прошлошћу, креирамо будућност“ као да смо широко отворили врата тој будућности.

„Србија је изабрана за домаћина међународне изложбе ЕКСПО 2027, победивши у сва четири круга гласања на Генералној скупштини Међународног бироа за изложбе у Паризу“, преносе светске информативне агенције. Једина држава Југоисточне Европе и један од пет кандидата поред САД, Тајланда, Шпаније и Аргентине, победила је у сва четири круга гласања. На простору бивше Југославије, у Србији, одржаће се

прва светска изложба. Емоције се преливају од неверице, поноса, среће... па до стрепње. Осећам се некако брижно, као родитељ који чека дете које полаже испит.

На припреми да Република Србија буде презентована на најбољи начин озбиљно се радило годину и по дана. Уложено је много рада, знања, креативности, енергије. Да су урадили врхунски посао, говоре резултати. На пријему поводом представљања презентације којом ће се Србија кандидовати за организацију Специјализоване светске изложбе ЕКСПО 2027, истакнуто је да можемо да понудимо здрав амбијент и идеалне услове за организацију једне овакве манифестације:

„Србија својом кандидатуром за организовање специјализоване светске изложбе ЕКСПО 2027 у Београду, кроз тему игре и спорта, жели да промовише дух сарадње, спортског и фер надметања и подстакне и себе и друге да свет виде можда на један другачији начин.“

Из мог личног виђења, у време када је немогуће не поменути политику, апсолутно бих је занемарила. Није то само зато што се никада не бавим темом за коју немам довољно знања, већ зато што сматрам да су увек битнији крајњи исходи него успутне станице и имена. Држава је сложена институција а добар политичар може бити само онај који из најгоре ситуације уме да извуче најбоље. Често то не разумемо. И то би било све што бих о тој теми рекла. Ипак, нешто

што многи сматрају политиком, несвесно мешајући знање и осећање, зове се родољубље. За разлику од политике, оно спаја људе. Као емоција, у различитим облицима налази се у нама. Чиста је љубав према свом народу, језику, држави, историји и култури. Одликује га поштовање, пре свега према себи, затим према другима, а обликује га и приврженост. Брани се кроз стваралаштво, од најранијих уметничких дела и манастира па до баште у којој једна бака брижљиво гаји поврће за своју породицу. Родољубље је вечна и ванвременска инспирација, мени свакодневна. Учим, радим, чувам... чак се упорно, свако јутро када долазим на факултет, и сваки пут када одлазим, јавим портиру, иако ме он од првог дана игнорише. Не, није то инат, бар не с моје стране, већ не дозвољавам себи да ме такве ситуације преваспитају. Има таквих примера још, иако смо сви, још као деца учили да је домовина „знање и васпитање“. О родољубљу може да се пева, можемо да се кунемо у њега и ратујемо у његово име, али право родољубље јесте када му свако да најбољи део себе. Србија је зрно на планети али мени која у њој живим, мени је цела планета. Не живим ја у њој привремено па да заборављам прошлост и занемарујем будућност. Не бих волела да моја два брата и ја, једнога дана, живимо на различитим крајевима света, да нам се деца упознају на летњем распусту, да се споразумевају на лошем матерњем језику...

Зато је важно што је баш Србија добила могућност да кроз ЕКСПО 2027 гради најбољу могућу будућност... Зато је мени важно...

Време у ком живимо називамо савремено. До тога смо дошли великим открићима, од структуре атома до молекула ДНК, сазнањима о свемиру и о трансплантацији органа, борбом против ропства и невероватних епидемија, женском еманципацијом и тријумфом медија и интернета. Али, за собом смо оставили и бројне ратове, де-хуманизацију, изневерена очекивања и еколошки суноврат. Каква ће бити будућност у великој мери зависи управо од нас самих. Тешко је поверовати да је тако једноставно а надасве тешко. Како данас живимо у умногоне наслеђеним околностима, тако ми сада неке градимо будућност. Често ми се чини да нимало нисмо свесни те одговорности. Неретко свет живи себично па су пружена рука за сарадњу, рад на економском и културном напретку, изградња, нова радна места и промоција здравог живота луксуз који ретки могу да приуште.

Након првог великог корака – кандидатуре и победе, треба оправдати очекивања. Пажљиво пратим припреме. На површини од 167 хектара у плану је изградња Националног стадиона, а уз њега низ сајамских хала, павиљона, комерцијалних објеката и смештајних капацитета. Све то морају да прате логистичка подршка, савремена технологија и сегменти безбедности. Када

погледам фотографије празног простора на ком се планира изградња, не могу да замислим да ће до 2027. све бити другачије. Остали садржаји који се граде изван ове локације додатно унапређују изложбу ЕКСПО али и целу Србију. Иако сваких неколико дана чујем да су у изградњи нова локација и објекат, за сада ми је омиљено међународно путничко пристаниште на Сави. Сваки град који је имао среће да настане на обали бар једне реке не сме да дозволи да ни један једини метар буде бескористан и запуштен. Лепоту коју река даје граду не може да замени апсолутно ништа.

Признајем, дешава ми се да не могу да ускладим планове за ЕКСПО и временски рок. Била бих неискрена ако бих рекла да не помислим да можда неће све бити завршено. Да ли су идеје изводљиве? Да ли ће све тећи по плану? Да ли је ово превелики изазов? Хоћемо ли 15. мај 2027. дочекати са завршеним објектима док мајстори задовољно стоје прекрштених руку, а очаравајући поглед на уредне улице, сређене фасаде и цвеће на балконима изазива прегршт емоција? Хоћу ли се тог јутра пробудити у граду који је постао јединствено место, концентрација уметности, спорта, кулинарства и бизниса? Питам се да ли ће те 2027, од 15. маја до 15. августа, гости бити безбедни и задовољни. Да ли ћемо стићи да им угодимо многобројним лепим стварима које нас издвајају – добром храном, архитектуром, културом, гостопримством, музиком...? И хоће ли гости стићи да бар једном с Калемегданске тврђаве уживају у

заласку сунца и то понесу у себи као искуство које никада неће заборавити? А када све прође, када испратимо учеснике и посетиоце, хоћемо ли одахнути задовољни и поносни? Утисци које гости понесу биће најбољи показатељ наше историје, политике и културе. Ако пожелe да се врате, да нас поново посете, да ли због посла или да доведу своју породицу и пријатеље, знаћемо да су заволели нашу аутентичност и осетили неоспорну магију. Нама који остајемо, осим осећаја престижа, остаје све што је изграђено, економски беневит и осећај успеха.

Садашњост, јун 2025. године, припреме су увелико у току, будућност је већ почела. Све се одвија по плану и у предвиђеном року. У току је гласање за имена маскота, дечака и девојчице у српској народној ношњи. Како наводи штампа, они нису само симбол већ лице изложбе, срце комуникације и најјачи визуелни елемент брeнда ЕКСПО 2027. „Саткани од игре која им даје супермоћ, они проналазе забаву где год се нађу. Њихова машта помера границе, а са тобом крећу у авантуру ка ЕКСПО 2027 Београд. Твоји нови пријатељи су ту“, поручили су организатори догађаја у Србији. За учешће у манифестацији до сада су се пријавиле бројне државе међу којима су: Кина, Русија, Сједињене Америчке Државе, Катар, Швајцарска, Италија, Француска, Немачка, Турска, Грчка, Кипар, Сејшели, Мадагаскар, Куба, Северна Кореја, Белорусија, Израел, Иран, Ирак, Тунис, као и најближе комшије, Босна

и Херцеговина, Црна Гора и Северна Македонија. Надам се и очекујем да ће се пријавити још држава, јер је ова специјализована изложба у Србији глобални догађај. Зову је и међународно призната изложба јер се одржава у интервалу између две светске изложбе. Иако је по обиму и трајању мања од светске, има исту важност за представљање иновативности и креативности. Све специјализоване изложбе које су се већ одржале угостили су милионе посетилаца. Према Париској конвенцији, ове манифестације илуструју одређену тему, односно, државе учеснице имају прилику да прикажу свој поглед на задату тему. Том приликом представљају своја највиша достигнућа. Посетиоци се на занимљив начин, кроз разне активности, упознају с решењима и одговорима на специфичне изазове с којима се човечанство суочава. Тема изложбе која ће се одржати у Србији, у Београду, коју сви с нестрпљењем ишчекујемо јесте „Играј за човечанство – спорт и музика за све“. У ово тешко и неизвесно време, пријатељска и добронамерна тема најбољи је подсетник на једине и праве вредности живота.

Будућност је као празна хартија. Рађа је жеља за успехом, расте кроз идеју, а уз упорност се постиже реализација. Од кога, када и како је потекла изворна идеја да Србија поднесе кандидатуру, она прва помисао и прва изговорена реченица, немам тачан податак. Волела бих да некад чујем ту причу јер је то прави моменат када је будућност

почела. Од тог тренутка отварају се врата за многе послове. Почиње да се ради на идејном решењу, маркетингу пројектима, градњи објеката, производњи грађевинског материјала, опремању објеката, потрошном материјалу, инфраструктури... Све фазе организације изложбе, од саме идеје па до промоције производа и остварених пословних сарадњи, доносе Републици Србији и Србима велики бенефит. Зар не желимо сви да живимо у модерној, стабилној и лепој држави? Осећај сигурности и припадности, понос на заставу и химну, љубав према свом народу, не могу се купити. То се гради и чува. Добар посао и оствариви планови за будућност, иако се често ослањамо на друге, траже и нашу одговорност. А све што смо наследили, свака стаза коју нам је неко раскрчио, вера у бољу будућност, заслужује недвосмислено поштовање.

Иза сваке изложбе одржане негде у свету остала је заоставштина. То је она лакша и лепша страна. Изложбе трансформишу државу, град, индустрију али и свест људи. Неке од успомена које су и данас светске атракције јесу: Ајфелова кула у Паризу, грађевина Атомијум у Бриселу, споменик „Радник“ и колхозница у Москви... Након ЕКСПО-а 2027 Србији ће остати растућа финансијска моћ и грађевине од националног значаја. Без икакве поделе међу грађанима, сви ће имати прилику да подједнако користе и уживају у свему што нам доноси ова манифестација. ЕКСПО у Србији,

сасвим сам сигурна, јесте боља заједничка будућност. С нестрпљењем чекам 2027. годину. Можда превише очекујем, можда моје године још увек могу да оправдају моје бајковите визије, али план ми је да не одустанем. Верујем да је свака будућност на којој се напорно ради увек боља од садашњости. Томе се треба радовати с надом и оптимизмом.

Постоје стихови, мени омиљени, који ме обликују у особу каква желим да будем. Они су моја инспирација, покретач али и кочница. Шаљем их као поруку свима који су се храбро упустили у организацију и реализацију овако важног и великог догађаја, свима који се боре за бољу будућност Републике Србије али и онима који такву, бољу Србију, без изговора, морају да чувају.

...Шта ћу радити онога дана када остарим,
када ме мој лик у огледалу подсети
на све што имам да понесем у себи?
Да ли ћу тамо, негде у тој светлости,
непогрешиво знати да сам испунила завет
и оставила га теби у аманет?

Драгана Симић

Универзитет у Нишу

Правни факултет

Ниш (Србија)

Србија у светлу светских геополитичких промена

У савременом свету, убрзане геополитичке промене довеле су до преиспитивања глобалних и регионалних односа, структура моћи, али и улоге мањих и средње развијених држава. Србија као држава која се налази на раскршћу Истока и Запада, у срцу Балкана – простора који је кроз историју био упориште великих конфликта и трансформација, данас се налази пред новим изазовима, али и шансама.

Од краја хладног рата па до данас, међународна сцена прошла је кроз бројне фазе, од једнополарности предвођене Сједињеним Америчким Државама, преко све израженије мултиполарности у којој се утицај Кине, Русије, Индије, па и регионалних сила попут Турске или Ирана, све више осећа, до текућих глобалних криза које

обликују не само геополитику, већ и начин на који државе дефинишу сопствени суверенитет, безбедност и развој. Србија се, у том контексту, налази у комплексној позицији – истовремено тежи чланству у Европској унији, одржава традиционално блиске односе с Русијом, развија економску сарадњу с Кином кроз иницијативу „Појас и пут“, али и настоји да остане фактор стабилности у региону који је и даље геополитички осетљив.

Циљ овог есеја јесте да анализира положај Србије у контексту глобалних геополитичких трансформација, с фокусом на спољнополитичку стратегију, економске импликације глобалних процеса, питања суверенитета, безбедности, као и на динамику односа с великим силама. Такође, разматраће се изазови и могућности који произилазе из текућег конфликта у Украјини, раста тензија између Кине и САД, енергетске кризе, дигиталне геополитике, као и промене унутар Европске уније. Есеј ће показати да Србија, упркос бројним ограничењима, има потенцијал да обликује своју улогу на начин који не подразумева пуко приклањање једном центру моћи, већ проактивну дипломатију у корист сопственог развоја и стабилности.

1. Србија и Европска унија

Један од кључних геополитичких праваца српске спољне политике у последње две деценије јесте процес европских интеграција. Након добијања

статуса кандидата 2012. и отварања првих преговарачких поглавља 2014, Србија је формално на путу придруживања Европској унији. Међутим, иако се европска перспектива често наглашава као стратешки циљ, конкретни помаци у приступном процесу последњих година били су веома ограничени, што је довело до замора и фрустрације у домаћој јавности, али и унутар саме Уније.

Улога Европске уније у Србији, као главног економског партнера и донатора, неспорна је. Око две трећине укупне трговинске размене Србије одвија се са земљама ЕУ, а бројне реформе у области правосуђа, јавне управе и тржишта инспирисане су захтевима из процеса придруживања. Међутим, питања као што су непризнавање независности Косова, унутрашње реформе ЕУ, проширење на Западни Балкан, као и раст евроскептицизма унутар чланица попут Мађарске, Пољске, Француске и Холандије, додатно успоравају овај процес.

Србија се данас налази у парадоксалној позицији: с једне стране се институционално, економски и културно приближава европским стандардима, док, с друге стране, све чешће истражује алтернативне partnere на Истоку. У таквом амбивалентном односу често се поставља питање да ли је чланство у ЕУ и даље реалан циљ или је реч о симболичком наративу који више служи као средство спољнополитичког балансирања, него као искрен геополитички избор.

У ери глобалних криза, од пандемије, преко рата у Украјини, до енергетских потреса, Европска унија сама се суочава с нужном реинтерпретацијом свог глобалног значаја. У том контексту, питање да ли ће Србија ући у ЕУ постаје мање ствар хронологије, а више ствар стратегије, односно, у којој мери ће Србија успети да, и без формалног чланства, извуче максимум из сарадње са Унијом, а да притом очува суверену политику у односима с другим силама.

2. Односи са Истоком и Западом: политика балансирања у свету новог хладног рата

Србија се, по својој географској и историјској позицији, традиционално налази између утицаја Истока и Запада. Тај положај није само просторни, он је цивилизацијски, културолошки и стратешки. У савременом контексту, овај раскорак постаје све изазовнији. С једне стране, Запад, оличен у Европској унији и НАТО, представља највећи политички и економски блок у свету. С друге стране, Русија и Кина све отвореније наступају као алтернативни центри моћи, што се посебно интензивирало након 2014. и конфликта у Украјини, а касније и кроз иницијативе попут „Појаса и пута“, као и све дубљих енергетских и безбедносних веза.

Србија је током претходне деценије развијала тзв. политику четири стуба: Европска унија, САД, Русија и Кина. Ова стратегија, често критикована као недовољно јасна, омогућила нам је релативно широк простор за маневрисање у спољној политици. Уз подршку Русије у Савету безбедности УН по питању Косова, све већи кинески капитал и инфраструктурне, али и технолошке везе, Србија је остварила учешће у бројним европским програмима, подржала европску безбедносну архитектуру и задржала војну неутралност у односу на НАТО.

Рат у Украјини, који је започео 2022, драматично је променио контекст ове равнотеже. Притисци на Србију да се приклони санкцијама Русији, као и повећана присутност западних дипломата и медија у региону, довели су до тога да се неутрална позиција све више доводи у сумњу. С друге стране, подршка Русије по питању Косова остаје једна од најјачих полуга Србије, што отежава јасно дефинисање њеног спољнополитичког курса.

Кина, као растући геополитички актер, наставља да буде активна у Србији кроз пројекте попут железничке пруге Београд–Будимпешта, фабрика у Борском басену и инвестиција у индустрију и телекомуникације. Ипак, све чешће се поставља питање зависности од кинеског капитала, као и отворености друштва и државе према ауторитарним моделима управљања.

Србија, као земља која није чланица НАТО и која има историјско искуство бомбардовања 1999, остала је једна од ретких у Европи која званично декларише војну неутралност. Иако сарађује с НАТО кроз Партнерство за мир, унутрашњи отпор ка пуноправном чланству остаје висок. Истовремено, сарадња са војним савезом предвођеним Русијом није институционализована, што Србији омогућава да остане отворена према више опција.

Оно што у овом тренутку представља суштину српске спољне политике јесте вештина балансирања. У свету који се све више раздваја на блокове, Србија настоји да избегне дихотомију „или-или“. Уместо тога, гради стратегију „и-и“, и ЕУ и Кина, и САД и Русија. Иако ова политика носи одређене ризике, она такође отвара простор за самостално деловање у околностима када све више малих држава постаје полигон за туђе интересе.

3. Регионална политика и Балкан као вечити геополитички нерв

Балкан је кроз историју био чвориште интереса великих сила, али и простор с високим степеном унутрашњих тензија. Србија, као једна од највећих и најзначајнијих држава региона, не може бити посматрана изоловано од балканског контекста. Управо на овом простору сусрећу се

различите етничке, верске, политичке и културне идентификације, што овај регион чини геополитички осетљивим и стратешки важним.

Од распада Југославије, Србија је била укључена у низ конфликта и процеса који су дефинисали нову мапу Балкана. Данас, иако је мир формално успостављен, бројни конфликти су „замрзнути“, а регион остаје рањив на утицаје спољних фактора. Дијалог с Приштином, под покровитељством ЕУ и САД, представља један од највећих политичких и дипломатских изазова за Србију. Упркос бројним рундама преговора, трајно решење није постигнуто, а недавни инциденти на северу Косова и унутар српске заједнице показују да је ситуација и даље крхка.

Србија, такође, има сложене односе с Босном и Херцеговином, где Република Српска има кључну улогу у односима између Београда и Сарајева. Подршка Србије територијалном интегритету БиХ је формално изражена, али блиске везе с Бањалуком често изазивају напетости и на међународном плану. Србија се налази у деликатној позицији, између подршке српском народу у региону и очувања добрих односа са суседима.

Односи с Хрватском, иако стабилнији него почетком 21. века, и даље су обележени бројним споровима од статуса мањина, преко судбине несталих лица, до питања граничних линија и тумачења ратне прошлости. Истовремено, постоје и

области и сарадње, посебно у економији и регионалним пројектима, што указује на потенцијал за прагматичније односе.

Србија, као лидер у иницијативама попут „Отвореног Балкана“, покушава да предузме активнију улогу у регионалном повезивању. Идеја о економском простору без баријера за људе, робу, услуге и капитал између Србије, Албаније и Северне Македоније има циљ да надомести застој у европским интеграцијама и покаже способност региона да сам решава сопствене проблеме. Међутим, успех ове иницијативе зависи од унутрашње стабилности, политичке воље и подршке спољних партнера.

Балкан остаје простор у коме се глобалне промене прво осете, а затим преламају кроз локалне динамизме. Србија, као кључна земља региона, има одговорност и прилику да буде фактор стабилности, али и мост сарадње између различитих интереса.

4. Енергетика и геоекономија: срце моћи у 21. веку

У савременом свету енергија више није само економска категорија, она представља инструмент моћи, средство притиска и кључни ресурс за очување суверенитета. Србија, енергетски зависна држава, али и транзитна тачка у региону, налази

се у средишту бројних енергетских токова, што њену улогу у глобалној геополитичкој слагалици чини далеко значајнијом него што то на први поглед изгледа.

Традиционално, Србија се ослањала на увоз енергената из Русије, посебно гаса и нафте. Потписивањем уговора са „Гаспромом“, изградњом гасовода „Балкански ток“, као и контролом НИС-а од стране руских компанија, створена је дубока енергетска зависност. У доба стабилности, ова веза је била посматрана као повољна и економски рационална. Међутим, након рата у Украјини и увођења санкција Русији од стране ЕУ, ова зависност добија и безбедносну димензију.

Европска унија и САД све више подстичу Србију на диверзификацију извора енергије. У том контексту, појачана је сарадња са Азербејџаном, а активирани су и пројекти који предвиђају изградњу интерконектора с Бугарском, што би омогућило приступ другим изворима гаса. Поред тога, све чешће се помињу и могућности за приступ терминалима течног природног гаса у Грчкој и Хрватској. Иако технички изводљиве, ове алтернативе захтевају велике инвестиције, снажну политичку подршку и дугорочну стратегију.

У области електроенергетике, Србија располаже значајним капацитетима у хидроенергији, али и у термоелектранама које се ослањају на угаљ. Иако релативно стабилан извор енергије, угаљ је све више под притиском због климатских промена и политике „зелене транзиције“ ЕУ, кроз Зелену

агенду за Западни Балкан, инсистира се на пре-структурирању енергетског сектора, што значи улагање у обновљиве изворе – солар, ветар, биомасу – али и у скупе процесе декарбонизације.

Управо ту се отвара простор за нове геоекономске односе. Кина је постала један од водећих инвеститора у енергетску инфраструктуру Србије, финансирајући реконструкцију термоелектране „Костолац“, као и неке соларне пројекте и хидропројекте. Иако инвестиције доносе конкретне користи, поставља се питање услова кредита, еколошких стандарда и дугорочне зависности од кинеског капитала.

Поред енергије, Србија све више постаје део глобалне геоекономије, кроз учешћа у транспортним коридорима, ланцима снабдевања, улагањима у логистику и дигиталну инфраструктуру. Железничка повезаност с Будимпештом, везе с грчким и црногорским лукама, све ово Србију позиционира као чвориште у регионалној економији. Оваква повезаност може постати извор геополитичке предности, али само ако држава успе да очува транспарентност, конкурентност и одрживост у односу са спољним партнерима.

Енергетика и економија данас су оружје, али и мост. Србија има потенцијал да, уз стратешки приступ, буде више од потрошача, да постане активан играч који дефинише правила у свом окружењу, али и део глобалне трансформације ка зеленијој и стабилнијој будућности.

5. Безбедност и суверенитет у ери нових претњи

У 21. веку концепт безбедности драстично се променио. Традиционалне војне претње нису нестале, али су добиле нову димензију, сајбер, економске и биолошке претње постале су подједнако, ако не и више, релевантне од класичних оружаных сукоба. За Србију, која себе декларише као војно неутралну земљу, очување суверенитета и безбедности представља један од најважнијих стубова националне стратегије.

Један од кључних изазова јесте управо однос између формалне неутралности и практичне зависности. Србија није чланица НАТО, али активно учествује у мисијама у оквиру програма Партнерство за мир, сарађује са ОУН, ОЕБЦ-ом и развија билатералне односе с појединим армијама. С друге стране, блиски односи с Руском Федерацијом у области војне технике, обука и обавештајне сарадње стављају Србију у специфичну позицију – истовремено као савезника и као потенцијалног безбедносног изазивача у очима Запада.

Косово остаје најзначајније безбедносно питање унутар државне политике. Присуство КФОР-а и међународних мисија делује стабилизирајуће, али честе тензије, једностране акције Приштине и осетљивост међуетничких односа на северу чине овај простор латентно експлозивним.

Београд је више пута био изложен притисцима, али и провокацијама, што захтева сталну присебност и дипломатску активност.

Сајбербезбедност је ново поље на коме се одвијају савремени сукоби. Напади на критичну инфраструктуру, информационе системе, банке и медије све су чешћи, а српски унутрашњи капацитети заштите од таквих претњи још увек су у фази развоја. Истовремено, дезинформације и страни утицаји путем медија и друштвених мрежа утичу на јавни дискурс, поларизују друштво и често делују као механизми спољне контроле.

Питање суверенитета у савременом свету не може се више свести на контролу територије. Суверенитет данас значи контролу над ресурсима, дигиталним просторима, наративима, одлукама које се доносе без спољних диктата. Србија, у том смислу, настоји да се позиционира као држава која је довољно јака да сама формулише своје политике, али и довољно мудра да препозна када су јој потребне сарадња и подршка.

Улога служби безбедности, војске, али и цивилних капацитета у изградњи отпорности на кризе попут пандемија, климатских катастрофа, економских потреса, постаје све значајнија. Србија је у више наврата показала способност брзе мобилизације, али и рањивост у критичним тренуцима. Управо ту лежи кључ: безбедност више није само ствар војске, већ друштвеног капацитета да се носи с неизвесношћу.

6. Информациони ратови и дигитална геополитика

У дигиталном добу информисање није само питање приступа подацима, оно је постало централни фронт нових геополитичких сукоба. Државе, корпорације, па чак и неформалне групе, користе интернет, друштвене мреже и дигиталне медије као средство утицаја, манипулације и контроле. Србија, као и многе земље у транзицији, нашла се у центру овог феномена, често без адекватних одбрамбених механизма.

Информациони рат подразумева циљано ширење дезинформација, полуистина, емоционалних наратива и пропаганде, с намером да се дестабилизује друштвено ткиво, ослаби поверење у институције и подрије демократски поредак. У Србији, приметан је утицај како западних тако и источних актера. Западне фондације, НВО и медији често делују кроз кампање за људска права, реформе и владавину права, док с друге стране постоји снажан медијски и културни утицај из Русије, који се ослања на заједничке историјске и религијске мотиве.

Друштвене мреже постале су главни алат утицаја, али и полигон за манипулацију јавним мњењем. Кампање које користе ботове, лажне профиле, координисано ширење садржаја, утичу на политичку свест грађана, често у правцу радикализације, теорије завере или демобилизације.

У том смислу, информациона безбедност постаје не само техничко већ и национално питање.

Србија је, када је реч о медијској писмености, рањива – велики део становништва информације црпи с телевизије и друштвених мрежа. Недовољна регулација дигиталног простора, слабост медијског тржишта и политички утицај на уредничке политике додатно отежавају изградњу критичког јавног простора. У таквом амбијенту, спољни актери могу лако да „уселе“ своје интересе у домаћи дискурс.

Кина, као растући дигитални хегемон, кроз пројекте паметних градова, 5G технологије и вештачке интелигенције, улази у простор података. Питања као што су суверенитет над дигиталном инфраструктуром, безбедност података грађана и капацитет државе да контролише технолошке системе, постају нови фронтови одбране. Исто важи и за западне платформе које, иако промовишу слободу изражавања, утичу на алгоритамски приказ садржаја и формирање јавног мњења.

Решење не лежи у забранама, већ у изградњи институционалне и друштвене отпорности: медијска писменост у образовању, транспарентност у раду медија, развој домаћих технолошких капацитета и јасна стратегија у заштити дигиталног простора. Држава мора да препозна да је битка за наративе данас исто толико важна као и битка за територију.

Србија, као земља с јаком културом, богатом дијаспором и интелектуалним ресурсима, има

потенцијал да не буде жртва дигиталне геополитике, већ да изгради сопствени модел дигиталне самосталности, отворен ка свету али отпоран на утицаје.

Свет се мења брже и дубље него икада у модерној историји. Оно што је некада била стабилна архитектура међународних односа, с јасно дефинисаним савезима, глобалним институцијама и предвидивим правилима игре, сада се распада на фрагменте. Место некадашњег светског поретка сада заузима полицентрични хаос: конфликти између великих сила, енергетски шокови, технолошки надзор, климатски удари, економске кризе, културни ратови, миграције, све то чини позорницу на којој Србија мора да игра. И не само да игра, већ да преживи, напредује, и учи да одржи равнотежу на уском канапу између слободе и интереса, идентитета и интеграције, прошлости и будућности.

У таквом свету геополитика више није елитна дисциплина стратега у мраку кабинета, она постаје судбина сваког појединца. Од цене енергената, преко приступа информацијама, до миграционих токова и дигиталне безбедности, сви аспекти живота данашњег грађанина условљени су глобалним играма моћи. Србија, ако жели да буде суверена и стабилна држава, мора развити оно што називамо геополитичком зрелошћу. То је способност да се препознају трендови пре него што стигну, да се читају потези великих пре него што их осетимо, да се мали маневри претворе у

велике добитке, и што је најважније – да се зна када остати, а када се треба померити.

Геополитичка зрелост подразумева пре свега институционалну стабилност – без поузданих, ефикасних, отпорних институција свака спољна политика пада у воду. Србија мора изградити администрацију која ће знати да преговара, да брани интересе, да планира дугорочно, и да одвоји државни интерес од дневне политике. Геополитика није изборна кампања, већ шаховска партија у којој сваки погрешан потез кошта генерације.

Србији је потребна конзистентна и флексибилна стратегија. Није довољно говорити о ЕУ као о стратешком циљу, док се истовремено не дефинише шта значи однос с Русијом, каква је динамика с Кином, колико смо отворени према САД и шта очекујемо од регионалних иницијатива. Стратегија не подразумева изговорене речи, већ поступке који су у складу с интересима. Србија не мора да буде нечији савезник, али мора бити свој субјект. То значи бирати партнере по користи и вредностима, не по намету или историјском инерцијом.

Геополитичка зрелост подразумева и културну самосвест. Народ који не познаје себе лако постаје играчка у туђим сценаријима. Србија мора да негује своје вредности, језик, историју, али не у изолацији, већ у дијалогу са светом. Културна политика је начин како се нација позиционира у глобалној утакмици симбола, наратива

и идентитета. У времену када се ратови воде и речима и сликама, Србија мора бити способна да говори сопственим гласом јасно, самопоуздано и достојанствено.

Безбедност у новој геополитици захтева ширење појма одбране. То више нису само границе, војска, већ и дигитални системи, снабдевање храном и енергијом, јавно здравље, отпорност на дезинформације. Србија мора улагати у научна и технолошка знања, у сајбербезбедност, у заштиту критичне инфраструктуре. Мора престати да размишља реактивно. Стратегије одбране пишу се у миру, не у хаосу.

Србија, као мала земља у бурном региону и свету, има све предуслове да буде више од посматрача. С дубоким историјским искуством, с народом који је преживео и царства и империје, и с генерацијама које долазе гладне знања и слободе, Србија може, и мора да изгради сопствени модел геополитичке мудрости. Онај у коме нећемо чекати туђе мапе, већ ћемо цртати своје.

То је задатак. То је пут. То је будућност која почиње сада.

Томислав Томић

Академија за националну безбедност
Београд (Србија)

ЕКСПО: будућност која је већ почела

ЕКСПО – мегадогађај

ЕКСПО изложба представља мегадогађај чије се комплексност организације и част могу мерити с догађајима попут Олимпијских игара или ФИФА купа. Организација ЕКСПО се пореди с једним еко-системом који је пробизнис оријентисан и може вредети милионе евра с многобројним дугорочним бољицима и унапређењима, како на локалном тако и на регионалном нивоу.

Циљеви ЕКСПО изложбе

ЕКСПО 2027, као звезда водилца за Републику Србију и цео српски народ, јесте интернационална изложба која ће служити као платформа

за земље учеснице да презентују своја достигнућа, идеје и могућности за сарадњу.

ЕКСПО 2027 ће се одржати у Београду с једним од главних циљева да се Србија прикаже као један од способних партнера на глобалној сцени. Поред евидентних економских добитака које ова прилика пружа, Србија је добила могућност да организује битан културни догађај и да инспирише креативност кроз представљање своје богате историје и модернизације, а све то кроз успостављање великог броја глобалних политичких сарадњи са значајним интензитетом. Уз све ово, ЕКСПО је виђен као прилика да се код становништва подстакну осећај јединства, самопоштовања, националног поноса и патриотизма и да се унапреди осећај социјалне инклузије локалног становништва.

ЕКСПО је препознат као догађај који подржава процес глобализације, културизације и националног брендирања. Значајна је платформа за успостављање позитивне интернационалне репутације и глобалног статуса уз промовисање економске диверсификације и урбанизације. Организација ЕКСПО изложбе доводи до промене амбијента и убрзане урбанизације уз бољу глобалну препознатљивост, медијску пропраћеност и туристичку посећеност.

Значајан циљ изложбе јесу едукација посетилаца о теми која је изабрана као централна и демонстрација прогреса у области најзначајнијих

потреба цивилизације, као и потенцијала и планова за будућност.

Процес конкурисања

О престижу овакве изложбе говори и чињеница да није лако конкурисати и добити прилику за организацију догађаја. Велики број кандидата, од три па навише, конкурише за организацију и покушава да досегне високе стандарде и захтеве. У току процеса избора веома су битне стабилност Владе и јавна административна структура. Приликом конкурисања за организацију ЕКСПО 2027, Србија је успешно приказала детаљан план организације и тематику изложбе која ће посетиоцима приближити сврху ЕКСПО и један шири глобални циљ. Током планирања пажљиво је осмишљена тематика која ће бити презентована кроз методе усмене едукације, искуства уживо, забаву и естетику. Већ дужи период ради се на брендирању ЕКСПО 2027, како локално тако и глобално, што је изузетно значајно уз адекватан географски и геополитички избор локације изложбе. Врше се и детаљно планирање и рад на локалној урбанизацији у Београду и услужним капацитетима, с циљем дугорочних подстицаја туризма и економије.

Организација оваквог мегадогађаја изискује стратешки менаџмент Владе с многобројним

иновативним факторима. Иако се ЕКСПО изложбе организују већ дуги низ година, треба имати на уму да се сама суштина догађаја променила. Приметно је да се тематика изложбе лагано пребацује са социолошких и културолошких вредности на догађај с претежно пословном тематиком. У центар збивања стављене су вредности попут меке моћи, глобалног мира, дипломатије и слично, што је довело до повећања комплексности саме организације. Све ово доводи и до повећања трошкова организације и значаја повећања дугорочних ефеката изложбе и саме исплативости.

ЕКСПО 2027 – *Play for Humanity*

ЕКСПО 2027 представља увод за грандиозни ЕКСПО 2030. У том маниру и од овог догађаја очекује се да буде колосалан и да привуче велики број посетилаца. Очекује се преко 40 хиљада посетилаца дневно, што је 3,5 милиона посета током три месеца колико ће ЕКСПО 2027 трајати. Одабрано име за изложбу јесте *Play for Humanity* и оно наглашава једно од највећих глобалних питања и изазива хуману популацију на дигитални и технолошки развој. Ова тематика позива на креативност, разиграност и иновативност. Локација на којој ће се одржати изложба јесте Сурчин. Поред изградње самог комплекса планиран је и рад на

унапређењу транспорта, услужних капацитета и друге инфраструктуре.

ЕКСПО, изложба с историјом која сеже до 1851, већ низ година доказује своју способност да оствари приметан утицај на добробит земље организатора – трајне позитивне промене на економију, технолошке иновације и културолошки напредак. Организација овог догађаја снажан је катализатор за економски напредак. Организација оваквог догађаја неретко доводи до успостављања нових партнерстава, трговинских размена и великог броја страних инвестиција. Последишно долази до иницијације велике економске активности и отварања нових радних места за будуће нараштаје.

Стратегије организације

У току процеса организације главне стратегије за успешно извођење овог мегадођаја, планом су предвиђене активности у следећим областима:

- 1) маркетинг и брендирање догађаја;
- 2) урбанизација;
- 3) детаљно праћење економских издатака.

Сви процеси у склопу плана организације предвиђено је да се заврше у року од четири године и да коштају 1,29 милијарди евра. Због ових трошкова и комплексности урбанизације приоритет јесте рад на одрживом урбаном развоју и

пажљива процена економских утицаја. Планом је предвиђена и модернизација туристичке организације у Србији с циљем дугорочног побољшања. Организован је континуирани систем маркетинга и ефекти се прате редовно кроз детаљне и дугорочне анализе.

Анализирањем трошкова организације ЕКСПО изложбе, издаци се могу поделити у две групе:

- 1) директни трошкови;
- 2) индиректни трошкови.

Директни трошкови организације обухватају планирање и конструкцију саме инфраструктуре, а уз то и трошкове комуналне делатности. Индиректни трошкови примарно су оријентисани ка урбанизацији саме дестинације, а уже и саме локације изложбе. Сви ови трошкови поклапају се дугорочно с планом развоја саме дестинације. Због значајних трошкова које изискује, организација ЕКСПО 2027 није виђена само као догађај који се једнократно организује, већ као амалгам инвестиција и пројеката који ће дугорочно потпомоћи развој.

Након анализе потенцијалних потешкоћа у организацији овог догађаја, неке од мера које се предузимају за несметан напредак и успех пројекта јесу:

- 1) транспарентност – укључивање надзорних тела и цивилних друштва у ток пројекта;

- 2) анализа трошкова – представљање планова и економска анализа;
- 3) инфраструктурни пројекти – започети и екстензивни инфраструктурни пројекти уз изградњу локације;
- 4) очување културног наслеђа.

Све ове тачке обухваћене су кроз стратешко планирање пројекта чији се напредак редовно прати. Како је стратегија рада проактивна, проблеми који евентуално настану решавају се правовремено сарадњом водећих лица са стручним тимом са главним циљем превазилажења препрека и даљим напретком. Културно наслеђе Београда и успостављен велики значај у региону омогућавају успех оваквог догађаја.

Економске инвестиције

Као што је већ споменуто, организација ЕКСПО изложбе изискује велике материјалне издатке за које се очекује да ће бити покривени од прихода на самом догађају, али и дугорочним позитивним заоставштинама изложбе. Већински је у употреби јавни буџет, чије инвестиције прате детаљне дискусије како професионалног кадра и Владе, тако и јавног мњења.

При анализи економског утицаја изложбе неопходно је сагледати директне и индиректне ефекте. За ове анализе користе се комплексне статистичке

методе. Битан ефекат на економски успех организације имају главна тема догађаја, њена блискост посетиоцима, као и њихово искуство и креативност. С овим циљем сагледане су следеће целине:

- 1) анализа економских утицаја и предикција перформанси изложбе;
- 2) планирање и развој грана индустрије неопходних за организацију, рад на урбанизацији и развоју туристичких капацитета.

Обе ове тачке значајне су и имају улогу као макроекономски агрегати за економски развој.

Како су трошкови организације значајни, битан елемент чине спонзорства. Част да буду спонзори и партнери догађаја имају најзначајније националне компаније.

Инфраструктурни развој

Иако се ради о привременом догађају, организација ЕКСПО изложбе доводи и до инфраструктурног развоја. Многи пројекти најављени и покренути у склопу организације утицаће на развој и добробит живота у Београду. Пример тога јесу изградња локације за изложбу, унапређење транспортне инфраструктуре и рад на смештајним капацитетима. Све ове активности имају дуалну намену, а то су несметано и успешно одвијање изложбе и трајно инфраструктурно унапређење које остаје као њена заоставштина.

ЕКСПО представља катализатор за урбану регенерацију. Унапређење економског стандарда и промоција Србије доводе до убрзане урбанизације и развоја. Такође, позитиван утицај на индустријске активности и посећеност догађаја повећавају значај инфраструктурног развоја.

Геополитички аспекти организације

Овај догађај има значајну политичку позадину и с обзиром на велике трошкове организације, кроз повољну политику и маркетинг ЕКСПО је приближен становништву као догађај са великим бројем дугорочних позитивних ефеката (радна места, стране инвестиције, туристички бум). Такође, у обзир се узима и позитиван ефекат једног оваквог мегадогађаја на модернизацију. Захваљујући адекватно уклопљеном плану организације са планом урбанизације Београда, као и детаљно разрађеном туристичком стратегијом, очекује се значајни регионални напредак.

У контексту тренутних геополитичких збивања, организација ЕКСПО 2027 даје Србији велику могућност да ојача своју позицију на Балкану и осигура свој пут ка Европској унији. Кроз овакву организацију, Србија поред своје културе презентује и спремност на интернационалну сарадњу. Интернационална платформа попут ЕКСПО омогућава Србији да се промовише као добар сарадник и да предузме активне

коракe за приближавање ЕУ. Овим активно-стима Србија осигурава своју улогу лидера на Западном Балкану.

Културолошка размена

У духу ЕКСПО изложбе неопходно је препознати могућности који се пружају и овај интернационални догађај искористити као платформу за културолошку размену. Кроз презентовање своје културе, али и култура учесница добија се јединствена шаренолика слика разних традиција. Кроз овакву платформу Србија може приказати своје богато културно наслеђе кроз националну уметност, историју и храну.

Мека моћ Србије

Светска изложба високо је котирана као канал и алат за имплементацију концепта меке моћи. Значај организације оваквог догађаја, поготово у постковид времену потпомаже националном брендирању и повећању меке моћи. Уз регионалну препознатљивост, велики значај на пољу меке моћи има и политичкоекономска сарадња са земљама учесницама. Овакав догађај омогућава презентовање слике Србије као регионалног центра Западног Балкана у пољима бизниса, науке и развојних активности.

Мека моћ и национално брендирање елементи су од кључног значаја за даљи развој интернационалне политике Србије. Овакав вид политике имаће дугорочније и значајније ефекте на глобални статус Србије. Један од значајних елемената јесте и атрактивност националне културе чија ће се промоција извршити и на изложби ЕКСПО 2027.

Захваљујући многобројним могућностима које ЕКСПО пружа, очекује се повећање меке моћи Србије. Неке од стратегија организације које су кључне по овом питању јесу:

- 1) промоција националних продуката и индустријског напретка;
- 2) имплементација платформе за дипломатске активности;
- 3) промоција националне културе и интелектуалне активности у склопу догађаја.

Србија – национални бренд

Неки од главних елемената Србије као националног бренда и стратегије брендирања обухватају следећу тематику:

- инспирисана прошлошћу, обликује будућност;
- идеје које мењају и које ће мењати човеанство;
- Србија као креатор идеја, преко 7.000 година креативности и иновација које обликују

будућност обезбедиле су Србији водеће место у иновативности;

- Србија као „силиконска долина“ Балкана;
- Модерна Србија – приоритизација креативности и иновативности приликом решавања проблема;
- Београд, као један од пет најкреативнијих градова на свету, представник модерне, креативне и иновативне Србије.

ЕКСПО – светла будућност

Иако је потенцијал за развој интернационалних сарадњи и туристички скок који следи неупитан, пут који Србију очекује током организације пун је изазова. С временом треба просудити успех једне овакве организације и донети закључак да ли су испуњени очекивани циљеви.

Иновативна и модерна Србија организацијом оваквог догађаја у великој мери ради на мекој моћи и националном брендирању. Захваљујући надолazeћим политичкоекономским сарадњама и научним, бизнис и иновативним активностима у организацији, светла будућност након организације ЕКСПО 2027 је евидентна.

Референце

1. Ballester P. (2023), EXPO and Serbia: What kind of expo Belgrade will organize in 2027, BBC NEWS SERBIA, 23–06.
2. Ковачевић И. *et al.* (2024), Critical overview of the mega events legacy and directions for upcoming World exhibitions (EXPO), Економика предузећа 7–8 (November–December): 411–423,
3. Ковачевић И. *et al.* (2024), World exhibition (EXPO) as a nation branding and soft power platform: The case of Serbia's participation at EXPO 2020 Dubai, Економика предузећа 72(3–4): 245–252,
4. Милиновић А. (2023), Belgrade's EXPO 2027 – Shining Light and Shadows, Центар за европске политике.

Теодора Станисављевић

Универзитет у Београду

Правни факултет

Београд (Србија)

Србија у светлу светских геополитичких промена

Кључне тезе:

1. ЕУ – губљење полуга моћи или промена тежишта? Каква је будућност ЕУ? Да ли је Србији место на европском путу?
2. Односи великих сила – Русија, Кина, Америка; пловни путеви; нови трговински путеви – канал Вардар–Морава; кинески „Појас и пут“
3. Велике силе и њихови интереси и сукобљавања на Балкану
4. Статус неутралности у околностима НАТО окружења

Вероватно сваки Србин који се иоле занима за геополитику (а то је добар део нашег становништва) има већ пословични став да „нас никад ништа није заобишло“ и управо тако треба посматрати статус наше земље у светлу (тренутних)

светских геополитичких промена – као да нас заиста ниједна озбиљнија геополитичка криза није заобишла и неће заобићи. Ово можда звучи као сувише песимистична констатација, међутим, логика опстанка државе нема везе с класичним преживљавањем било које живе врсте. Држава, поготово наша, представља континуитет преживљавања и превазилажења криза и непријатељских аката и утолико политика неутралности Србије делује као мудар избор наше државе, нарочито у овом тренутку.

Дунав и Црно море, СВО у Украјини, „Пут свиле“ / „Појас и пут“

Институт за политичке студије у Београду 2023. издао је зборник радова с међународне конференције на тему „Европа и Дунав“. Стога, ваља се подсетити информација које је, поред осталих учесника, изнео др Миломир Степић под насловом „Дунав у контексту актуелног европског и светског геополитичког прегруписавања“. Познато је да Србија нема излаз на море, а уз тај недостатак у геополитичком смислу тешко се можемо сматрати потпуном државом, како тврди већина геополитичких стручњака. Одвајање Црне Горе из састава заједничке државе и губљење излаза на Јадран представљају озбиљан стратешки пораз, јер смо тиме постали зависни од околних земаља по питању трговине, транзита и сл.

Међутим, имамо Дунав као адут, с обзиром на то да кроз њега остварујемо везу са Северним и Балтичким морем, односно Црним морем.

Дунав је заправо потенцијални адут – потенцијални јер подунавске земље деценијама не могу да постигну оптималан договор у вези с коришћењем ове реке. Разлози за то делимично су везани за природу ове неукротиве реке (ерозије и акумулације утичу на померање обале Дунава, дно је подложно променама, замочвареност итд.), а с друге стране постоје непремостиве културно-историјске разлике подунавских народа, сукоб интереса великих сила (нпр. повезивање Немачке и Русије путем Дунава не улази у лепезу геополитичких интереса САД) које додатно утичу на недовољну искоришћеност свих потенцијала Дунава.

Код нашег народа постоји једна невероватна мана с обзиром на историјско наслеђе – наивност. Наивно сматрамо да је територија, и све што је у њеном саставу, неодвојива сама по себи и да не морамо ништа да чинимо у односу на њу, истовремено занемарујући претензије великих сила и њихове интересе уз реченицу: „Кога је брига за нас, ми смо сувише мала земља да би се велики бавили нама.“ Дозволите ми да преформулишем ову мисао – ми смо сувише „мали“ да бисмо дозволили „великима“ да управљају нашом територијом по својој вољи, нарочито истичући ситуацију у јужној српској покрајини КиМ,

Републици Српској и Црној Гори. Дакле, оно што не смемо губити из вида, с обзиром на то да се поново пројављују сепаратистичке тежње, овог пута у АП Војводини, јесте чињеница да ниједан део територије није нужно неодвојив. Лекције из прошлости показале су да је апсолутно сваки центиметар територије важан и да се мора сачувати. Наведена три примера, наравно, нису иста, али њихова суштина јесте, а то је стављање српског народа у позицију подјармљености и слабљење српског фактора на Балкану ради лакшег спровођења виших геополитичких циљева великих светских сила.

Вратићу се на питање Дунава, које није изопштено из поменуте (сепаратистичке) проблематике. Природно, поставља се питање каква је и колики значај ове реке у тренутним геополитичким околностима и какве то везе има са Србијом. Знамо да се Дунав улива у Северно море преко Немачке, а преко Румуније у Црно море; то је река која повезује четири главна европска града – Београд, Будимпешту, Братиславу и Беч (транспанонска осовина 4Б), и још више – спаја 10 европских земаља. Дакле, после Волге, најдужа је европска река, али је по значају свакако на првом месту.

Од почетка СВО у Украјини, питање Дунава и Црног мора додатно се актуелизовало из неколико разлога. Наиме, Запад (САД, НАТО, ЕУ сателити) ни по коју цену неће допустити прављење дунавске везе између Русије и Немачке, јер би

тако дошло до промене читаве парадигме на европском континенту. За сада се чини да је ово питање успешно затворено ако узмемо у обзир историјски терет који постоји у односима Руске Федерације и Немачке, а који је додатно „зацементиран“ активним учествовањем Немачке у оружаном сукобу против Русије на тлу Украјине, у виду давања војне помоћи Украјини. НАТО база „Рамштајн“ осигурава одржавање сигурног, непријатељског курса Немачке према Русији, а тренутна позиција Америке на челу с Доналдом Трампом, који само наизглед (повремено) наступа према Русији с више разумевања од претходне администрације, не мења суштинску позицију тзв. колективног Запада по питању зауздавања Русије. Дакле, циљ остаје исти – не сме се дозволити да Русија заузме делту Дунава и добије излаз на Црно море, чиме себи отвара пут ка топлим морима и мења однос снага на Евроазијском тлу у своју корист.

Изградња највеће европске НАТО базе у Румунији, оној Румунији која се граничи са Србијом, кроз коју тече Дунав и одакле се улива у Црно море, представља само даљу ескалацију сукоба тзв. колективног Запада и Русије, што указује на то да у Вашингтону изгледа не постоје два зараћена тора тзв. дубоке државе – табор који утиче на одлуке Уставног суда Румуније и поставља председнике, и други који разуме Русију и осуђује дешавања у Букурешту – већ један исти тим који, наизглед, игра дупли пас. Шта то значи

за Србију? Претварање Румуније у највећи НАТО носач авиона и припремање за евентуални сукоб помера границе тренутног европског рата ближе Србији, чиме се додатно угрожава наша неутралност, што у околностима све учесталијих и јачих притисака на Републику Српску, као и константног повећавања тензија на Косову и Метохији, свакако није показатељ позитивног развоја ситуације на глобалној геополитичкој сцени. Дакле, поставља се питање колико дуго Србија може да задржи неутралност и да ли ће имати снаге да издржи све већи притисак и самостално донесе одлуку о остајању на постојећим позицијама.

Такође, кокетирање Трампове администрације (посредством Трампа Јуниора) са Србијом, једином европском земљом која није увела санкције Руској Федерацији (пored Белорусије), не мења вековну слику Србије на Западу – Србија једнако „руска испостава на Балкану“. Из тог разлога је паметно обратити пажњу на потенцијалну везу између вишемесечне кризе у земљи („студентски протести“) и вршења притиска на нашу земљу да пресече пријатељске везе с Русијом и Кином, као највећим геостратешким такмацима/непријатељима Запада на челу са САД. Поставља се легитимно питање да ли је обрушавање надстрешнице железничке станице у Новом Саду „органског“ порекла или пак можемо (врло опрезно и са опасношћу да будемо окарактерисани као теоретичари завере) наслутити постојање стране диверзије или терористичког акта, нарочито

када узмемо у обзир да су улагања у железничке системе у Србији императив тренутне власти, а све то посматрајући у контексту кинеског пројекта „Појас и пут“ и потенцијалног настанка канала Дунав–Морава чиме би се унапредио Коридор 7. С оваквим мишљењем многи се наши политиколози не слажу, међутим, оно је свакако само секундарно становиште које још увек није утемељено на чињеницама, али га у овом тренутку не треба заобићи.

Оно што је познато у вези с каналом Дунав–Морава, тачније Дунав – Морава – Вардар – Егејско море, јесте да та идеја пре свега није нова. Још у 19. веку (1860) Француска добија право коришћења Мораве за превоз робе на 30 година, уз дозволу краља Милана Обреновића, чему се тадашња Русија противила. Аустроугарска, такође, 1893. исказује интерес за стварање балканског тока и формира посебно одељење за ову потребу. Пројекат је мировао до 1961. када га преузима наш Институт за речни саобраћај и прави нацрт за речни пут Дунав–Солун. У новијем периоду констатовано је да био овај пројекат, у сарадњи са НР Кином, био одржив и исплатив за Србију. Међутим, радови на изградњи канала још увек нису почели. Дакле, већ кроз кратак историјски преглед само ове идеје уочавамо не само колики је значај евентуалне изградње канала, већ и изразиту комплексност геополитичког идентитета Србије, што је много важније. Такође, видимо и стратегију Србије, а то је да представља мост

између Истока и Запада, односно Русије, Кине и Америке. У том смислу, тзв. хибридни идентитет Србије мора постати наша предност, а не слабост.

На геополитичком плану изградња овог канала има велики значај, како у позиционирању Србије у будућности и хватања корака са земљама БРИКС-а, тако и у ширем контексту иницијативе „Појас и пут“, којој је Србија приступила као прва европска земља. Иако се Кина незауостављиво шири, што има позитивне ефекте и на српску економију, као и на наш утицај у свету, морају се истаћи и изазови који су неизоставни део капиталних пројеката. Првенствено, не сме се изгубити из вида чињеница да је сукоб у Украјини инициран и делимично се води управо због Дунава, Црног мора и других топлих мора, као и да Турска као озбиљна НАТО сила, која у овом тренутку оживљава неоосманизам, неће тек тако дозволити стварање овакве везе, јер би тиме Босфор и Дарданели потенцијално губили на значају, мада је то у овом тренутку тешко замислити.

Грађење новог светског поретка – позиционирање Србије између Истока и Запада

Већ дуго се инсистира на минимизирању значаја Србије на геополитичком плану и то видимо најпре у вербалној експресији што наших,

што иностраних државних званичника. „Србија је мала земља“ – реченица је која је постала нагло популарна и све је већи број људи који недвосмислено прихватају атрибут „мала“ када се говори о Србији.

Политички неологизам Западни Балкан и синтагма „мала Србија“ имају снажно значење и нису нимало случајно у употреби. Западни Балкан у географском смислу не значи ништа, али у политичком смислу означава припадност одређеној култури, сфери интереса и уопште припадност западном свету и његовим вредностима. Црна Гора, Бугарска, Хрватска, Албанија и Северна Македонија део су НАТО-а. Босна и Херцеговина није, искључиво заслугом Републике Српске, коју је то довело у позицију да јој се отворено прети хапшењем високих државних званичника из Бања Луке, а након одлуке суда у Сарајеву. И коначно, тзв. Косово је пројекат Запада, па стога није необично што је Балкану додат и префикс Западни.

Једини реметилачки фактор у заокруживању таквог Балкана јесте Србија, односно српска јавност која одбија да буде део таквог савеза и остаје само Балкан; чак се добар део те јавности поиграва са Западом, сврставајући се уз Евроазију, односно евроазијство што је као геополитички концепт руска сфера утицаја, и оно што називамо Глобални Југ. Србија је одлучила да, иако се налази на ЕУ путу, не буде део Запада онако како

су то одлучиле НАТО земље са којима се граничи-мо. Можда атрибут „мала“, када говоримо сами о себи, представља „смоквин лист“ који би требало да наведе наше западне ЕУ и НАТО партнере да заиста поверују да смо мала земља, која је заборавила и одбацила некадашњи пројекат велике Србије, који у савременом смислу подразумева заштиту интереса српског народа који живи ван граница Србије.

Атланстички кругови дефинисали су Србију и српски фактор као реметилачки много пре него што су такве изјаве потекле из одређених политичких кругова у Сарајеву. Да би се ова тврдња поткрепила, довољно је хронолошки посматрати историју настанка Краљевине Југославије, убиство краља у Марсељу, затим настанак нове Југославије и њен трагични распад.

Србија, као једна од најзначајнијих балканских држава, окружена је непријатељским земљама (НАТО окружење) и засад може само да се ослања на сопствену неутралност, водећи рачуна о заштити интереса српског народа свуда, а нарочито на територији Косова и Метохије и Републике Српске. Већи маневарски простор Србија може очекивати тек након што Русија, као чланица Савета безбедности УН и земља која има право улагања вета који је од енормног значаја за Србију по питању КиМ, изађе на делту Дунава и Црног мора. Такво позиционирање Русије обавезује НАТО атланстичке силе на прегруписавање на тлу Европе, а Србија би могла да се нађе

у бољој геополитичкој позицији (ако изабере да не буде део ЕУ брода који тоне).

Међутим, неутралност Србије недавно је доведена у питање, након што је Спољна обавештајна агенције Русије саопштила јавности да поседује необориве чињенице да су одређени кругови српског војноиндустријског комплекса испоручивали муницију, ракете и друго наоружање Украјини – стављајући сопствене интересе изнад државних интереса, посматрано из угла Руске Федерације и великог дела српског патриотског становништва. Начелно, не постоје препреке у трговини ове врсте на државном нивоу, нити Србија сме да дозволи мешање било које државе у доношење одлуке о избору купаца конкретне робе, међутим, постоји озбиљан проблем ако се та трговина одвија без знања важних носилаца власти у држави и утолико је позитивна реакција државног врха на изјаве руских званичника. Од значаја је поменути и да тренд изоловања председника државе од одређених акција које се касније одражавају на стабилност земље и њене односе са другим државама није само специфичност Србије – слично се десило у САД, када амерички председник Доналд Трамп није био обавештен о нападу на руску стратешку војну авијацију која је део нуклеарне тријаде. У конкретном случају, да би очувала статус неутралности и успела да се што боље позиционира по завршетку великих глобалних промена које су

у току, српска држава мораће да ојача свој војни и обавештајни сектор и тиме избегне стварање нове кризе.

Познато је да у политици не постоје пријатељи – само интереси, међутим, односи српске и руске државе комплекснији су од интереса и имају дугачак историјски континуитет. Русија је подржавала српске устанике током ослобађања од Османске империје, што је било од великог значаја за добијање независности на Берлинском конгресу 1878. године; касније је обучаваала српску војску, а по избијању рата са Аустроугарском мобилисала је војску иако неспремна за рат; у Другом светском рату изашла је као највећи победник, али и с највише жртава.

Питање „паљења мостова“ с Руском Федерацијом, земљом која заузима 40% територије европског континента, уско је повезано са останком Косова и Метохије у саставу Србије и безбедношћу Републике Српске. Русија осим коришћења права вета у Савету безбедности Уједињених нација када је то у интересу наше земље, имала је учешћа у ратним дејствима на Косову и Метохији 1999. године. Управо данас, 10. јуна, навршава се 26 година од војне операције „Скок на Косово“, када је заузет војни део приштинског Аеродрома „Слатина“. Такође, руска страна инсистира на поштовању Резолуције 1244 указујући на чињеницу да њене кључне одредбе нису спроведене (повратак српске војске и осигуравање повратка

протераног српског становништва на КиМ, демилитаризација ОВК односно „косовских снага безбедности“) као и да КФОР и УНМИК не испуњавају своје обавезе да заштите људска права. Сви ови подаци немају везе са алтруизмом Русије, она је у свим поменутих случајевима деловала са одређеним интересом. Исто тако, Србији јесте у интересу да сачува подршку коју јој пружа Русија.

С друге стране, Србија се налази на путу приступања ЕУ и да би успела на том путу од ње се захтева придруживање санкцијама уведеним Русији од стране ЕУ, признање независности Косова, престанак или бар умањење подршке Републици Српској иако је Србија гарант очувања Дејтонског споразума, затим усаглашавање са спољном политиком блока итд. Од почетка сукоба у Украјини, али и много раније, приметан је губитак политичке моћи ЕУ земаља, а показатељ тога јесте потпуно изопштавање ЕУ колектива и појединачних ЕУ чланица из преговора између Русије и Украјине.

У готово свим земљама чланицама можемо уочити тренд јачања суверенистичких политичких опција (Мађарска, Пољска, Румунија, чак и Француска и Холандија итд.) као одговор на спољну политику овог блока, која се води на начин да маргинализује кључне националне интересе појединачних земаља и посматра их не као секундарне, већ као потпуно безначајне. Засада су покушаји освајања власти од стране ЕУ суверениста осујећени, међутим, политички мотивисана

хапшења у Француској и Румунији, све чешћи корупционашки скандали, цензурисање новинара, вођење прљавих кампања против ЕУ политичара који се супротстављају вођењу политике самоубиства, не могу да трају заувек и могу само да произведу још веће кризе или чак доведу до дезинтеграције ЕУ или, још горе, појаве политичара са ставовима сличним Хитлеру и Мусолинију по својој екстремности. Такође, некада највећа економија Европе и значајан инвеститор у Србији, Немачка, доживљава озбиљан економски и политички крах. Тај крах је и даље могуће амортизовати и контролисати, што је од великог значаја за заобилажење озбиљније економске кризе у Европи. Међутим, када се узме у обзир енергетска зависност ЕУ од Русије, невероватан технолошки, индустријски и сваки други раст Кине, апсолутна зависност од САД у погледу вођења спољне политике, криза у наталитету, мигрантска криза проузрокована серијом лоших одлука на Блиском истоку, пораст тероризма и тенденција раста религијски мотивисаног насиља – поставља се питање шта Србија добија приступом ЕУ и да ли ће уопште стићи да оствари бенефите чланства пре потпуног слома овог блока.

У позиционирању између Истока и Запада, јасно је да Србија нема могућност јасног сврставања. Разлози за то леже у: опредељењу Србије ка ЕУ, специфичности географског положаја, НАТО окружења у ком се налази, отвореног територијалног проблема (КиМ), угрожености

опстанка српског народа и српског политичког утицаја у Републици Српској... Најбоље што Србија може да уради јесте инсистирање на очувању неутралности, јачање војних капацитета које ће деловати одвраћајуће, вођење мудре политике балансирања (ЕУ, Русија, Кина, Америка), јасно прецизирање и мудар одабир у спровођењу српских интереса.

У односу на тезе издвојене у почетку овог рада, а на које смо покушали да дамо одговоре или бар да их проблематизујемо у смислу даљег промишљања, остаје и даље као главно питање: „Како Србију позиционирати?“

„Спаса нам нема, пропасти нећемо“, одавно је прорекао Никола Пашић.

Душан Чурић

Универзитет у Новом Саду
Филозофски факултет
Нови Сад (Србија)

Србија у светлу светских геополитичких промена

У савременом свету процес глобализације захтева брзо доношење одлука и динамичније спровођење политике. Геополитичке промене у одређеном региону изазивају низ реакција широм света и захтевају адекватно поступање појединачних чинилаца како би политичке културе остале релативно синхронизоване.

На садашње околности у којима се налази Србија утичу разни фактори, а хронолошки гледано први и свакако један од најважнијих јесте подела граница Римског царства на реци Дрини. Овај догађај из далеке прошлости тек је неколико векова касније почео да ствара антагонизам и разлике међу народима који су живели у зони колоније две културне и верске струје. Последице

Велике шизме^[1] из 1054. највидљивије су управо на подручју на којем живе већином Срби и самим тим директно утичу на српску државу до дана данашњег. Догађаје из 20. века нужно је посматрати сагледавањем знатно више фактора, али на својеврстан начин овај век представља врхунац ескалације проблема започетих још поделама у време Римског царства.

Још један историјски моменат изазвао је огромне геополитичке промене и дубином и опсегом тих промена на непосредан начин то чини и у данашње време. Продор Османлија на Балкан односно рушење постојећег *status-a quo* у тадашњој Европи доводи до драстичних деформација. Међутим, за Србију најдалекосежније и најдубље последице има чињеница да су Срби опет остали на границама два различита царства. У овом случају чак се може говорити о граници две цивилизације, источне и западне, што додатно компликује аутохтоном становништву превазилажење разлика. Сходно томе, Балкан од 14. века па надаље постаје раскрсница три различите верске оријентације. Поред верских, временом настају и културолошке разлике те према речима Винстона Черчила: „Балкан производи више историје него што може да потроши.“

Последњу велику геополитичку дестабилизацију имао је у периоду од 1945. па до распада

[1] Велика шизма представља раскол хришћанства на римокатоличко и православно условљен разним литургијским и теолошким разликама.

Југославије. Србија се опет нашла у тампон-зони блоковске поделе великих сила, међутим, овога пута у знатно другачијим околностима. Распадом Југославије и братоубилачким ратовима који су тај распад пропратили Србија долази у најкомплекснију ситуацију у својој досадашњој историји. Коју посебно отежавају следећи фактори: с једне стране Србија поседује веома богату националну историју, док је са друге стране осуђена да носи терет наследника југословенске државе, а поврх свега налази се на политичкој и културној раскрсници у којој тек треба да пронађе и изгради своје место у садашњем свету. Поменути историјски контекст омогућава нам да боље разумемо геополитику. Географске детерминантне имају секундарни значај у односу на историјски задате политичке вредности, а Србија се управо носи с многобројним последицама историје.

Постоји неколико нивоа сагледавања геополитике из перспективе Републике Србије:

1. Светска геополитичка сцена;
2. Балканска геополитичка сцена у ширем смислу;
3. Српско питање (КиМ, Република Српска, Црна Гора итд.).

Међутим, неопходно је имати у виду испреплетеност и повезаност ова три нивоа. Посматрањем географске карте лако се увиђа да Србија има континенталан карактер, што имплицира гори геостратешки положај. Распад Државне

заједнице Србија и Црна Гора 2006. представља геополитичку катастрофу јер управо тада Србија губи излаз на море и принуђена је да прилагоди своју политику новим околностима. Тада су последњи пут мењане границе и данас се Србија граничи са осам земаља, што је ставља у светски врх по броју суседа. Наравно, већи број суседа компликује формирање стратегије и њену реализацију у пракси, чини државу рањивијом и изложенијом спољном фактору. Прикључењем Црне Горе НАТО-у 2017. Србија је практично постала окружена чланицама овог пакта с изузетком Босне и Херцеговине.^[2] Иако ова чињеница у много чему отежава положај Србије, добра страна јесте што коначно после више векова Балкан не представља простор највеће колизије утицајних сфера истока и запада, као што је то представљао кроз историју. Сада је ова линија конфронтације померена источније. Самим тим, територија Републике Србије постаје својеврсна енклава у западном политичком простору, што додатно компликује њен положај и условљава одређене прагматичне потезе у погледу усаглашавања своје политике с политичким таласима који је окружују. Ипак традиционална оријентисаност и повезаност ка истоку, пре свега кроз православно хришћанство, успорава процес атлантизације и убрзане политичке преоријентације.

[2] Александар Гајић, *Балкански геополитички чвор*, Архив Војводине, Нови Сад, 2023, стр. 238.

Геополитички земљотрес са епицентром у Украјини знатно је смањио простор за маневар и спровођење суверене и независне политике државе Србије^[3]. Притисак за увођење санкција Русији од почетка Специјалне војне операције у Украјини, фебруара 2022, представља велик проблем, међутим, државни врх својим политичким умећем и дриблинзима успешно одолева захтевима ЕУ и САД пре свега, али и колективног напада уопште. Сходно томе, Србија остаје доследна свом традиционалном пријатељству с Русијом и неговањем тих односа. Неадекватна поређења Крима, Доњецака, Луганска и других области са ситуацијом на КиМ отежавају разумевање и решавање обе кризе, остављајући притом могућност значајнијих промена државних граница.

Једно од најзначајнијих питања српске политике већ практично три деценије јесте однос према Европској унији. Опредељење политичких странака према овом питању утиче на спремност бирача да одређеној партији дају свој глас. Постоји одређена доза скептицизма уперена против држава чланица ЕУ изазвана непријатељским ставовима и односом већине чланица према Србији и српским потребама. Ипак, како је Србија саставни део европског континента, има потребу да из економских, привредних и цивилизацијских разлога стреми ка ЕУ. Међутим, на овом путу се мора бити опрезан и одбијати да се

[3] Наведено дело, стр. 298.

по сваку цену омогући улазак и обезбеди чланство у поменутој заједници. Више од деценије наша држава успешно учествује у процесу укључивања поштујући српске интересе. Неки од највећих економских партнера јесу управо државе чланице ЕУ и зато је важно одржати коректан и достојанствен приступ овом питању.

Рат сам по себи доноси промену у геополитици, па тако простор на којем се често ратује представља нестабилно подручје по више фактора. Блиски исток је у последњих неколико деценија поприште већег броја ратова и сталне кризе. Ситуација и (не)прилике у овом делу света имају утицај на читаву планету. Арапско пролеће, а затим и мигрантска криза покренули су и отворили низ питања на која дуже време нико није могао да дâ одговор. Сукоб Израела и Хамаса, који је почео 7. октобра 2023, јесте други рат у последњих неколико година који изазива кризу на светском нивоу (поред СВОУ).^[4] Овај рат у драстично мањој мери и на индиректан начин утиче на прилике у нашој земљи и тестира дипломатску неутралност Србије с обзиром на то да сваки рат доноси повећање тензија и одређене економске осцилације.

Долазак Доналда Трампа и његове администрације мења читаву светску политичку констелацију, међутим, он сам по себи не доноси нужну промену у српским геополитичким приликама,

[4] СВОУ – Специјална војна операција у Украјини.

већ само оставља простор за побољшање положаја Републике Србије у међународном геополитичком мозаику. Неопходно је указану прилику искористити, а то је могуће само у стабилним околностима. Унутрашњи проблеми и дестабилизација онемогућавају спровођење суверене политике, а дозвољавају одређеним страним факторима да онемогуће самоодређеност и искоришћавање указаних прилика променом на челу САД. Упркос великој важности односа с Америком, већи значај за Србију имају односи с Русијом и Кином. Последња деценија била је период интензивног зближавања Републике Србије и НР Кине. Поред бенефита у виду повећања угледа наше државе, Кина представља важан фактор с обзиром на чланство у Савету безбедности УН, чиме има прилику да заштити српске интересе. Међутим, од највећег значаја јесте економска сарадња, чиме Србија учествује у развоју и ширењу највеће економије на свету а, самим тим, остварује и сопствене бенефите.

Положај Србије има многе специфичности и сам по себи је уникатан у геополитичким схватањима, међутим, унутрашњи идеал коме држава Србија треба да тежи може се на поетичан начин описати речима Милоша Црњанског: *Бескрајан плави круг и у њему звезда*.^[5] Поменути мотив дозвољава различита тумачења, али на својеврстан начин представља тумарање и потрагу за

[5] Милош Црњански, Сеобе, Просвета, Београд, 1966.

суштином постојања условљену историјским теретом. Подразумева поносно жртвовање зарад обезбеђивања унутрашњег мира и будућности у благодану. Доказ да треба да се држимо ових идеала јесте наша историја, јер су подвизи нашег народа примећени. „Свет ће вас памтити по вашој борби, по вашој патњи и по вашем поносу. Али, ви, Срби немојте заборавити сами себе“, како то истиче Арчибалд Рајс. Србија, као земља с богатом историјом, јаком културном свешћу и специфичним географским положајем, има прилику да у свету пуном промена има активну и достојанствену улогу. Њена геополитика, ако остане заснована на традицији, али усмерена ка будућности, може постати модел балансиране и одговорне државне стратегије у 21. веку.

Анализирањем историјских догађаја и понашања других држава према Србији уочава се антисрбизам изазван српским идентитетом у виду православне вере и светосавске идеје. Да би преживео, српски народ мора се присећати речи Владике Атанасија Јевтића: „Историја није само оно што нам се догађа, већ и оно што чинимо с тим што нам се догађа. Србија мора бити духовно жива да би опстала.“ Истакнути српски историчар Чедомир Попов најбоље је описао суштину непријатељског наратива који је форсиран од краја 19. века па све до данас постављајући питање: „Колико то Србија треба да буде мала да не би била велика?“

Географија човеку намеће одређене мотиве и симболе чиме политику везује уз себе. Човек је биће које у много чему зависи од свог окружења и на разне начине управо то окружење формира човекову личност. Често у разговору широких народних маса можемо чути различита промишљања и тумачења политике, јер политика је део свакодневног живота сваког човека. Ипак, растумачити политику, слично као и љубав, није нико успео. Неки су били мање, а неки више успешни, али нико није дошао до краја тог тунела званог политика. Суштина геополитике јесте да успостави јасне циљеве једне државе и да јој омогући опстанак у буквалној и суровој борби за преживљавање где је правило да нема правила. П. П. Његош у *Горском вијенцу* проналази исконску жилу којом се српски народ води и којом је мотивисан да савлада сваку препреку: *Благо оном ко довијека живи, имао се рашта и родити.*^[6] Многобројна страдања нашег народа јесу наш пут још од Косовског боја и завета који смо тамо положили те одабрали небеско царство наспрам земаљског.

[6] Петар Петровић Његош, *Горски вијенац*, ЈРЈ, Београд, 2004, стр. 36.

Литература

Александар Гајић, *Балкански геополитички чвор*, Архив Војводине, Нови Сад, 2023.

Андреја Милетић, „Искушења геополитичког земљотреса“, зборник *Тајна Балкана*, ур. Бранислав Матић, СКЦ, 1995.

Љубиша Деспотовић, *Геополитика деструкције*, Каирос, Сремски Карловци, 2015.

Душан Пророковић, *Геополитика Србије: Положај и перспективе на почетку XXI века*, Службени гласник, Београд, 2018.

Милош Црњански, *Сеобе*, Просвета, Београд, 1966.

Петровић Његош, Петар, *Горски вијенац*, ЈРЈ, Београд, 2004.

Георгије Острогорски, *Историја Византије*, Просвета, Београд, 1959.

https://sr.wikipedia.org/wiki/%D0%A0%D0%B0%D1%82_%D0%98%D0%B7%D1%80%D0%B0%D0%B5%D0%BB%D0%B0_%D0%B8_%D0%A5%D0%B0%D0%BC%D0%B0%D1%81%D0%B0

https://sputnikportal.rs/event_krizu_u_Ukrajini/

<https://www.politika.rs/>

<https://ies.rs/sr/srbija-u-procesima-evropskih-integracija-globalni-kontekst-institucije-identitet/>

<https://standard.rs/kategorija/politika/>

Образложење награђених радова

**Студенти који су освојили прво место:
Андреј Филиповић и Сања Гвозденовић**

Студент Правног факултета у Новом Саду Андреј Филиповић обрадио је тему „Експо: будућност која је већ почела“. Аутор рада на систематичан начин говори о историји светских изложби, хронолошки ређајући сва технолошка достигнућа која су у тим приликама представљена, стављајући тако и српски Експо у један шири друштвени, али и историјски контекст. Говори о томе какву шансу Експо даје његовој, младој генерацији, и шта ће ова изложба значити за нове нараштаје, те истиче да „млади мисле глобално, а делују локално“. Посебно наглашава да Експо није само место где се сусрећу нове технологије, већ где се повезују људи, културе и традиције, и то посредством различитости. Рад је информативан,

прожет лепим реченицама, а посебну драж даје му то што спаја историјске чињенице с личним идејама и промишљањима. Цитати знаменитих научника доприносе тежини, аутентичности и додатној вредности.

Студенткиња Економског факултета у Новом Саду Сања Гвозденовић написала је рад на тему „Србија у светлу светских геополитичких промена“. Ауторка је на озбиљан и студиозан начин обрадила ову важну тему, узимајући у обзир све актуелне чињенице, и то из више углова. Она користи интердисциплинарни приступ у којем се прожимају геополитика, економија и међународни односи. Текст је логички добро постављен, има јасну структуру и добру динамику, и садржајно је богат. У раду се ауторка правилно позива на изворе, али је јасно и да одлично познаје тему, што јој дозвољава да ова питања обради на исправан и темељан начин. Такође, она добро разуме глобалне процесе, те на објективан начин успева да анализира позицију Србије у односу с великим силама.

**Студенти који су освојили друго место:
Милица Шљиванчанин и Огњен Бојанић**

Милица Шљиванчанин је ОЕБС-ов стипендиста мастер студија, а основне студије међународних односа завршила је на Факултету политичких наука. Ауторка је рада на тему „Експо 2027: будућност

која је већ почела“. Написала је озбиљан и стручан рад о специјализованој изложби Експо 2027, која ће бити одржана у Београду, обрађујући ову тему из неколико кључних углова. Најпре говори о историјском значају ових изложби, затим о важности за Србију као земљу домаћина, као и о технологијама и различитим културама које ће изложба привући у Републику Србију. Ауторка посебно наглашава да ова изложба отвара потпуно нове димензије нашој земљи, те додаје да је то прилика да „сви грађани буду равноправни учесници у процесу националног развоја“. Она истиче да се Експо 2027 на глобалном нивоу посматра као манифестација концепта „меке моћи“ Џозефа Наја, те да утицај државе више није ограничен само економском или војном снагом, већ да су у том контексту значајни и култура, знање и иновације. На самом крају рада правилно закључује да Експо 2027 није крајњи циљ, већ почетак нове етапе развоја. Како каже, то је прилика да покажемо шта значи савремена Србија – „Србија која не прати, већ води“. Стручан, јасан, озбиљан аналитички рад, у коме се прожимају емоција и понос због тога што је Србија домаћин ове престижне светске манифестације.

Огњен Бојанић је студент мастер студија Правног факултета Универзитета у Београду који је написао рад с темом „Србија у светлу светских геополитичких промена“. Аутор је на аналитички начин приступио овој теми, најпре обрађујући основне

појмове, а затим анализирајући неке основне чињенице када је реч о географском положају и уставном уређењу Републике Србије. Он затим анализира историјски, али и актуелни контекст када је реч о односима са САД, ЕУ, те с Русијом и Кином. Приметно је да аутор добро влада овом темом, те да истиче све кључне чињенице за њено квалитетно разумевање. Закључак је прожет патриотским набојем и емоцијама према својој земљи, што овом раду, који је до тада озбиљан и аналитичан, даје неочекиван, али леп завршетак.

**Студенти који су освојили треће место:
Ивана Мацак и Драгана Делић**

Ивана Мацак је студенткиња мастер академских студија на Филозофском факултету у Новом Саду. Ауторка вешто повезује историјске, културне и духовне вредности српског народа са савременим изазовима. Наглашавајући историјску тежину коју са собом носи град Београд, она говори о његовој новој улози, оној коју ће имати у будућности. Посебно је важно што наглашава хуманистички аспект Експо изложбе, а не само технолошка достигнућа, која ће на њој бити представљена. Обрађује и појмове као што су спорт и музика, што и јесте тема српског Експа и истиче да музика превазилази све видљиве границе човечанства. Кроз рад се прожимају емоција, патриотизам, понос, и на тај начин га додатно

оплеменењују. Ауторка закључује речима да „кад ветар почне да дува, ми не клечимо – ми ширимо једра“, повезујући тако крај рада с његовим почетком где истиче да „на раскрсницама вековних промена ветар најјаче дува“.

Драгана Делић је студенткиња Факултета политичких наука у Бањој Луци која је обрадила тему „Србија у светлу светских геополитичких промена“. Ауторка је прецизно анализирао сложене геополитичке процесе и њихов утицај на српски народ. Беспрекорним стилем и бритким језиком на вешт начин говори о „српском питању“ и о актуелном положају српског народа. Рад је прожет дубоким емотивним набојем, у којем ауторка није само објективни посматрач, већ се примећују и њена лична укљученост и борба. Она на снажан начин изражава националну свест. Истиче како је „српски народ и даље на нишану, само су методе постале софистицираније“. У закључку који је препун суровог реализма закључује да „није време ни за наивне илузије, ни за слепу веру у партнерства у којима се од нас тражи све, а не даје ништа“.

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

327(497.11)(082)
069.9(497.11)"2027"(082)

ГОДИШЊА студентска награда : награђени и истакнути радови 2025. године / [аутори Сања Гвозденовић ...
[и др.]]. - Београд : Фондација "За српски народ и државу", 2025 (Београд : Бирограф). - 311 стр. ; 20 cm

Подаци о ауторима преузети из колофона. - Тираж 300. - Напомене и библиографске референце уз текст.
- Библиографија уз поједине радове.

ISBN 978-86-81728-31-4

1. Гвозденовић, Сања, 1992- [autor]
а) Светска изложба -- Србија б) Србија -- Геополитика

COBISS.SR-ID 173370633